

Tretja številka // varstvo ptic: Kmetijska politika je naravo v Evropi »pustila na cedilu« // narava: Invazivni vrsti komarjev v Sloveniji // portret ptice: Čuk // iz ornitoloških raziskav: Kako ptice zmanjšajo porabo energije med selitvijo // mi za ptice in naravo: Mladi ornitologi so raziskovali ptice Goričkega / Vrnitev »plavih vran« na Goričko

Svet ptic: 03, '14

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije // letnik 20, številka 03, oktober 2014 // ISSN: 1580-3600

→ SVET PTIC:

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, letnik 20, številka 03, oktober 2014//ISSN: 1580-3600 (prej Novice DOPPS//ISSN: 1408-9629)

spletna stran revije:

<http://ptice.si/publikacije/svet-ptic>

izdajatelj:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®), p. p. 2990, SI-1000 Ljubljana

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafikoni so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje izdajatelja.

Revija nastaja po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in slikovne prispevke podarjajo z namenom, da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

naslov uredništva:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®), Tržaška cesta 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana, tel.: 01 426 58 75, fax: 01 425 11 81, e-pošta: dopps@dopps.si, spletna stran: ptice.si

glavna urednica: Petra Vrh Vrezec

e-pošta: petra.vrh@dopps.si

uredniški odbor: Luka Božič, Alenka Bradač, Katarina Denac, Tomaž Mihelič, Jakob Smole, dr. Tomi Trilar, Barbara Vidmar, doc. dr. Al Vrezec

lektoriranje: Mojca Pipan

art direktor: Jasna Andrič

oblikovanje: Mina Žabnikar

prelom: Metka Ciuha, Camera d.o.o.

tisk: Schwarz print d.o.o.

naklada: 2.500 izvodov

izhajanje: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno.

Revijo sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS).

Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610. Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Prispevke lahko pošiljate na naslov uredništva ali na elektronski

naslov: petra.vrh@dopps.si

Za objavo oglasov pokličite na društveni telefon ali pošljite e-mail glavni urednici.

Poslanstvo DOPPS: Delamo za varstvo ptic in njihovih življenjskih okolij. S tem prispevamo k ohranjanju narave in blaginji celotne družbe.

predsednik: Rudolf Tekavčič

podpredsednica: dr. Tatjana Čelik

upravni odbor: Tilen Basle, Peter Krečič, Cvetka Marhold, Tomaž Mihelič, mag. Iztok Noč, Tanja Šumrada

nadzorni odbor: prof. dr. Franc Janžekovič, prof. dr. Peter Legiša, Bojan Marčeta, dr. Tomi Trilar

direktor: doc. dr. Damijan Denac

IBAN: SI56 0201 8001 8257 011

 DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

Fotografija na naslovnici:

Tudi mokrišča na selitveni poti so pomembna za ohranjanje martincev, čeprav pri nas ne gnezdiijo. Na sliki sta močvirska martinca (*Tringa glareola*) pri borbi za najboljše prehranjevalno mesto.

foto: Bojan Škerjanc

6

12

14

20

22

36

38

39

4

Ptice naših krajev

// Al Vrezec, Jurij Hanžel

6

Martinci Slovenije

// Luka Božič

12

Kmetijska politika je naravo v Evropi (zopet) »pustila na cedilu«

// Tanja Šumrada

14

Invazivni vrsti komarjev v Sloveniji

// Katja Kalan

16

Čuk

// Tomaž Berce

18

Kako ptice zmanjšajo porabo energije med selitvijo

// Maja Jankovec in Tadeja Kozjek

20

Franc Bračko - srčni naravovarstvenik in pobudnik ohranitve breguljk pri nas

// pogovarjala se je Petra Vrh Vrezec

22

S čim vse lahko hranimo ptice

// Petra Vrh Vrezec

24

Jesenska gostija

// Barbara Vidmar, ilustracija Kristina Krhin

31

Popis vodomca na Krki

// Gregor Bernard, Tomaž Jančar

32

Maroko, kraljeva dežela ob Atlantskem oceanu

// Gregor Domanjko in Mojca Podletnik

34

Jesenska opazovanja v naravi

// Blaž Blažič, Dejan Bordjan, Barbara Bric, Jernej Figelj, Miha Krofel, Slavko Polak, Petra Vrh Vrezec

36

Mladi ornitologi so raziskovali ptice Goriškega

// Katarina Denac

38

Labod na Krki še nedavno občudovana ptica - danes ni več tako

// Andrej Hudoklin

39

Vrnitev »plavih vran« na Goričko

// Gregor Domanjko in Robi Gjergjek

41

Spomladansko preštevanje znanilk pomladi

// Barbara Vidmar

42

Navihani krokarji

// Miha Krofel

44

20 let poljudnega društvenega glasila - 3. del

// Damijan Denac, Urša Koce

46

Breguljke ob gradbišču HE Brežice

// Branko Brečko

47

Siničke v mali šoli

// Zvonko Kokalj

48

Naj fotoulov

// Ivan Esenko, Branko Brečko, Aleksander Pritekelj, Miha Podlogar

49

Novice DOPPS

Obiščite novo društveno spletno stran ptice.si!

Po dobrem letu dni intenzivnih priprav smo na začetku septembra objavili popolnoma prenovljeno spletno stran DOPPS. Več kot 150 vsebinskih poglavij na strani smo obogatili s skoraj 800 fotografijami in približno 500 datotekami z dodatnimi gradivi. Pri pripravi tega obsežnega skupnega projekta je sodelovalo 22 prostovoljcev in zaposlenih v pisarni.

V poglavju »O nas« smo predstavili našo bogato zgodovino, organe društva, sekcije, ponudbo storitev, knjižnico in mednarodno organizacijo BirdLife International. Posebna poglavja smo namenili tudi mladim in prostovoljcem. Slednji se bodo lahko v različne dejavnosti društva v prihodnje še lažje vključevali s spremljanjem obvestil na Oglasni deski prostovoljnega dela.

Poglavje »Ptice in ljudje« združuje informacije za ljubitelje ptic in narave z najrazličnejšimi zanimanji. Preberete lahko naša priporočila, kako lahko pomagate pticam, ki so se naselile v bližini vašega doma, ter namige o dobrih naravoslovnih izletih in določevanju vrst znotraj različnih skupin ptic. Zahtevnejši opazovalci ptic boste z zanimanjem spremljali povsem nove strani Komisije za redkosti. Pripravili smo tudi opise več kot 250 vrst ptic, ki se pojavljajo v Sloveniji, ter predstavili zgodovino naravovarstva in pomen narave za človeštvo.

Posebno podpoglavje »Izobraževanje« je namenjeno učiteljem in drugim pedagoškim delavcem.

foto: Alina Ryazanova

»Naravovarstvo in raziskave« združuje poljudne predstavitve številnih dejavnosti, s katerimi na društvu prispevamo k ohranjanju narave. To so različni monitoringi, atlas gnezdil Slovenije, varovanje karizmatičnih vrst, ekološke raziskave, mednarodno pomembna območja za ptice, naravni rezervati, pravno varstvo in mednarodne dejavnosti. V podpoglavju o naravnih rezervatih nikar ne pozabite obiskati povsem nove strani o Iškem morostu!

Poglavje »Publikacije« združuje strani o društvenih revijah *Svet ptic* in *Acrocephalus*, ki med drugim obsegajo tudi arhiva obeh revij in navodila za avtorje. Objavili smo e-verzije vseh do sedaj izdanih publikacij društva, kot so monografije, brošure, zloženske, plakati in bilteni. Posebne strani so namenjene še arhivu strokovnih poročil DOPPS, ki obsegajo rezultate naših ornitoloških študij, naravovarstvenih ekspertiz in stališča društva.

Vsi prijatelji društva ste vabljeni k ogledu poglavja »Podprite nas!«, kjer so predstavljene različne možnosti za podporo našim skupnim prizadevanjem. V Medijskem središču so zbrana sporočila za javnost ter galerija fotografij in filmov DOPPS. V Novicah in Napovedniku bomo še naprej poročali o pestrem društvenem dogajanju.

Novo spletno stran društva vsebinsko zaokrožuje poglavje »Naše delo«, kjer so s kratkimi opisi in povezavami na različne podstrani predstavljene glavne dejavnosti društva.

Tanja Šumrada

PTICE NAŠIH KRAJEV

// Al Vrezec, Jurij Hanžel

Naslov za kopije objavljenih prispevkov:

Al Vrezec, Prirodoslovni muzej Slovenije, Prešernova 20, p.p. 290, SI-1001 Ljubljana, e-mail: avrezec@pms-lj.si

Naslov za sporočanje opazovanj redkih vrst: Jurij Hanžel, Komisija za redkosti, DOPPS, Tržaška 2, SI-1000 Ljubljana, e-mail: jurij.hanzel@gmail.com

Obrazec za opis opazovanj redkih vrst:

http://www.ptice.si/images/stories/slike_novice/2010/obrazec_si.doc

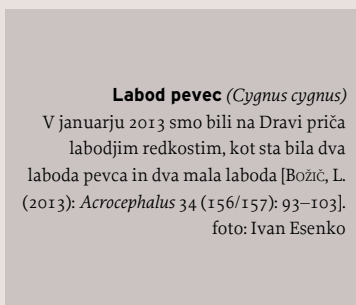
Labodja gos (*Anser cygnoides*)

Ta tujerodna vrsta je vse pogosteje zabeležena na slovenskih vodah, januarja 2013 kar trije osebki ob Dravi, verjetno pa gre pri vseh treh za pobegle ptice iz ujetništva [Božič, L. (2013): *Acrocephalus* 34 (156/157): 93–103].
foto: Bojan Škerjanc

Mala gos (*Anser erythropus*)

Pri nas izjemno redka gos je bila decembra 2012 zopet opazovana v jati beločelih gosi pri Jurjevici v Ribniški dolini [KOZINA, A. (2013): *Acrocephalus* 34 (156/157): 105–106].
izvirni foto: Aleksander Kozina

Labod pevec (*Cygnus cygnus*)

V januarju 2013 smo bili na Dravi priča labodjim redkostim, kot sta bila dva laboda pevca in dva mala laboda [Božič, L. (2013): *Acrocephalus* 34 (156/157): 93–103].
foto: Ivan Esenko

Rjasta kozarka (*Tadorna ferruginea*)

V Sečoveljskih solinah sta bili junija 2013 opazovani kar dve ptici te pri nas redke, a vedno pogosteje pojavljajoče se vrste [KOZINA, A. (2013): *Acrocephalus* 34 (156/157): 106].
izvirni foto: Aleksander Kozina

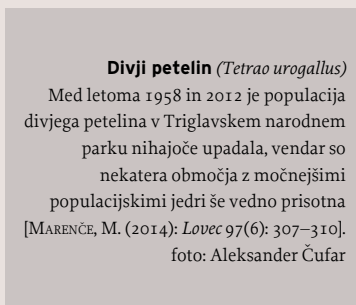
Nevestica (*Aix sponsa*)

Samec te tujerodne rase se je dne 29. 8. 2014 zadrževal na jezeru Jasna pri Kranjski Gori [Foto-narava: <http://galerija.foto-narava.com/displayimage.php?pos=79485>].
foto: Duša Vadjal

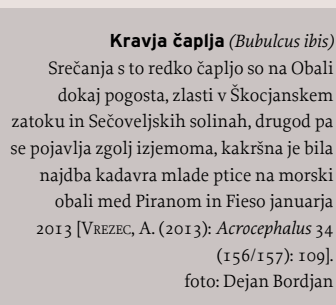
Kreheljca (*Anas crecca*)

Križanci med racami niso tako redki, a redkeje lahko opazujemo mešani par, kot je bil par samca kreheljca in samice mlakarice, ki se je med februarjem in majem 2012 zadrževal med Sečoveljskimi solinami in Lucijo ter verjetno tam tudi gnezdil [SOVINČ, A. (2013): *Acrocephalus* 34 (156/157): 106–107].
izvirni foto: Andrej Sovinc

Divji petelin (*Tetrao urogallus*)

Med letoma 1958 in 2012 je populacija divjega petelina v Triglavskem narodnem parku nihajoče upadala, vendar so nekatera območja z močnejšimi populacijskimi jedri še vedno prisotna [MARENČE, M. (2014): *Lovec* 97(6): 307–310].
foto: Aleksander Čufar

Kravja čaplja (*Bubulcus ibis*)

Srečanja s to redko čapljo so na Obali dokaj pogosta, zlasti v Škocjanskem zatoku in Sečoveljskih solinah, drugod pa se pojavlja zgolj izjemoma, kakršna je bila najdba kadavra mlade ptice na morskem obali med Piranom in Fieso januarja 2013 [VREZEC, A. (2013): *Acrocephalus* 34 (156/157): 109].
foto: Dejan Bordjan

Kraljevi orel (*Aquila heliaca*)

Za tega redkega orla beležimo v zadnjem času vedno več opazovanj in leta 2012 se je v marcu ta velika ujeda pri nas prikazala že petič, tokrat ob zadrževalniku Medvedce [PLOJ, A. (2013): *Acrocephalus* 34 (156/157): 112].
izvirni foto: Alen Ploj

Rjavi lunj (*Circus aeruginosus*)

Na veliki gozdni jasi v Kočevskem Rogu pri Koprivniku se je poleti 2012 redno zadrževalo nekaj ptic, ki so lovile na z malimi sesalci zelo bogatem travniku, saj je bilo kar 75 % njihovih lovnih poskusov uspešnih [KROFEL, M. (2013): *Acrocephalus* 34 (156/157): 110].
izvirni foto: Miha Krofel

Stepski lunj (*Circus macrourus*)

Četudi prevladujejo opazovanja odraslih samcev, se v Sloveniji pojavljajo tudi drugoletni osebk – opazovan aprila 2014 na Cerknškem jezeru [Komisija za redkosti – vir podatka: Dejan Bordjan].
izvirni foto: Dejan Bordjan

Žerjav (*Grus grus*)

Žerjav pri nas v vse večjem številu tudi prezimuje, saj je bilo ob januarškem številu leta 2013 zabeleženih 141 ptic, največ ob zgornji Savi, kar je največje število doslej [Božič, L. (2013): *Acrocephalus* 34 (156/157): 93–103].
foto: Gregor Bernard

Beločeli deževnik (*Charadrius alexandrinus*)

Čeprav vrsta redno gnezdi na obmorskih mokriščih, je ob celinskih vodah izjemno redka. Julija 2012 je bil na zadrževalniku Medvedce zabeležen šele peti tovrstni podatek pri nas [BORDJAN, D. (2013): *Acrocephalus* 34 (156/157): 113].
foto: Iztok Škornik

Ozkokljuni liskonožec (*Phalaropus lobatus*)

Mladostna ptica tega redkega severnega pobrežnika se je dne 31. 8. 2014 zadrževala pri Ormožu [Foto-narava: <http://galerija.foto-narava.com/displayimage.php?pos=-79631>].
izvirni foto: Alex Kotnik

Zalivski galeb (*Chroicocephalus genei*)

Deveti podatek za Slovenijo – odrasel osebek opazovan avgusta 2014 na zadrževalniku Medvedce, kar je drugi podatek iz severovzhodne Slovenije. [Komisija za redkosti – vir podatka: Dejan Bordjan].
izvirni foto: Dejan Bordjan

Bodičasta govnačka (*Stercorarius parasiticus*)

Redka preletnica je bila kot mlada ptica pri nas avgusta 2013 zopet opazovana pri Ormoškem jezeru [DENAC, M. (2013): *Acrocephalus* 34 (156/157): 114].
izvirni foto: Luka Poljanec

Čuk (*Athene noctua*)

Zelo verjetno je Vipavska dolina danes najpomembnejše območje za to sovo v Sloveniji, najverjetneje pa to velja tudi za črnočelega srakoperja [TOME D. (2014): pp. 210–216 V: PAVŠIČ J. (ur.): Vipavska dolina. Slovenska Matica, Ljubljana].
foto: Jure Novak

Močvirska uharica (*Asio flammeus*)

Kar sedem ptic je prezimovalo med januarjem in marcem 2013 na zadrževalniku Medvedce, kjer so počivale v kopicah šasja, za plen pa so se bojevale v ravno tako prezimujočimi pepelastimi lunji [BORDJAN, D. (2013): *Acrocephalus* 34 (156/157): 118].
izvirni foto: Dejan Bordjan

Velika sinica (*Parus major*)

Leta 2012 je bilo obročkanih več kot 10.000 ptic, kar je največje število od leta 1927 dalje, kar kaže, da je bilo leto 2012 v Sloveniji za veliko sinico invazijsko [VREZEC, A., FEKONJA, D. & ŠERE, D. (2013): *Acrocephalus* 34 (156/157): 49–69].
foto: Janez Papež

Mušja listnica (*Phylloscopus inornatus*)

Leta 2012 sta bili v okviru obročkavalne dejavnosti na Ljubljanskem barju zabeleženi kar dve ptici te redke vrste, in sicer septembra na Vrhniki in oktobra pri Vnanjih Goricah [VREZEC, A., FEKONJA, D. & ŠERE, D. (2013): *Acrocephalus* 34 (156/157): 49–69].
izvirni foto: Rudolf Tekavčič

Italijanski vrabec (*Passer italiae*)

Med letoma 1979 in 1981 so bili v Vipavski dolini italijanski vrabci v primerjavi z domačimi v manjšini, popis leta 2008 pa je pokazal, da so v večini, njihov delež pa se z oddaljenostjo od meje zmanjšuje [TOME D. (2014): pp. 210–216 V: PAVŠIČ J. (ur.): Vipavska dolina. Slovenska Matica, Ljubljana].
foto: Borut Kumar

Citronasta pastirica (*Motacilla citreola*)

Deveti podatek za Slovenijo – samec opazovan julija 2014 na Cerknškem jezeru. To je datumsko najpoznejše opazovanje vrste v Sloveniji doslej. [Komisija za redkosti – vir podatka: Franco Moselli].
izvirni foto: Franco Moselli

1

1: Rdečenogi martinci (*Tringa totanus*) se pri nas pogosteje pojavljajo v času selitve. Zimski podatki iz notranjosti države so zelo redki, na obali pa je reden prezimovalec.
foto: Ivan Esenko

Čeprav dolg kljun v ptičjem svetu ni izključna domena pobežnikov, pa manjša in ne prav pisano obarvana dolgokljuna podoba na blatnem obrežju večino opazovalcev takoj spomni na to po številu vrst zelo bogato skupino ptic, pri kateri kljuni dosega najrazličnejše oblike, od privihane, ravne, upognjene navzdol do asimetrične vstran. V paleti izjemnih prilagoditev oblik pobežnikov na različne prehranjevalne življenjske prostore, izraženih predvsem v obliki in dolžini kljuna, je za martince v ožjem pomenu značilen srednje dolg, raven ali rahlo ukrivljen kljun in noge, ki pri rodu martincev nekoliko presegajo rep, pri ostalih predstavnikih pa so krajše. Prevladujoča načina prehranjevanja sta pobiranje hrane s površine s pomočjo vida in lov v plitvi vodi s potopljenim kljunom (značilno predvsem za večje vrste). Prehranjevanje z zabadanjem kljuna v mehko blato se pojavlja redkeje. Razen malih martincev imajo vsi majhno plavalno kožico med tremi ali dvema sprednjima prstoma.

Martinci Slovenije

// Luka Božič

Ob uvodni predstavitvi martincev se takoj na začetku ne moremo izogniti sistematskim spremembam, ki so se v zadnjih letih zgodile pri umeščanju vrst v to skupino ptic. Številka, zapisana v določevalnem kotičku leta 2010 v reviji *Svet ptic*, namreč ne drži več. Danes v rod martincev (*Tringa*) uvrščamo 13 vrst, saj so se skupini po novem pridružili še vilet (nekdanj *Catoptrophorus semipalmatus*) in oba pepelince (nekdanj *Heteroscelus brevipes* in *H. incanus*). Nasprotno je bila sama poddružina martincev precej okleščena in tako v njej ni več kljunačev (*Limosinae*, štiri vrste) ter škurhov (*Numenius* spp.) in travničarja (*Bartramia longicauda*), sedaj združenih v poddružini *Numeniinae* (devet vrst). So pa vanjo vključeni liskonožci (tri vrste), ki so jim v preteklosti pogosto dajali celo status samostojne družine znotraj reda pobrežnikov. Zanimive so ugotovitve, da morfološko najbolj podobne vrste martincev niso najbližji sorodniki. Tako sta na primer pikasti in močvirski martinec kar daleč narazen, slednji pa je najbolj soroden rdečenogemu, ki ni najbližji sorodnik črnega, kot bi morda pričakovali. Ne glede na vse zapisano pa sprememb pri vrstah, zabeleženih v Sloveniji, ni bilo. Tako med martince v ožjem pomenu poleg rodu martincev še vedno uvrščajo male martince (*Actitis*) in sabljaste martince (*Xenus*). Molekularne raziskave so tudi zavrnilo združitve teh skupin v enoten rod. V prispevku si bomo torej ogledali devet vrst, kolikor jih je bilo doslej ugotovljenih v Sloveniji.

Martinci so večinoma gnezdilci kontinentalnih, severnih delov zmernega podnebnege pasu, kjer izbirajo močvirja, barja in druge odprte vlažne predele na območju borealnih gozdov in deloma tundre. Izjemi sta rdečenogi martinec in vilet, pri katerih del območja razširjenosti sega celo v subtropski oziroma tropski pas in pogosto gnezditu tudi na obalnih mokriščih. Martinci so, kot je to običajno pri večini pobrežnikov, izraziti selivci. Večina jih zimo preživi v podsaharski Afriki, Srednji in Južni Ameriki, južni Aziji in Oceaniji. Nekatere vrste v manjšem številu prezimujejo tudi na obalah Sredozemskega morja in atlantskih obalah, ki so pod vplivom toplega Zalivskega toka.

Čprav po zadnjih ocenah populacije več vrst martincev na globalni ravni upadajo, nobena pa se ne povečuje, sta med vrste globalne varstvene pozornosti za zdaj uvrščeni samo dve: sibirski pepelince (*Tringa brevipes*) v kategorijo blizu ogroženosti (NT), Nordmannov martinec (*T. guttifer*) pa v kategorijo prizadetih vrst (E). Slednja vrsta gnezdi le v obalnem pasu Ohotskega morja in na otoku Sahalin na daljnem ruskem vzhodu in je ocenjena na vsega 500–1.000 osebkov. Glavni dejavniki ogrožanja so uničevanje obalnih mokrišč z razvojem industrije, infrastrukture in akvakulture ter uničevanje gnezdišč zaradi pašne severnih jelenov.

Mali martinec (*Actitis hypoleucos*)

Je najmanjši izmed naših vrst martincev in tudi edina vrsta, ki v Sloveniji redno gnezdi v nekoliko večjem številu. Mali martinec je najštevilčnejša vrsta skupine v Evropi. Gnezdenje je bilo ugotovljeno prav v vseh državah z izjemo Islandije, vendar pa skoraj 90 % populacije gnezdi v Skandinaviji. Za razliko od drugih vrst martincev (in tudi

večine pobrežnikov) ima bolj zaokrožene peruti, s katerimi leti na značilen »utripajoč« način in dosega relativno nizko hitrost leta s 30–40 km/h, namesto za selivske vrste pobrežnikov običajnih 60–70 km/h. Takšna oblika peruti mu omogoča, da se v primeru zračne nevarnosti sunkovito potopi in nato tudi varno odplava v obrežno zavetje. Mali martinec v večji meri kot druge vrste uporablja bolj zaprte in zaraščene tekoče vode, izogiba pa se odprtim morskim obalam. Običajno se pojavlja posamič ali v manjših skupinah, na skupinskih prenočiščih pa lahko oblikuje jate do nekaj 100 osebkov. Marsikje v srednji Evropi je ogrožen in je uvrščen na nacionalne rdeče sezname osmih držav iz tega dela Evrope. Ogrožajo ga regulacije rek, izkopavanje gramoza in rekreacija na gnezdiščih. Ponekod pa se kažejo tudi pozitivni učinki renaturacij njegovega gnezditvenega življenjskega okolja (npr. Avstrija, Nemčija).

Pojavljanje v Sloveniji: Gnezdeča populacija je bila ocenjena na 250–500 parov, gnezdenje pa je med drugim ugotovljeno na Muri, Dravi od Maribora dolvodno, večjem delu Save s pritoki, Soči, Idrijci s pritoki in Savinji. Mali martinec je zelo pomembna indikatorska vrsta rečnega ekosistema, saj naseljuje le naravne in sonaravne dele rek z ohranjenimi prodišči, otočki in razgibanimi bregovi. Pozimi se v manjšem številu redno pojavlja na Obali, v notranjosti države pa redko in posamič.

Rdečenogi martinec (*Tringa totanus*)

Rdečenogi martinec je gnezdilka Palearktike s središčem razširjenosti v srednjih geografskih širinah zmernege pasu. Je podobno razširjen kot mali martinec, vendar z nekoliko manjšo gnezdečo populacijo. Drugače kot ostale vrste martincev se na afriških prezimovališčih le v manjšem številu pojavlja južno od ekvatorja. Rdečenogi martinec je edina evropska vrsta, pri kateri poznamo več podvrst; dve se pojavljata v Evropi, štiri pa v azijskem delu območja razširjenosti. V Evropi je zanje značilna selitev, imenovana »žabji skok« (angl. leap-frog), saj po velikosti najmanjše ptice s severa Skandinavije (podvrsta *totanus*) prezimujejo najdlje na jugu, v Zahodni Afriki, največje ptice, gnezdeče na Islandiji (podvrsta *robusta*), pa najbolj severno, v okolici gnezdišč oziroma Severnega morja. Za gnezdenje izbira širok razpon kontinentalnih in obalnih mokrišč, od barij do vlažnih travnišč in slanih močvirij.

Pojavljanje v Sloveniji: Gnezdenje rdečenogega martinca je bilo v Sloveniji prvič potrjeno leta 1985 na Cerkniskem jezeru, kjer je nato bolj ali manj redno gnezdil vsaj do sredine 90. let, novejših podatkov nimamo. Vsaj en par je leta 1991 in 1993 gnezdil tudi na Ledavskem jezeru na Goričkem, med letoma 2001 in 2008 pa do 11 parov v bazenih Tovarne sladkorja Ormož (TSO). Od leta 2005 občasno gnezdi v Sečoveljskih solinah (1–2 para), pred nekaj leti pa je začel gnezditu tudi v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok. Pogosteje se pojavlja v času selitve; spomladi v marcu in aprilu ter na jesenski selitvi od konca junija do septembra, večinoma posamič ali v jatah do največ 20 osebkov. Zimski podatki iz notranjosti države so zelo redki, na obali pa je reden prezimovalec.

Črni martinec (*Tringa erythropus*)

Med vsemi martinci ima črni najizraziteje sezonsko različno obarvano perje. V črnem poletnem perju nezgrešlji-

2

3

4

2: Mali martinec (*Actitis hypoleucos*)
foto: Matej Vranič

3: Rdečenogi martinec – v poletnem perju
foto: Geoff Campbell, www.gcampbellphoto.co.uk

4: Rdečenogi martinec (*Tringa totanus*) – v zimskem perju
foto: Matej Vranič

5: Črni martinec (*Tringa erythropus*) – v zimskem perju
foto: Alen Ploj

6: Črni martinec – v poletnem perju
foto: Alen Ploj

7: Zelenonogi martinec (*Tringa nebularia*)
foto: Gregor Bernard

8: Jezerski martinec (*Tringa stagnatilis*)
foto: Iztok Škornik

9: Močvirski martinec (*Tringa glareola*)
foto: Gregor Bernard

va vrsta gnezdi razpršeno in v majhnih gostotah v ozkem borealnem pasu severno od sklenjenega območja tajge. Je izrazit selivec, saj večina osebkov zimo preživi v podsaharski Afriki, v manjšem številu pa v Sredozemlju. Glavna selitvena pot poteka vzdolž atlantske obale, veliko pa se jih seli tudi v široki fronti čez evropski kontinent. Zaradi tega je v srednji in jugovzhodni Evropi znanih nekaj območij, kjer se ustavlja vsaj en odstotek selitvene populacije, npr. Hortobagy (Madžarska). Največje jate na teh območjih štejejo običajno nekaj sto, občasno celo nekaj 1.000 osebkov. Spomladanska selitev poteka hitro, jesenska počasneje – najprej se pojavijo samice, ki zapustijo na pol dorasle mladiče že v juniju, samci sledijo v juliju in avgustu, tem pa kmalu nato še mladi osebki.

Pojavljanje v Sloveniji: Pri nas ga vidimo na spomladanski selitvi med sredino marca in sredino maja (višek aprila) ter jesenski selitvi, ki se začne konec junija in se lahko zavleče do začetka novembra (višek avgusta). Z Obale je znanih nekaj zimskih podatkov o njegovem pojavljanju, v Sečoveljskih solinah posamezni osebki celo prezimijo. Pojavlja se posamič ali v manjših skupinah, največje zabeležene jate na Cerkniskem in Ormoškem jezeru pa so štejele nekaj deset osebkov.

Zelenonogi martinec (*Tringa nebularia*)

Največji martinec, z robustnim, dolgim in rahlo navzgor ukrivljenim kljunom, v gnezditveni sezoni naseljuje borealna območja severno od 55. vzporednika. Samci spomladi priletijo na gnezdišča pred samicami, zanje pa je značilna velika zvestoba gnezdiščem. Poleg za martince običajnejših načinov se ta vrsta prehranjuje tudi med plavanjem z občasnim prevračanjem (podobno kot race). Opazovali so tudi kooperativni lov, lahko z drugimi vrstami, npr. črnim martincem. Zelenonogi martinec prezimuje v podsaharski Afriki, kjer je številen v različnih mokriščih na obalah in v notranjosti vse do južne Afrike, manj v Sredozemlju in še manj vzdolž evropske atlantske obale. Osebki, ki zimo preživijo v Veliki Britaniji, na Ir-

skem in v Franciji, verjetno v celoti pripadajo majhni populaciji, gnezdeči na Škotskem.

Pojavljanje v Sloveniji: Zelenonogega martinca lahko opazujemo na spomladanski selitvi med koncem marca in začetkom maja (višek aprila) ter na jesenski selitvi med koncem junija in začetkom oktobra. Še v 90. letih je bil pri nas zelo redek zimski gost, v zadnjih letih pa na Obali redno prezimuje 5–25 osebkov, večina v Škocjanskem zatoku. Ponavadi se pojavlja posamič ali v skupinah do 20 osebkov. Največje zabeležene jate na zadrževalniku Medvedce, bazenih TSO, Ptujskem in Cerkniskem jezeru ter Sečoveljskih solinah pa so štejele do 100 osebkov.

Jezerski martinec (*Tringa stagnatilis*)

Osrednji del gnezditvenega območja razširjenosti te vrste je na območju stepskih mokrišč od Romunije in Ukrajine proti vzhodu, torej precej južneje od večine vrst martincev. Čeprav je jezerski martinec v zadnjih letih razširil gnezditveno območje v nekatere dele severne in vzhodne Evrope (Belorusija, Poljska, Finska), ostaja evropska populacija izven Rusije nepovezana in zelo majhna, reda velikosti nekaj deset parov. Velja za najredkejšo redno pojavljajočo se vrsto martinca v srednji Evropi, vključno s Slovenijo. Njegova glavna selitvena pot namreč poteka čez jugovzhodno Evropo, bližnji vzhod in srednjo Azijo. Najpomembnejša prezimovališča so v vzhodni Afriki, zlasti na jezerih Velikega tektonskega jarka. V skupino mednarodno pomembnih selitvenih postojank jezerskega martinca pa spadajo tudi Ulcinjske soline v Črni gori. Na selitvi pogosto oblikujejo mešane jate z zelenonogim martincem, od katerih izstopajo s svojo gracilno postavo in z zelo tankim kljunom.

Pojavljanje v Sloveniji: V Sloveniji ga lahko redno opazujemo le na treh območjih: bazenih TSO oz. Ormoškem jezeru, zadrževalniku Medvedce in Sečoveljskih solinah. Drugod je večinoma le naključen gost. Spomladanska selitev poteka v aprilu, jesenska pa od julija do septembra. Večinoma so bili zabeleženi posamezni osebki.

10: Pikasti martinec (*Tringa ochropus*)
foto: Joaquim Antunes

11: Sabljasti martinec (*Xenus cinereus*)
foto: Alen Ploj

12: Mali rumenonogi martinec (*Tringa flavipes*)
foto: Richard Dumoulin

13

14

13: Gnezditveni življenjski prostor malega martinca na reki Dravi. Mali martinec je zelo pomembna indikatorska vrsta rečnega ekosistema, saj naseljuje le naravne in sonaravne dele rek z ohranjenimi prodišči, otočki in razgibanimi bregovi.

14: Gnezdeča populacija malih martincev je bila v Sloveniji ocenjena na 250–500 parov, gnezdenje pa je med drugim ugotovljeno na Muri, Dravi, večjem delu Save s pritoki, Soči, Idrijci s pritoki in Savinji.

foto: obe Luka Božič

Močvirski martinec (*Tringa glareola*)

Vrsta gnezdi v širokem pasu severne Evrazije, sklenjeno od vzhodne Evrope in Skandinavije pa vse do Kamčatke. Osebkki z vzhodnega dela območja razširjenosti se selijo v široki fronti proti podsaharski Afriki, kjer je močvirski martinec eden najpogostejših prezimujočih pobežnikov. Zaradi tega območij z večjimi koncentracijami selečih se ptic, z izjemo severne Evrope (bližina gnezdišč), na kontinentu praktično ni. Majhno število najdb v severni Afriki kaže na to, da večina osebkov preleti Sredozemlje in Saharo v enem neprekinjenem letu. Osebkki z med seboj zelo oddaljenih delov gnezditvenega območja razširjenosti lahko prezimujejo na istih območjih v južni Afriki. V zunajgnezditvenem obdobju se najraje zadržujejo na različnih kontinentalnih mokriščih, pogosto tudi občasni, kot so poplavljeni travniki, zajezitve in riževa polja. Izogibajo se obalnih življenjskih prostorov. Ugotovili so, da močvirski martincci na spomladanski selitvi prek srednje Evrope uporabljajo strategijo relativno kratkih letov s pogostimi, vendar kratkotrajnimi postanki (ang. hopping).

Pojavljanje v Sloveniji: Za naš del Evrope je presenetljiv podatek o potrjenem gnezdenju močvirskega martinca na visokem barju Lovrenških jezer na Pohorju leta 1997, ki pa ga kasneje niso več zabeležili. Na spomladanski selitvi se pojavlja med začetkom aprila in sredino maja (višek v drugi polovici aprila in začetku maja), na jesenski pa med koncem junija in koncem septembra. Za razliko od večine drugih vrst martincev se pojavlja tudi na manjših mokriščih, pogosto na poplavljenih kmetijskih površinah. Je družaben, manjše jate so nekaj običajnega, na pomembnejših območjih, kot so Cerkniško jezero, bazeni TSO pri Ormožu in zadrževalnik Medvedce, pa se lahko sočasno zadržuje več sto osebkov.

Pikasti martinec (*Tringa ochropus*)

Od drugih vrst se pikasti martinec razlikuje po tem, da v manjšem številu prezimuje tudi v notranjosti Evrope. Glavna prezimovališča so v podsaharski Afriki. Selitev se začne zgodaj in tako začnejo odrasli osebkki zapuščati

ti gnezdišča že na začetku junija. Spomladanska selitev v Evropi poteka marca in aprila ter je do začetka maja v celoti zaključena. Na nekaterih območjih je zanj značilna zvestoba prezimovališčem. Pojavlja se posamič ali v manjših skupinah in nikjer ne oblikuje večjih jat. Gnezdi v poplavnih gozdovih borealnega pasu, manjše izolirane populacije pa tudi na Češkem, v Nemčiji in celo Bolgariji. Za gnezdenje običajno uporablja stara gnezda drugih vrst ptic, zlasti drozgov in grivarja (*Columba palumbus*).

Pojavljanje v Sloveniji: Pojavlja se na spomladanski selitvi med začetkom marca in koncem aprila ter na jesenski selitvi med začetkom junija in koncem septembra. Je edina vrsta martinca, ki jo lahko pozimi redno opazujemo v notranjosti Slovenije, kjer prezimuje na prodiščih večjih rek (Mura, Drava, Sava). Pojavlja se posamič ali v manjših skupinah, tudi na manjših in občasni mokriščih. Med januarskim štetjem vodnih ptic (IWC) vsako leto preštejemo nekaj deset osebkov. Edino potrjeno gnezdenje v Sloveniji so zabeležili leta 1980 v opuščeni gramoznici pri Spuhlji v bližini Ptuja.

Sabljasti martinec (*Xenus cinereus*)

Evrazijska vrsta, ki v vzhodni Evropi doseže mejo razširjenosti gnezditvenega območja. V državah zahodno od tod je sabljasti martinec redek gost, vendar se število opazovanj povečuje, zlasti v času spomladanske selitve. Od sosednjih držav je bilo do konca leta 2011 v Avstriji znanih 25 opazovanj, na Madžarskem 66, zabeležen pa je bil tudi na Hrvaškem.

Pojavljanje v Sloveniji: Izjemen gost, doslej zabeležen le enkrat (Ormoško jezero, 15. 5. 2011).

Mali rumenonogi martinec (*Tringa flavipes*)

Ta ameriška vrsta martinca se redno pojavlja v zahodni Evropi, v srednji Evropi pa je izjemno redek gost.

Pojavljanje v Sloveniji: Izjemen gost, doslej zabeležen le enkrat (Rački ribniki, 23. 4. 1993). ●

IZ TUJEGA TISKA

Tudi insekticid imidakloprid povzročča upad števila ptic

// prevedla in priredila Barbara Vidmar

Imidakloprid je insekticid, ki so ga v 90. letih prejšnjega stoletja uvedli v kmetijstvo kot naravi prijaznejše sredstvo za uničevanje škodljivcev. Vendar so nizozemski znanstveniki pred kratkim ugotovili povezavo med njegovo uporabo in upadom števila pogostih vrst ptic. Pod drobnogled so vzeli 15 večinoma žužkojedih vrst ptic. Primerjali so večletne podatke o številčnosti in zdravju penic, lastovk, škorcev in drozgov z meritvami kakovosti površinskih voda. Ugotovili so, da je višja vsebnost imidakloprida v vodi povezana z zmanjšanjem števila mnogih preučevanih vrst ptic.

»Če je koncentracija imidakloprida v okolju višja od 20 nanogramov na liter, lokalna populacija ptic upade za 3,5 %,« je povedal dr. Hans de Kroon, raziskovalec z univerze Radboud. »V desetih letih to pomeni 35 % zmanjšanje lokalne populacije ptic,« je dodal.

Znanstveniki so prepričani, da insekticid, ki se večinoma uporablja tako, da z njim površinsko obdelajo seme-

na, pronica v zemljo in vodo, kjer se sčasoma kopiči. V nekaterih vrstah zemlje naj bi se obdržal dve do tri leta. To naj bi pomorilo več žuželk, kot bi jih pomrlo sicer, kar ima pomemben vpliv na ptice, ki te žuželke pojedjo. Ptice imajo zaradi tega manjše zarode in težje vzredijo svoje mladiče, saj je njihova smrtnost lahko povečana zaradi zmanjšanja prehranskih virov. Raziskovalci tudi ne izključujejo možnosti, da so ptice izpostavljene imidaklopridu s tem, ko pojedjo svoj plen ali pa semena, obdelana z insekticidom.

Bayer, proizvajalec imidakloprida, zavrača ugotovitve znanstvenikov. A Evropska unija je dala pobudo za dvoletni moratorij uporabe imidakloprida na cvetočih pridelkih, zaradi katerega najverjetneje umirajo tudi medonosne čebele.

izvirni članek: <http://www.bbc.com/news/science-environment-28216810>

Insekticid imidakloprid pronica v zemljo in se nalaga v žuželke. To pa vpliva na žužkojede ptice, ki imajo zaradi tega manjše zarode in težje vzredijo svoje mladiče. Na sliki se škorec (*Sturnus vulgaris*) hrani s poljskim murnom.
foto: Ivan Esenko

Izredna inteligentnost vran

// prevedla in priredila Barbara Vidmar

Vrane so Einsteini ptičjega sveta, saj so znane po tem, da so sposobne izdelati orodje in rešiti kompleksne uganke. Njihova izredna miselna sposobnost je bila znana tudi v antični Grčiji. V eni od Ezopovih basni je žejna vrana soočena s problemom, da ne more doseči vode na dnu vrča. A vrana ugotovi, da se gladina vode dvigne, če v vrč nameče kamenčke. Ko to naredi, je nagrajena s pijačo.

Kot se je izkazalo, je v tej zgodbi mnogo resnice. Raziskava je namreč pokazala, da vrane mečejo kamne v cev, napolnjeno z vodo, če lahko na ta način pridejo do koščka mesa, ki plava na pluti. To raziskavo so pred kratkim nadgradili z novo, ki prikazuje, da lahko vrane rešujejo še zapletenejše probleme.

Novokaledonska vrana (*Corvus moneduloides*), ki so jo poimenovali Kitty, je namreč ugotovila, da metanje kamnov v cev, napolnjeno z vodo, dvigne gladino vode v navidez z njo nepovezani drugi cevi, v kateri je bilo na plavajoči pluti nameščeno meso. Da je Kitty lahko rešila ta problem, je morala razvozlati zapleteno vzročno-posledično razmerje, podobno temu, da se prižge luč, če pritisnemo na stikalo na steni. Test je reševalo šest vrst ptic, a ga je rešila le osem mesečna vrana Kitty, ki so jo prav za ta namen ujeli v Novi Kaledoniji in jo zatem tudi izpustili.

Ko je podoben test reševalo 64 otrok v starosti od 4 do 10 let, z njim starejši otroci niso imeli nikakršnih težav, večina 4- in 5-letnikov pa testa ni rešila niti po več poskusih. Glede na to, da se je test nekoliko razlikoval od tistega, ki ga je reševala vrana Kitty, rezultati niso povsem primerljivi, zato bodo na tem področju potrebne nove raziskave. John Marzluff, znanstvenik, ki se ukvarja z raziskovanjem vran na univerzi Washington v Seattlu, pa je še povedal:

»Tudi pri pticah enake vrste namreč opažamo različne sposobnosti učenja in spretnosti.«

Takšno miselno sposobnost, kot jo je pokazala vrana Kitty, so dolgo časa pripisovali le ljudem, vendar so vzročno sklepanje, torej sposobnost razumevanja vzroka in posledice, odkrili tudi pri drugih živalih, od šimpanza do podgan.

izvirni članek: <http://newswatch.nationalgeographic.com/2014/07/24/animals-crows-smarts-intelligence-science-minds/?> (22. 9. 2014) ●

Vrane so znane po tem, da so sposobne izdelati orodje in rešiti kompleksne uganke.
foto: Jolyon Troscianko

→ Kodeks slovenskih ornitologov

Vsak slovenski ornitolog, opazovalec in proučevalec ptic naj:

- pred vsemi interesi zastopa interese narave in varstva ptic,
- pri svojem delu in tudi sicer ne vznemirja ptic po nepotrebnem in jim ne škoduje; prav tako naj ne ogroža drugih živih bitij in narave,
- ne jemlje ptic iz narave in jih ne zadržuje v ujetništvu,
- bo pri fotografiranju ptic in narave obziren; ogroženih vrst naj ne slika v gnezdju,
- vestno beleži vsa opazanja in skrbi, da se podatki po beležkah ne postarajo,
- sodeluje s kolegi, jim pomaga pri delu in skrbi za dobre odnose z njimi.

1

2

Kmetijska politika je naravo v Evropi (zopet) »pustila na cedilu«

// Tanja Šumrada

1: Mnogi evropski politiki novo skupno kmetijsko politiko razglašajo kot »bolj zeleno«, vendar je njena okoljska komponenta tako »razvodenela«, da ni verjetno, da bo pozitivno vplivala na biotsko raznovrstnost, so prepričani avtorji odmevnega članka v reviji *Science*.
foto: Dare Fekonja

2: Skupaj z ekstenzivno rabo kmetijske kulturne krajine izginja tudi evropska biotska raznovrstnost. Študija DOPPS v Kozjanskem regijskem parku je na primer pokazala, da so se med letoma 1999 in 2010 populacije gnezdičk travnišč zmanjšale za 91 %.
foto: Ljubica Zelnjak

Skupna kmetijska politika (SKP) razpolaga s skoraj 40 odstotki proračuna Evropske unije (EU) in s finančnimi podporami kmetom in lastnikom kmetijskih zemljišč pomembno vpliva na upravljanje več kot polovice ozemlja EU. Strokovnjaki ugotavljajo, da kljub političnim obljubam najnovejša reforma SKP najverjetneje ne bo ustavila izginjanja biotske pestrosti v kmetijskih ekosistemih Evrope.

Na začetku junija je v reviji *Science* izšel odmeven članek z naslovom »EU Agricultural Reform Fails on Biodiversity« (Evropska kmetijska reforma ni uspešna pri ohranjanju biotske pestrosti), katerega avtorji iz 21 vodilnih raziskovalnih inštitucij so vzeli pod drobnogled reformo SKP za obdobje 2014–2020. Po njihovi študiji bodo po novem glavni ukrepi za zmanjšanje negativnih vplivov kmetijstva na naravo obvezni za samo 10–20 odstotkov kmetov v Evropski uniji, izvajati pa se bodo morali na manj kot polovici vseh kmetijskih zemljišč. Hkrati ukrepi, ki naj bi preprečili izginjanje evropskih travnišč, dovoljujejo njihovo nadaljnje zmanjšanje za pet odstotkov do leta 2020.

Kmetijstvo v Evropi močno vpliva na različna življenjska okolja, ki omogočajo preživetje številnim ogroženim vrstam in zagotavljajo za človeštvo nujno potrebne ekosistemske storitve. Hkrati imajo med vsemi evropskimi ekosistemi prav kmetijski najbolj neugoden naravovarstveni status. V zadnjih desetletjih so se populacije različnih vrst na teh območjih dramatično zmanjšale. Po evropskem indeksu ptic kmetijske krajine so populacije ptic kmetijskih ekosistemov v Evropi med letoma 1980 in 2011 upadle za 53 odstotkov. Nič bolje ni v Sloveniji, kjer so se glede na rezultate nacionalnega monitoringa, ki ga izvaja DOPPS,

njihove populacije v zadnjih petih letih zmanjšale za več kot 20 odstotkov.

Reforma neposrednih plačil

Zaradi dokazanih negativnih vplivov kmetijstva na okolje in naravo je Evropska komisija na začetku reforme SKP leta 2010 predlagala, da se 30 % sredstev za neposredna plačila v okviru t. i. prvega stebra nameni izvedbi treh »ozelenitvenih« ukrepov, ki so obvezni za kmete upravičence: (1) vzpostavitev površin z ekološkim pomenom na sedmih odstotkih kmetijskih zemljišč, (2) ohranjanje obstoječega trajnega travinja ter (3) diverzifikacija kmetijskih rastlin v smislu, da morajo kmetije, ki imajo več kot tri hektarje njivskih površin, pridelovati vsaj tri različne kulture.

V naslednjih treh letih pogajanj med Evropsko komisijo, Evropskim parlamentom in Svetom ministrov je ambicioznost teh ukrepov zaradi številnih »izjem« žal precej zvedenela. Po uradni objavi reforme SKP decembra 2013 morajo biti tako površine z ekološkim pomenom vzpostavljene na samo petih odstotkih zemljišč kmetije in to le na tistih, ki imajo več kot 15 hektarjev ornih zemljišč (takšnih je zgolj 12 odstotkov kmetij v EU). Osnovni namen tega ukrepa je bil, da se vsaj na delu vseh kmetijskih površin načrtno zmanjša negativen vpliv kmetijstva na okolje in biotsko raznovrstnost.

Po mnenju naravovarstvenikov se je neugodno razpletlo tudi odločanje glede ukrepa diverzifikacije kmetijskih rastlin, s katerim so želeli zagotoviti, da bi se na ravni kmetij vzdrževala večja heterogenost pridelave in s tem mozaičnost krajine na podeželju. Na kmetijah z več kot 10 hektarji njivskih površin (in ne tremi, kot je bilo sprva pred-

videno) bodo tako morali pridelovati najmanj dve različni vrsti kulturnih rastlin. Obvezno pridelovanje treh kultur na kmetijah z več kot 30 hektarji njiv (v Sloveniji bi temu pogoj leta 2010 zadostila le dva odstotka kmetij) in intenzivna pridelava pa po mnenju strokovnjakov niti ne bosta imela opaznejšega vpliva na biotsko raznovrstnost, zlasti ker upravičene vrste kmetijskih rastlin in način kolobarjenja niso podrobneje opredeljeni.

Ohranjanje trajnega travinja

Površine s trajnim travinjem so se v Evropski uniji med letoma 1993 in 2011 zmanjšale za 6,4 odstotkov, od tega približno tretjina na račun pretvorb iz pašnikov in travnikov v njivske površine in trajne nasade. To zmanjšanje je še posebej izrazito v »novih« državah članicah – v Sloveniji po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije za 7,3 odstotkov v obdobju 2000–2010. Takšno velikopotezno spreminjanje travnikov v njive je potekalo tudi na območjih Natura 2000. Ni torej presenetljivo, da so med vrstami kmetijskih ekosistemov najbolj ogrožene prav ptice travišč.

Nova reforma skupne kmetijske politike ne rešuje tega problema, nasprotno. Dovoljuje nadaljnjo izgubo travišč, in sicer za kar pet odstotkov do leta 2020, nevedeči dodatno zmanjšanje na račun pogozdovanja oziroma zaraščanja. Pri tem se kot travinje štejejo tudi intenzivno gnojene in dosejani travniki, saj nova zakonodaja ne vsebuje nobenih kriterijev, ki bi določili kakovost teh življenjskih okolij ali način njihovega upravljanja. Na področju ohranjanja travišč pa nova reforma sicer prinaša tudi novo, pozitivno zapoved. Države članice so namreč na območjih Natura 2000 dolžne določiti in varovati območja »okoljsko občutljivih« travišč, šotišč in mokrišč, kmetje pa takih območij ne bodo smeli spreminjati ali preorati.

Po podatkih organizacije BirdLife International je povprečno evropsko gospodinjstvo v obdobju 2007–2013 za financiranje skupne kmetijske politike namenilo 277 evrov letno. Kot politično opravičilo za več kot 360 milijard evrov »težak« proračun skupne kmetijske politike v naslednjih sedmih letih so nam zato obljubili reformo, ki bo kmetij-

stvo v Evropi usmerila v zagotavljanje večje prehranske varnosti ter zmanjšanje negativnega vpliva na okolje in podnebje. Reforma pa, vsaj na naravovarstvenem področju, kot kaže, ni in tudi ne bo uresničila teh pričakovanj.

Vodilni avtor omenjenega članka v reviji *Science*, dr. Guy Pe'er, je zaključil, da je usoda izginjajoče evropske biotske pestrosti zdaj v rokah posameznih držav članic, ki bodo odločale o izvedbi reforme na nacionalni ravni. Na ravni EU sprejeta zakonodaja namreč ne vključuje nobenih resnih zagotovil, ki bi lahko preprečila nadaljnjo intenzifikacijo kmetijske dejavnosti in uničevanje narave.

Kaj to pomeni v Sloveniji, bomo videli najpozneje do konca letošnjega leta. Država ima namreč precej možnosti, da si postavi zahtevnejše cilje in vsebinsko pripravi okoljske ukrepe na način, da bodo ti dejansko dosegli čim večji učinek. Žal pa glede na predstavitev predvidenega slovenskega modela neposrednih plačil ni pričakovati večje ambicioznosti naše države na tem področju.

Kako naprej?

Trenutni sistem SKP je nepravilčen do manjših in tradicionalnih kmetij, ki ne zagotavljajo le visokokakovostne hrane na trgu, temveč bistveno prispevajo tudi k ohranjanju ekosistemskih storitev za celotno družbo. Takšne kmetije pa so pri nas v večini. Tudi povpraševanje po proizvodih s takšnih kmetij v Sloveniji narašča in presega ponudbo, ki jo trenutno lahko zagotavlja slovensko kmetijstvo.

Morda se bosta država in pristojno ministrstvo pri iskanju rešitev za upadajočo biotsko raznovrstnost bolje odrezala v okviru Programa razvoja podeželja. Tudi tukaj smo sicer priča mnogim za naravo škodljivim ukrepom, medtem ko so tisti, ki so namenjeni ohranjanju narave, oblikovani premalo učinkovito. V programu pa so vendarle zagotovljene tudi številne možnosti podpor za inovacije, sodelovanje in pridobivanje znanja. Ali bomo vsi deležniki v podeželskem prostoru to znali izkoristiti in bomo čez pet let sposobni dokazati, da so bolj trajnostne poti ne le možne, temveč da tudi že živijo? To bo pokazal čas. ●

3: Je populacija velikega škurha (*Numenius arquata*) v Sloveniji dokončno obsojena na propad? Na območju edinega gnezdišča v državi, na Ljubljanskem barju, kjer jih je letos gnezdilo samo še manj kot 10 parov, so se v obdobju 1998–2010 njivske površine povečale za 45 %.

foto: Ivo Božič

Invazivni vrsti komarjev v Sloveniji

// Katja Kalan

1: Samica tigraste-ga komarja (*Aedes albopictus*) išče mesto za vboj v človeka.

2: S prvim dežjem se iz jajčec tigraste-ga komarja že lahko razvijejo ličinke. Te imajo veliko toleranco do različnih koncentracij organskega materiala v naravnih in umetnih vodnih telesih ter sposobnost preživetja neugodnih okoljskih pogojev.

3: Buba tigraste-ga komarja – zadnji stadij pred razvojem odrasle živali

foto: vse Tomi Trilar

Komarji (Diptera: Culicidae) so ena najuspešnejših skupin žuželk na svetu, saj imajo izjemne sposobnosti prilagajanja na različne okoljske dejavnike in jih zato lahko najdemo v številnih življenjskih okoljih. Znanih je približno 3.500 vrst, od katerih jih tri četrtine živi v tropskem in subtropskem pasu, z oddaljevanjem od tega območja pa se število vrst naglo zmanjšuje. Čeprav na arktičnem območju živi najmanj vrst, so gostote osebkov določene vrste največje prav tam.

Vsaka vrsta komarjev živi v specifičnem življenjskem prostoru, ima značilne vzorce hranjenja in razširjanja. Večini vrst pa je skupno to, da se samice hranijo s krvjo, s čimer pridobijo beljakovine, potrebne za razvoj jajčec. S hranjenjem na ljudeh lahko komarji prenašajo povzročitelje bolezni (viruse, bakterije, prazivali in gliste) iz obolelih na zdrave ljudi in so zato z vidika zdravja ena najnevarnejših skupin žuželk na svetu. Več kot polovici svetovnega prebivalstva namreč grozi možnost okužbe z virusi, ki jih prenašajo. Ena izmed najpomembnejših bolezni, ki jih prenašajo komarji, še vedno ostaja malarija in okužba z njo danes grozi 3,4 milijardam ljudi.

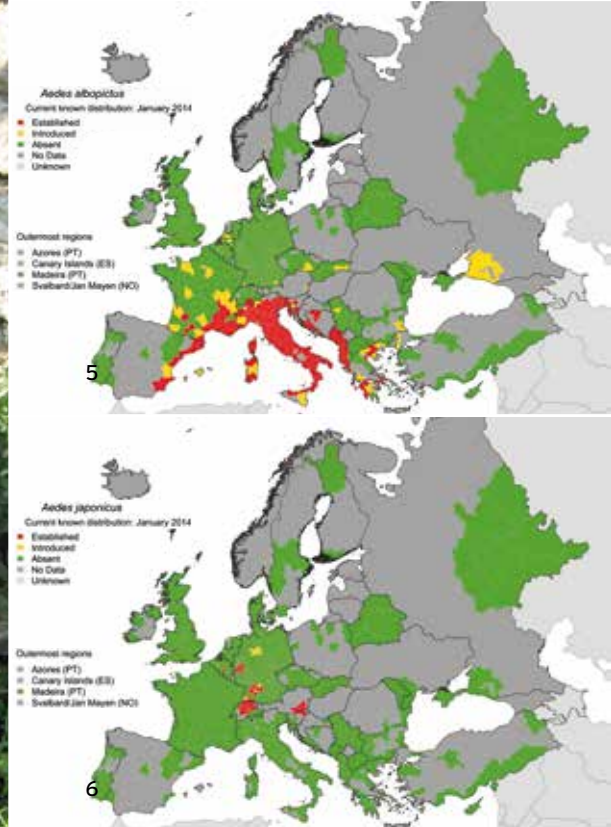
V Evropi poznamo približno 120 vrst komarjev, seznam vrst za Slovenijo pa je še nepopoln. Nekaj raziskav je pred trideset in več leti opravila Danica Tovornik, ki je prispevala podatke za večino danes poznanih vrst za Slovenijo. Do sedaj je bilo pri nas popisanih 28 vrst komarjev, to število pa ni dokončno. Na Hrvaškem so npr. skupno popisali kar 51 vrst komarjev. V zadnjem času je sicer področje komarjev v Sloveniji ponovno aktualno, saj je večina raziskav in projektov usmerjena v preučevanje invazivnih vrst komarjev pri nas. V Evropi je bilo odkritih

že pet invazivnih vrst, od katerih dve, tigrastega (*Aedes albopictus*) in japonskega komarja (*Aedes japonicus japonicus*), najdemo tudi pri nas.

Tigrasti komar

Tigrasti komar (*Aedes albopictus*, Skuse 1985) izvira iz tropske in subtropske Azije, v samo tridesetih letih pa se je razširil praktično po vsem svetu. Hitro širjenje so mu omogočili sposobnost prezimovanja na stopnji jajčeca v zmerno toplem klimatskem pasu, sposobnost hitrega osvajanja novih življenjskih prostorov ter predvsem širjenje s pomočjo človeka. Slednje je bilo ključno za razširjanje na dolge razdalje, saj so odrasli komarji sposobni preleteti le kratke razdalje. Najpomembnejšo vlogo pri tem sta imela transport in trgovina z rabljenimi gumami. V gume, ki so hranjene na odprtem prostoru, samice komarjev odlagajo svoja jajčeca, ta pa se z gumami prevažajo po celem svetu. S prvim dežjem se iz jajčec že razvijejo ličinke, kar je vir nove populacije komarja na drugem koncu sveta. Poleg komarjevih jajčec lahko človek prenaša tudi odrasle osebe z avtomobili in ličinke v posodah z vodo, v katerih so hranjene rezane rastline.

V Evropi so tigrastega komarja prvič zabeležili leta 1979 v Albaniji, v Sloveniji pa naj bi se prvič pojavil leta 2002 v Novi Gorici. K nam je najverjetneje prišel iz Italije s transportom odraslih osebkov z avtomobili. V lanskem letu smo opravili vseslovenski popis tujerodnih invazivnih vrst komarjev in ugotovili, da ima komar stabilno populacijo v skoraj celem jugozahodnem delu države in v Ljubljani. Poleg tega pa je bil komar opažen tudi na posameznih lokacijah v jugovzhodnem delu države.

Tigrasti komar za svoj razvoj potrebuje majhne količine stoječe vode. V tropih njegove ličinke najpogosteje najdemo v drevesnih luknjah, v katerih se nabira deževnica, v zmerno toplem pasu pa v posodah, sodih, zalivalkah, starih kadeh, vazah, rabljenih gumah in ostalih predmetih, v katerih se lahko nabira voda.

Kot večina drugih vrst komarjev se tudi tigrasti prehranjuje s cvetnim nektarjem, sadnimi sokovi in z različnimi sladkimi tekočinami, samice pa se dodatno hranijo še s krvjo. Pri tem se lahko hranijo na veliko različnih gostiteljih, najpogosteje na sesalcih, a tudi na pticah, plazilcih in dvoživkah. Ko jim primanjkuje gostiteljev, kot je to pogosto v mestih, se agresivno in najpogosteje hranijo na ljudeh. Običajno se hranijo zgodaj zjutraj in pozno popoldan, bolj pri tleh in na prostem, v gosto naseljenih območjih pa jih najdemo tudi v notranjosti hiš.

Dnevna dejavnost tigrastega komarja ima velik vpliv na lokalno prebivalstvo, njegovi piki pa povzročajo zelo srbeče otekline. Poleg tega lahko prenaša veliko virusov, na primer viruse mrzlice denga in chikungunya. V Evropi je bilo zabeleženih že nekaj avtohtonih primerov obeh boleznih. Poleg prenosa virusov imajo tigrasti komarji negativen vpliv tudi na domorodne vrste, saj lahko njihove ličinke izrinejo ličinke drugih vrst komarjev, ki se razmnožujejo v istih življenjskih prostorih.

Japonski komar

Vrsta *Aedes (Finlaya) japonicus japonicus* (Theobald, 1901) izvira z Japonske, iz Koreje in Rusije. Poleg tigrastega komarja je ena svetovno najbolj razširjenih invazivnih vrst komarjev. Tako razširjenost so ji omogočili njena sposobnost širjenja s človekom, sposobnost preživetja v zmerno toplem pasu, velika toleranca ličink do različnih koncentracij organskega materiala v naravnih in ume-tnih vodnih telesih ter sposobnost preživetja neugodnih okoljskih pogojev na stopnji jajčeca ali ličinke.

Prvi primerki japonskega komarja v Evropi so bili odkriti v Franciji leta 2000. Tako kot tigrasti komar naj bi v Evropo prišel z uvozom rabljenih gum, o širjenju po Evropi pa ni znanega veliko. Prevoz odraslih osebkov z avtomobili je vprašljiv, poleg tega pa naj tudi trgovanje z rabljenimi gumami ne bi bilo ključno pri njegovem širjenju. Trenutno so velike populacije komarja prisotne v Švici in Nemčiji, predhodno pa je bila vrsta zabeležena še v Belgiji.

V Sloveniji je bil japonski komar prvič odkrit leta 2011, in sicer v bližini Maribora. O njegovem pojavljanju v drugih delih države ni bilo znanega nič, saj drugje raziskave niso potekale, poleg tega pa ni bilo nobenih pritožb s strani prebivalcev o novi nadležni vrsti. V lanskem letu smo komarja odkrili v celotnem severovzhodnem delu države in tako ugotovili, da vrsta poseljuje že dobršen del Slovenije.

Tako kot tigrasti komar japonski za svoj razvoj potrebuje le majhne količine vode. Samice se v naravi hranijo na sesalcih in pticah. Za zdaj ta vrsta ni pomembna prenašalka povzročitelja bolezni v naravi, eksperimentalno pa je bilo dokazano, da je sposobna prenosa nekaterih virusov. Poleg tega, da se hrani na ljudeh, in kot taka predstavlja veliko nadlogo in nevarnost za prenos povzročiteljev bolezni, ima negativen vpliv tudi na domorodne vrste komarjev. V ZDA je bila namreč že dokazana njihova kompeticijska premoč nad domorodnimi vrstami.

Tako tigrastega kot tudi japonskega komarja lahko že v nekaj urah prenesemo iz ene države ali celine na drugo s pomočjo avtomobilov, letal ali s čezoceanskimi potovanji. Večja mobilnost ljudi, vedno večji mednarodni transport ter spreminjajoče podnebje bodo tako še naprej omogočali prenos in preživetje eksotičnih bolezni in invazivnih vrst komarjev na novih območjih, zato je zelo pomembno podrobno poznavanje njihove biologije in razširjenosti. Le tako bo mogoče tudi preprečiti ali vsaj omejiti njihovo širjenje ter s tem zmanjšati breme, ki ga te tujerodne žuželke predstavljajo za ljudi in okolje. ●

4: Tipični življenjski prostor ličink tigrastega in japonskega komarja (*Aedes japonicus japonicus*) v zmerno toplem pasu
foto: Katja Kalan

5: Evropska razširjenost tigrastega komarja
foto: ECDC (http://www.ecdc.europa.eu/en/health-topics/vectors/vector-maps/pages/vbortnet_maps.aspx; 1. 9. 2014)

6: Evropska razširjenost japonskega komarja
foto: ECDC (http://www.ecdc.europa.eu/en/health-topics/vectors/vector-maps/pages/vbortnet_maps.aspx; 1. 9. 2014)

Čuk

// Tomaž Berce

Bilo je pred približno desetimi leti, ko smo s prijatelji skoraj vsak večer igrali nogomet na igrišču v Dornberku. Kljub preganjanju po igrišču in močni razsvetljavi je par čukov (*Athene noctua*) neumorno nosil hrano mladičem. Ti so ju čakali na podstrešju športne dvorane. Starša sta lovila v okolici igrišča, na poškošenem travniku in v vinogradu sredi vasi. Igra je vsaj za trenutek obstala, ko se je nad nami zaslišalo čukovo petje.

Sove in vraževerje

Nočne ptice so bile nedvomno tiste, ki so vplivale na mojo pot v ornitologijo. Spominjam se, kako smo poleti z družino večkrat odšli na Kras poslušat nočno življenje. Sove so pri ljudeh vedno vzbujale različna čustva, od spoštovanja do sovraštva. Skozi stoletja se je izoblikovalo verovanje, da sove z oglašanjem prinašajo smrt v hišo, povezovali pa so jih tudi z utelešenjem hudiča. Vraževerje, povezano s sovami, je še vedno prisotno v Sloveniji. Strah izvira iz časov, ko še ni bilo javne razsvetljave in je ponoči gorela brlivka le ob hudo bolnem človeku ali v hiši, kjer so svojci bdeli ob pokojniku. Ob tej svetlobi so se zbirale žuželke, ki so v toplejšem delu leta glavna hrana čuka in velikega skovika (*Otus scops*). Vrsti sta se prilagodili in se zadrževali v naseljih, prestrašeni ljudje pa so oglašanje sov vraževerno označili za klicanje smrti. Žal pa vraževerje ni bilo vedno tako nedolžno, saj so bile sove v preteklosti preganjane, pogosto pa so nanje tudi streljali.

Pozitiven primer vezi med narodom in sovo kot simbolom je Grčija. Stari Grki so sove uprizarjali skupaj s podobo boginje modrosti – Ateno. Sova, ki sedi na Atenini roki, je dejansko čuk, ki je prav po boginji dobil svoje latinsko rodovno ime *Athene*. Tako so po boginji tudi sove postale simbol modrosti. Pomembnost čuka v zgodovini Grčije prepoznamo tudi po njegovi podobi na evrskem kovancu, ki je enaka upodobitvi, ki je pred 2.500 leti krasila novce grške tetradrahme.

Kdo skovika in kdo čuka

V preteklosti, preden je pisatelj in naravoslovec Fran Erjavec napisal knjigo z naslovom *Domače in tuje živali v podobah*, je bilo jasno, da skovik skovika, čuk pa čuka. Z izdajo 4. zvezka omenjene zbirke pa je nastala zmeda, ki je med nepoznavalci aktualna še danes. Veliki skovik je postal tisti, ki v spomladanskih in poletnih nočeh poje »čuuuk«, čuk pa tisti, ki raznoliko skovika čez celo leto. Danes je kot pravilno poimenovanje ostalo tisto, ki ga je uvedel Erjavec. Poimenovanje vrst v ljudskem jeziku

posnema oglašanje obeh sov in bi ga morali pravzaprav obravnavati kot pravilnega.

Nekaj o čuku

Zgodovina vrste *Athene noctua* je vsaj delno povezana z ozemljem današnje Slovenije. Vrsto je namreč leta 1769 prvi znanstveno opisal Giovanni Antonio Scopoli, ki je služboval kot rudniški zdravnik v Idriji.

Čuk se pri nas zadržuje čez celo leto in velja za stalnico, ki ostane vse življenje v bližini rodnega območja. Velikost domačega okoliša se skozi leto spreminja in je največja pozimi, ko mora hrano iskati na večjem območju.

Čuki imajo stalno partnersko zvezo. Večina parov ostane močno povezanih čez vse leto in ne samo v času gnezdenja. Samica ostane na območju samca. Prek leta partnerja krepita vezi s skupnim lovom, z dremanjem na skupnih počivališčih, s »čohanjem« ter čiščenjem partnerjevega perja. Med spanjem iščeta telesni stik, najpogosteje tako, da slonita drug ob drugem.

Kje čuk živi

Najdemo ga na območju 84 držav. Njegova razširjenost sega od Sredozemlja in srednje Evrope prek vzhodne Evrope in Srednjega vzhoda vse do srednje Azije, Kitajske in Mandžurije, zanesen pa je bil tudi v Veliko Britanijo in na Novo Zelandijo.

Čukova razširjenost kaže na to, da pri izbiri življenjskega prostora ni zahteven, saj ga najdemo v sadovnjakih, vrtovih, parkih in v naseljih zahodne in srednje Evrope, prav tako je prisoten v puščavskih delih Sirije in skalnatih območjih Mongolije. V osnovi je odvisen od odprtih površin z dovolj veliko gostoto malih sesalcev in večjih žuželk ter od razpoložljivosti lukenj, v katerih gnezdi. Gnezdišča se razlikujejo predvsem glede na življenjski prostor. Zasedajo drevesne in skalne luknje, razpoke, klife, različne strukture v človeških bivališčih, gnezdilnice in ponekod tudi brloge drugih živali. Seveda je razširjenost čuka po-

gojena s številnimi dejavniki. Prebiva v bolj sušnih predelih, saj se s pogostostjo padavin in z višino snežne odeje zmanjšujeta uspešnost pri lovu in dostopnost plena.

Nekaj čukovih posebnosti

Z vidika nočno-dnevne aktivnosti je čuk še najmanj podoben ostalim sovam, ki so skoraj izključno nočne živali. Predvsem v času vzreje mladičev starša pogosto lovita tudi čez dan, čez vse leto pa lahko čuka opazimo med počivanjem v dimniku, na robu strehe ali na kakšnem kolu. Vrsta ima pester repertoar 22 različnih klicev. Ti tvorijo do 40 zvočnih kombinacij, ki služijo privabljanju partnerja, sporazumevanju med partnerjema, označevanju in obrambi območja ter opozarjanju pred plenilci.

Higiena perja je pri vseh pticah zelo pomembna. Zanj redno skrbijo s peskanjem in tuširanjem na dežju. Znano pa je, da čuki svoje perje pred zajedavci zaščitijo tako, da posedajo v aktivnem dimniku in se »dimijo«.

Kje ga lahko slišimo pri nas

Pri nas je čuk zaradi izginjanja primernih gnezdišč močno ogrožena gnezdilka. Na Ljubljanskem barju je že na pragu izginotja. Glavna razloga za to sta izginjanje primernih gnezdišč in uporaba kemičnih sredstev v kmetijstvu. Problem pomanjkanja ustreznih gnezdišč je v letu 2014 poskušal omiliti inštitut Lutra, in sicer s projektom nameščanja gnezdilnic za čuka na območju Ljubljanskega barja, ki je bil podprt s strani Mestne občine Ljubljana.

Čuka bomo sicer v Sloveniji najlaže slišali v spodnji Vipavski dolini ali na Goriškem Krasu. Tu so lokalne populacije najbolj številčne in dobro ohranjene. V nekaterih vaseh lahko še vedno poslušamo nekaj samčkov naenkrat, žal pa to postaja prej izjema kot pravilo. Najprimernejši čas je obdobje pred gnezdenjem, in sicer v marcu in aprilu, ko je aktivnost petja na vrhuncu. Pa še recept, kako bomo v tem obdobju čuka najlaže slišali: jasno vreme tik po sončnem zahodu in večer brez vetra! Čarobnost pa lahko doda le še polna luna ... in jasno, petje čuka! ●

1: Čuk (*Athene noctua*) je majhna sova čokate postave. Pri nas se zadržuje čez celo leto in velja za stalnico. foto: Dare Fekonja

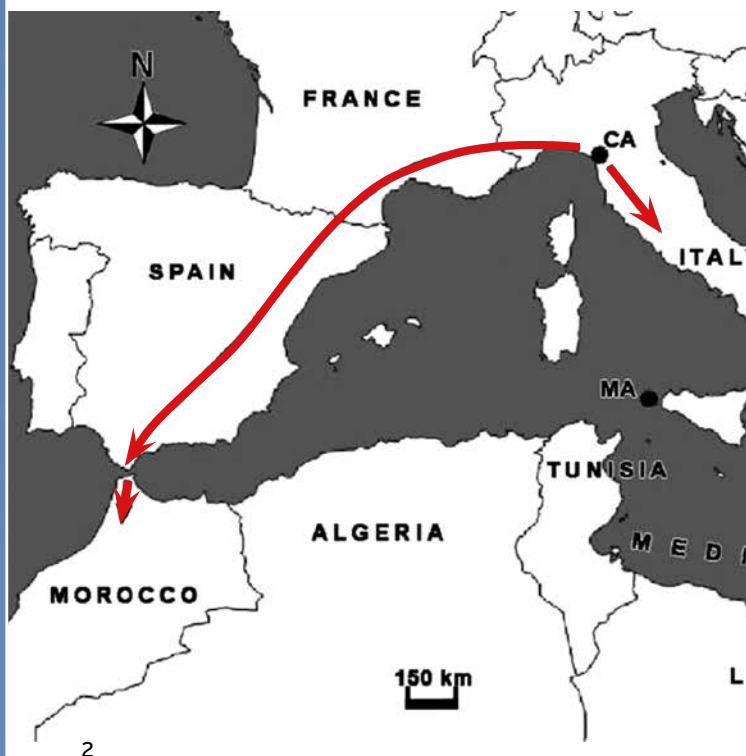
2: Z izginjanjem visokodebelnih sadovnjakov izginjajo tudi gnezdišča sekundarnih duplarjev, med katere spada tudi čuk. foto: Petra Hladnik

3: Zaradi izginjanja primernih gnezdišč je bilo v okviru projekta »Čukov dom na barju«, ki ga je s podporo Mestne občine Ljubljana izvajal inštitut Lutra, postavljenih več gnezdilnic za čuka. foto: Petra Hladnik

4: Mladič čaka na slasten grizljaj, ki mu ga bosta prinesla starša – le-ta v času vzreje mladičev pogosto lovita tudi čez dan. foto: Matej Kovačič

1

2

Kako ptice zmanjšajo porabo energije med selitvijo

// Maja Jankovec in Tadeja Kozjek

1: Kačarju (*Circus gallicus*) široke peruti omogočajo energetsko ugodnejši jadralni let. Pri tem izkoriščajo dvigajoče se zračne tokove, ki nastajajo le nad kopnim, zato so primorane spremeniti selitvene poti glede na geografijo območja, ki omogoča takšen let.
foto: Jure Novak

2: Selitvene poti kačarjev med jesensko selitvijo kažejo, da tako osebki grške kot tudi italijanske populacije uporabljajo obvozno pot do končnega cilja.

Ptice so najbolj mobilna skupina vretenčarjev. Vsako leto so selivke sposobne preleteti na tisoče kilometrov zato, da preživijo v toplejšem in s hrano bogatem okolju obdobje neugodnih življenjskih pogojev v domačem območju. Ob selitvi se skoraj sočasno in v isto smer odpravi cela ali vsaj velik del populacije. Preletijo ogromne razdalje, kar pa je energetsko izredno potraten proces. Pri pticah s širokimi perutmi, kot so orli, jastrebi in štorke, so zato raziskovalce zanimala strategije, ki zmanjšujejo porabo energije in ob enem zmanjšujejo smrtnost selekcij se ptic.

Selitev »okrog ovink«

Številne vrste ptic izbirajo selitvene poti, ki ne potekajo neposredno do cilja. Potujejo po t. i. obvoznih selitvenih poteh. Te navadno vodijo po kopnem, čeprav je zato pot daljša, kot če bi letele neposredno proti cilju. Na ta način se izognejo večjim vodnim telesom, ki onemogočajo postanek. Ker dolgotrajno zamahovanje s perutmi povzroča izgubo velikih količin energije, nekatere ptice uporabljajo drugačen način leta. Ptice s širokimi perutmi večinoma uporabljajo energetsko ugodnejši jadralni let, pri katerem izkoriščajo dvigajoče se zračne tokove, ti pa nastajajo le nad kopnim. Ujede s širokimi perutmi so zato primorane spremeniti selitvene poti glede na geografijo območja, ki omogoča takšen let.

Selitve italijanskih in grških kačarjev

Selitev kačarjev (*Circus gallicus*), ki v toplem obdobju leta prebivajo v Evropi, jeseni pa se v jatah odpravijo preživovat v subtropske predele Afrike, je »burila duhove«

ekipe raziskovalcev. Kot velja za večino »jadrajočih« ptic, se tudi kačarji selijo prek kopnega in se tako izognejo letu prek morja. Glavni razlog za takšen način potovanja je v že omenjenem energetsko ugodnem jadralnem letu, s katerim izkoriščajo moč zračnih tokov, ki so prisotni predvsem ob pobočjih gorskih verig.

Raziskovalci so jeseni leta 2009 in spomladi 2010 opravili sočasna opazovanja selitve kačarjev v severozahodni Italiji (Apuanske Alpe) in v severovzhodni Grčiji (gora Olimp). Obe območji sta si po geografskih značilnostih zelo podobni in zato pripravni za primerjavo. Tako Apuanske Alpe kot Olimp potekajo vzporedno z obalo in v njeni bližini. Pri opazovanjih so se osredotočili na orientacijo leta ter zbiranje podatkov o starostni strukturi osebkov v jatah.

Med jesensko selitvijo so raziskovalci na gorski verigi Grčije zabeležili, da so skoraj vsi osebki leteli v smeri proti Bosporjski ožini in/ali Dardanelam ter nato prek Turčije do Afrike. Pot po kopnem uporabljajo, čeprav je dva- do trikrat daljša kot neposredna pot prek morja. V drugo smer, neposredno čez Sredozemsko morje, je letelo le nekaj mladih in spolno nezrelih osebkov. Kačarji, ki živijo na Italijanskem polotoku, raje uporabljajo selitveno pot prek Španije, skozi ožino Gibraltar v Afriko kot pa neposredno prečkanje Sredozemlja prek južne Italije in Sicilije. Vsako leto je opaženih na stotine teh ujed, ki se selijo ob Tirenski obali na zahodu Italije. Med tem izkoriščajo dvigajoče se zračne tokove in vzgon na zahodnih pobočjih Apuanskih Alp. V grški in italijanski populaciji je večina osebkov letela v starostno mešanih jatah.

Tudi vrnitev ptic domov je potekala po isti selitveni poti kot jeseni. Grški kačarji so torej med spomladansko selitvijo potovali prek Bosporja in/ali Dardanel nazaj proti gori Olimp. V Italijo so se vsi osebki vračali prek Španije in ne prek Sicilskega kanala. Velikosti jata so bile podobne kot jeseni.

Kljub daljši poti več možnosti za preživetje

Selitvene poti kačarjev med jesensko in spomladansko selitvijo kažejo, da tako osebki grške kot tudi italijanske populacije uporabljajo obvozno pot do končnega cilja. Ob tem se izogonejo prečkanju Sredozemskega morja. Čeprav je pot mnogo daljša, zagotavlja preživetje večjega števila ptic. Računalniška simulacija je pokazala, da kačarji porabijo približno osemkrat več energije za let z zamahovanji s perutmi kot za jadralni let. To pomeni, da je 400 kilometrov dolg let prek Sredozemskega morja, pri čemer morajo zamahovati s perutmi, energetsko enako potraten kot jadralni let z razdaljo 3.500 kilometrov po kopnem.

Učenje mladih ptic med selitvami

Selitve v jatah imajo tudi pomembno izkustveno vlogo. Skoraj vsi mladi osebki, ki pripadajo grški populaciji, uporabljajo obvozno selitveno pot, ki so se je med jesensko selitvijo naučili od starejših in izkušenih osebkov. Če se mladi, neizkušeni osebki odločijo za neposreden let čez morje, je to zanje lahko usodno. Mladi osebki grške populacije, ki so se na selitev odpravili po neposredni poti prek Sredozemskega morja, so zaradi relativno velikih razdalj in energetske potratnega leta v slabšem fizičnem stanju kot mladi osebki italijanske populacije. Slednji imajo namreč krajšo pot prek morja. Iz tega razloga je pomembno, da se predvsem v grških populacijah mladi osebki selijo sočasno s starejšimi. Ob prvi selitvi se naučijo uporabljati najvarnejšo pot in vire informacij iz okolja, ki služijo za orientacijo. To so zvezde, sonce, magnetno polje in krajske značilnosti. Socialno učenje selitvenih vedenjskih vzorcev so opazili tudi pri drugih vrstah ptic; beli štokrlji (*Ciconia ciconia*), črnemu škarniku (*Milvus migrans*) in občasno pri sršenarju (*Pernis apivorus*). ●

Viri:

- PANUCCIO, M., AGOSTINI N. & PREMUDA, G. (2012): Ecological barriers promote risk minimisation and social learning in migrating short-toed snake eagles. – *Ethology Ecology & Evolution* 24: 74–80.

Včlani se

v Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS)

foto: Dare Fekonja

Skupaj za ptice in ljudi!

S tem boš:

- postal(a) del društva, ki trenutno z več kot 1000 člani rešuje največje naravovarstvene probleme in aktivno prispeva k veljavi varstva narave v naši družbi,
- dobil(a) obilo priložnosti za sodelovanje na različnih delavnicah in pri prostovoljnem naravovarstvenem delu,
- lahko postal(a) član(ica) regionalnih ali Mladinske sekcije in se udeleževal(a) ornitoloških taborov in srečanj za mlade,
- se lahko udeleževal(a) mesečnih predavanj o pticah in naravovarstvu in vodenih izletov po Sloveniji in tujini,
- prejemal(a) poljudno revijo Svet ptic (4x letno) in po želji strokovno ornitološko revijo Acrocephalus.

Informacije dobiš na:

DOPPS, Tržaška c. 2, 1000 Ljubljana, T 01 426 58 75
dopps@dopps.si
www.ptice.si

Franc Bračko - srčni naravovarstvenik in pobudnik ohranitve breguljk pri nas

// pogovarjala se je Petra Vrh Vrezec

1: Franc Bračko med enim od svojih ljubih početij – obročkanjem ptic (5. 7. 2014).
foto: Iztok Vreš

2: Franc je eden od začetnikov ohranjanja gnezditvenih sten za breguljko (*Riparia riparia*).
foto: Franc Bračko

Štajerski ornitologi in ljubitelji ptic Franca Bračka še kako dobro poznajo. Vsi pa smo gotovo že slišali za akcijo ohranitve sten za breguljke. Pri nas je z njo začel ravno on, dolgoletni in predani član DOPPS, obročkovelec in velik naravovarstvenik Franc Bračko.

Danes so ptice precej bolj popularne, kot so bile včasih. Vi ste bili del zgodbe, v kateri so poznavanje ptic, njihovo varstvo in splošno zavedanje o njih precej večje, kot je bilo to včasih. Povejte mi, kakšno je bilo stanje ornitološkega duha, ko ste se začeli ukvarjati s pticami?

Ptice so me zanimale že v rani mladosti – živel sem na deželi in se z njimi srečeval na vsakem koraku. V šolski knjižnici smo imeli nemški priručnik o ptičih, iz katerega sem se učil in spoznaval vrste, ki sem jih videl doma in na poti iz šole. Bila so to šestdeseta leta, čas, ko je bila vsa pokrajina v Slovenskih goricah še ekstenzivno obdelana, prekrita s starimi sadovnjaki in cvetočimi travniki. Spomnim se, mislim, da je bilo leta 1963 na Zg. Velki, ko sem v gozdčku blizu doma na tleh našel gnezdo podhujke z dvema mladičema. Smrdokavre so bile takrat nekaj običajnega. V dolini Jurovskega in Jakobskega dola so na telefonskih žicah ob cesti posedale številne zlatovranke, prizor, ki ga nikoli ne pozabiš. Leta so tekla in po končani vojaščini sem se preselil v Maribor. Tako sem nekega dne v tedanji reviji *Moj mali svet* zasledil vabilo za članstvo v novo ustanovljenem Društvu za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS). Nemudoma sem poslal pristopno izjavo in 1981 postal član DOPPS, ki je takrat štel približno 200 članov. Seveda se o pticah ni vedelo veliko, tudi v družbi so te debelo gledali, ko si povedal, s čim se ukvarjaš. V bistvu smo

se na terenu neprestano učili, posebno pri kartiranju za *Ornitološki atlas Slovenije*. Priročnikov takrat ni bilo veliko. Atlas je bil rdeča nit dejavnosti članstva, drevo, s katerim smo rasli. Iztok Geister je takrat zastavil ta projekt v pravem času in prostoru. Mislim, da mu neizmerno veliko dolgujemo. Na teren sem zahajal s številnimi kolegi; Borutom Štumbergerjem, Francem Janžekovičem, Rajkom Koradžijo, Daretom Šeretom, Iztokom Vrešem in s takrat še mladimi fanti, Luko Božičem, Damijanom Denacem, Andrejem Bibičem in Jakobom Smoletom.

Bili ste pobudnik akcije za ohranitev breguljk v Sloveniji. Kdaj in kako ste zastavili varstvo te vrste?

Prvič sem se z breguljko srečal leta 1985 v gramoznici Duplek pri Mariboru – takrat je tam gneznila manjša kolonija. V dogovoru z upravljavcem gramoznice smo z njihovo pomočjo vsako leto naredili novo gnezdilno steno in breguljke so redno gnezдилe. Ta praksa se je nato nadaljevala v gramoznici v Slovenji vasi, v Melincih v Prekmurju in zadnja leta v Središču ob Dravi v organizaciji žal pokojnega Borisa Kočevarja. Za naselitev breguljk ni potrebnih veliko sredstev. Potrebujemo le ustrezno območje, zemeljsko strukturo (pesek) in bager. Gnezdilno steno moramo vsako leto le obnoviti. Vesel sem, da je varovanje breguljk postalo odmevno tudi drugod po Sloveniji.

Bili ste tudi dolgoletni predsednik Komisije za varstvo narave. Kaj so bili vaši izzivi in kateri so bili najtežji trenutki?

Komisijo oziroma Odbor za varstvo narave sem leta 1991 prevzel od Boruta Štumbergerja in ga vodil do leta 2000, ko je DOPPS doživel korenito reorganizacijo. Vse delo od-

3

Acrocephalus

ATLAS DRAVE od Maribora do Ptuja

4
mobitel

letnik 18 številka 82 1997

BirdLife
EUROPEAN BIRD DIVISION

bora je potekalo v našem prostem času. Čeprav je bila pot do rezultatov težka, si nekaj uspehov lahko prav gotovo pripišemo. Med njimi so predlogi za zaščito Sečoveljskih solin, Ljubljanskega barja, Cerkniškega jezera, Mure, Drave, ki so med ostalimi kasneje postali Mednarodno pomembna območja za ptice (IBA). Tu je še Škocjanski zaton, kjer so primorski kolegi, posebej Borut Mozetič, dosegli nemogoče. Bilo je tudi veliko intervencij za ohranitev manjših ornitološko pomembnih območij. Takrat se je na veliko brezobzirno uničevalo z regulacijami, s hidromelioracijami, z gradnjo cest, načrtovano gradnjo HE na Muri itd. Pripravili smo Rdeči seznam in še in še. Najtežje je bilo tedaj, ko z veliko truda nismo uspeli ohraniti, kaj šele zavarovati nekega območja. Med njimi so prav gotovo Savci in Ščavniška dolina, ko so hidromelioracije zadale poslednji udarec zlatovranki. Takrat je bil uničen življenjski prostor v središču slovenske gnezditvene populacije in v nekaj letih je vrsta popolnoma izginila.

Pripravili ste Atlas Drave, ki je bil zagotovo osnova za projekt LIVEDRAVA. Kako ste se lotili zbiranja podatkov?

Atlas Drave (1989–1992) smo izvedli kot nalogo Štajerske sekcije. Čeprav je pri kartiranju sodelovalo malo ljudi, nam ga je uspelo zaključiti. Projekt LIVEDRAVA res predstavlja nekakšno kontinuiteto atlasa. Sam projekt se mi zdi super zadeva. Škoda je le, da je bilo v preteklosti ob Dravi uničenih na stotine hektarov enkratne rečne loke za namene kmetovanja na njivah slabe kakovosti. Z izgubo naravnega okolja je izginilo na tisoče ptic. Včasih me zelo moti, ko slišim kaj o zaraščanju zemljišč. Negativno to potencirajo še mediji. Bodimo veseli, da se narava obnavlja! Ljudje žal tega ne razumejo in priče smo vse pogostejšemu izsekavanju mejic in grmovja. Ponekod so na poljih nastale prave pustote, povrhu tega pa to stimulira z denarjem še država.

Kot dejavnejši član močne Štajerske sekcije ste leta 1989 sodelovali tudi pri njeni ustanovitvi. Kakšni so bili sprva vaši cilji? Delo sekcije je bilo usmerjeno v varstvo ptic, življenjskih

okolij in popularizacijo ornitologije. Tudi atlas Drave je bil prioriteta. Leta 1992 smo v Mariboru organizirali celo društveno letno skupščino. Ob Ormoškem jezeru smo zgradili opazovalnico, v lagunah gnezditilne splave za čigre, začeli s projektom Drava – Mura, imeli redna predavanja itd.

Ste tudi dolgoletni obročkovelec. Kako vidite obročkovoalsko dejavnost nekoč in danes?

Obročkovelec ptic sem postal leta 1984, seveda s predhodnim »izpitom« pri Daretu. Do danes se je tudi pri obročkanju ptic marsikaj spremenilo. Boljša organizacija, tehnika, redna objava najdb, zlasti pa nova spoznanja pri vrstah, ki jih prej nismo poznali. Za nekatere v Sloveniji sploh ni bilo podatkov, na primer robidna in plevelna trstnica, mali vrtnik, kraljičica itd. Menim, da obročkovaalska dejavnost poteka dobro, težave pač lahko nastanejo povsod. Morda bi v prihodnje nekoliko pozornosti namenili obročkanju v zimskem času, kar je nedolgo tega predlagal že Andrej Sovinc. O nekaterih prezimujočih ptičih še vedno ne vemo veliko; od kod so, kam gredo, koliko časa so pri nas in podobno. Težava je v tem, da pozimi v snegu in mrazu ni prijetno obročkati. V teh tridesetih letih sem redno obročkal tudi bele štorke – obisk gnezda in neposreden stik z njimi je posebno doživetje.

Kakšna je vaša ornitološka dejavnost danes, ko ste upokojeni? Sedaj priložnostno obročkam in sodelujem pri nekaterih popisih. Tukaj, v Mariboru, se zavzemam za načrtno nameščanje gnezditilnih niš za hudournike. Zaradi obnove zgradb v mestu število teh izjemnih letalcev nekoliko upada. Doslej smo namestili 21 gnezditilnih niš in gnezdilnic. Vsako leto so vse zasedene.

Bi želeli še kaj sporočiti članom DOPPS?

Le tako naprej! Posebej sem vesel, da je DOPPSu uspelo ohraniti Volovjo reber. To je res fantastično! Osebnostno sem proti vetrnicam. Ne le da ubijajo ptice, temveč zelo kazijo in onesnažujejo naše naravno okolje. ●

3: Danes se zavzema tudi za načrtno nameščanje gnezditvenih niš za hudournike (*Apus apus*), saj zaradi obnove zgradb v mestu število teh izjemnih letalcev nekoliko upada. foto: Franc Bračko

4: Franc Bračko je leta 1997 napisal Ornitološki atlas Drave, v katerem so podatki za celoletne popise ptic na Dravi na odseku med Mariborom in Ptujem med letoma 1989 do 1992.

1

2

S čim vse lahko hranimo ptice

// prevod in priredba Petra Vrh Vrezec

1: Hrošči mokarji gredo v slast kosu (*Turdus merula*) in tudi drugim žužkojedim pticam.
foto: Nigel Blake (rspb-images.com)

2: Tako domiselno pogačo, ki jo rada je velika sinica (*Parus major*), v kokosovi lupini lahko naredimo sami z dolivanjem stopljene masti ali loja na mešanico semen, oreščkov, suhega sadja in ovsenih kosmičev.
foto: Chris Gomersall (rspb-images.com)

Jesen je čas, ko ljubitelji ptic začnemo razmišljati o hrani za ptice, ki jo bomo ponudili v hladnih zimskih dneh. Kakšno hrano lahko kupimo ali pripravimo in ponudimo svojim pernatim prijateljem na krmilnicah?

Mešanica semen za ptice

Za hranjenje ptic obstajajo različne mešanice semen. Majhna semena, kot denimo proso, bodo pritegnila predvsem domače vrabce (*Passer domesticus*), ščinkavce in turške grlice (*Streptopelia decaocto*), koruzni kosmiči pa kose (*Turdus merula*). Sinice in zelenci (*Chloris chloris*) obožujejo arašide in sončnična semena. V semenske mešanice pogosto dodajajo pšenična in ječmenova zrna, ki pa so primerna le za domače golobe (*Columba livia domestica*) in turške grlice. Izogibajmo se mešanici, ki vsebuje oluščen grah, fižol, riž ali lečo, saj jih lahko suhe jedo le velike vrste. Take sestavine so pogosto dodane cenejši mešanici semen. Tudi tistim, ki vsebujejo zelene ali rožnate koščke, se izognimo, saj so to pasji piškoti, ki jih lahko ptice pojejo le namočene.

Črna sončnična semena

To je odlična celoletna hrana za ptice in tudi najbolj priljubljena. Črna semena vsebujejo več olja kot progasta, zato so veliko boljša.

Arašidi

Arašidi so bogati z maščobami in zelo priljubljeni med sinicami, zelenci, domačimi vrabci, brglezi (*Sitta europaea*), velikimi detli (*Dendrocopos major*) in čizki (*Spinus spinus*).

Zdrobljeni ali naribani privlačijo tudi taščice (*Erithacus rubecula*) in celo stržke (*Troglodytes troglodytes*). Brglezi in meniščki (*Periparus ater*) lahko jedo cele ali si delajo zalogo. Soljeni ali praženi arašidi za ptice niso primerni!

Ptičje pogače in žitne ploščice

Maščobne kroglice in ostale na maščobi temelječe žitne ploščice so odlična zimska ptičja hrana. Če so pakirane v najlonskih mrežastih vrečicah, le-te, preden kroglice ponudimo, odstranimo. V mehko mrežico se lahko ptica ujame ali se poškoduje. Pogačo pa lahko naredimo tudi sami z dolivanjem stopljene masti ali loja na mešanico semen, oreščkov, suhega sadja in ovsenih kosmičev.

Kuhana maščoba

Maščoba, ki ostane od kuhanja, za ptice ni primerna. Težava kuhane maščobe iz mesnih konzerv in posod je, da se mesni sokovi zmešajo z maščobo in na ptičjem perju povzročajo madeže ter pospešujejo nastanek ugodnih pogojev za rast bakterij. Raven soli v tej maščobi je odvisna od vrste mesa in dodane soli med kuhanjem. Svinjska mast in goveji loj nista problematična, saj se po segrevanju ponovno strdita in ne ustvarjata pogojev za razmnoževanje bakterij.

Margarina in tekoča rastlinska olja

To je popolnoma neprimerna hrana za ptice! Ptice potrebujejo veliko nasičenih maščob, kot sta surov loj in mast. Visoko vsebnost energije potrebujejo za vzdrževanje toplote v najhujših zimskih pogojih, saj se še posebej v hladnih zimskih nočeh njihove telesne rezerve hitro porabljajo. Tekoča maščoba se razmaže po perju in uniči njegovo vodoodporno in izolacijsko lastnost.

Žuželčja hrana

Mokarji gredo v slast taščicam in plavčkom (*Cyanistes caeruleus*) in privabijo tudi ostale žužkojede ptice. Ti hrošči so primerna hrana za hranjenje prek celega leta. Zelo

pomembno je, da so mokaarji sveži. Mrtvih pticam ne smemo ponujati, saj lahko povzročijo zastrupitev s salmonelo.

Pasja in mačja hrana

Mesne konzerve pasje in mačje hrane so sprejemljivo nadomestilo za deževnike med toplim in suhim delom poletja, ko ptice težko pridejo do deževnikov. Kosi to hrano hitro sprejmejo in z njo hranijo tudi svoje mladiče. Ponujanje suhih piškotkov ni priporočljivo. Ptica se s trdo kepo lahko zaduši. Namočen pasji piškotek je sprejemljiv, a ne v vročem vremenu, ko se hitro izsuši. Hrana za hišne živali lahko pritegne večje ptice, kot so srake (*Pica pica*) in galebi, pa tudi mačke. Če je verjetnost, da bodo mačke zahajale na krmišče, se je taki hrani najbolje izogniti.

Mleko in kokos

Pticam nikoli ne ponujamo mleka! Povzročča hude želodčne težave ali celo smrt. Lahko pa prebavijo fermentirane mlečne izdelke. Blag nariban sir je vseč taščicam in stržkom. Kokos lahko ponudimo le svež in v lupini. Izperimo ostanke sladke kokosove vode iz sredine kokosa, še preden ga obesimo ven, in s tem preprečimo kopičenje plesni. Izsušenega kokosa ne uporabljamo, saj lahko v ptici nabrekne in povzroči smrt.

Riž in žita

Kuhan riž, rjav ali bel (brez dodane soli), je v času hudih zim koristna in dobro sprejeta hrana za vse vrste ptic. Nekuhanega lahko pojedjo ptice, kot so golobi, grlice in fazani (*Phasianus colchicus*). Ovsena kaša ne sme biti kuhana, saj je kot taka lepljiva in bi se lahko okoli ptičjega kljuna strdila. Nekuhano pa zlahka prebavijo številne ptice.

Plesniva, nagnita in postana hrana

Marsikatera plesniva hrana ni škodljiva, vendar nekatera lahko pri pticah povzroči okužbo dihal, zato je najbolje, da se taki hrani izognemo. Če hrana na krmilnici postane plesniva ali postana, ste verjetno nastavili pticam preveliko količino hrane za en dan. Vedno takoj odstranite vso staro ali plesnivo hrano. Taka ustvarja ugodno gojišče za bakterijo salmonelo, ki lahko povzroči zastrupitev. Velika količina po tleh raztresene hrane pa lahko pritegne podgane in miši, ki prenašajo bolezni. ●

Vir:

<https://www.rspb.org.uk/advice/helpingbirds/feeding/> (22. 9. 2014)

IZ TUJEGA TISKA

Največja leteča ptica

// Matija Križnar, Prirodoslovni muzej Slovenije

Zgodba o odkritju fosilnih ostankov ptice z največjim razponom peruti sega v leto 1983. Takrat so v Južni Karolini (ZDA) pri gradnji novega terminala za letališče pri Charlestonu med drugimi fosilnimi ostanki našli tudi nekaj kosti velike ptice. Ti fosili so stari približno 25 – 28 milijonov let, a paleontologi so letošnje poletje dognali, da pripadajo novi vrsti *Pelagornis sandersi*. Sama najdba ne predstavlja posebnosti, toda na podlagi izkopanih kosti so lahko rekonstruirali žival. Razpon peruti nove oligocenske vrste je bil verjetno med šest in sedem metrov, kar je dvakrat več kot pri današnjih pticah z največjim razponom peruti, kot sta kraljevi albatros (*Diomedea epomophora*) in kalifornijski kondor (*Gymnogyps californianus*).

izvirni članek: <http://www.sciencedaily.co>
(Liz Bradford) ●

→ Fotografije fundacije Saxifraga

Zbirka fundacije Saxifraga šteje več kot 150.000 naravoslovnih fotografij, ki jih za objavo v naravovarstveni publikaciji v primeru, da finančna sredstva niso na voljo, dobite brezplačno.

S svojimi fotografijami pa se lahko pridružite skoraj 100 evropskim naravoslovnim fotografom, ki so z namenom, da bi pripomogli k varstvu narave, že prispevali fotografije v zbirko Saxifraga.

Saxifraga je pripravila spletno stran www.saxifraga.nl, kjer lahko za namene predavanj brezplačno dobite slike ptic, rastlin, dvoživk, plazilcev, rib, žuželk, pokrajinj ipd.

Jesenska gostija

// Barbara Vidmar,
ilustracija Kristina Krhin

NEŽNE MEGLICE SO SE VILE PREK POKRAJINE, KI SE JE ŽE ODELA V RUMENE, RDEČE IN RJAVE BARVE JESENI. VSE JE BILO MIRNO, LE V KOTU ZEMLJIŠČA, KJER JE NEKOČ STALA OPUŠČENA KMETIJA, JE BILO SLIŠATI GLASEN ŠČEBET. MED ŠKORCI, KI SO SEDELI NA TELEGRAFSKI ŽICI, JE VLADALO RAZBURJENJE.

»KAM PA JE IZGINILO TISTO SLASTNO GROZDJE, KI SMO GA JEDLI LANI?« JE ZMEDENO SPRAŠEVAL ŠKOREC NEJC IN SE OZIRAL NAOKOLI. »JA, A NE VIDIŠ, DA SO ODSTRANILI ČISTO VSE GRMOVJE IN DREVJE,« JE OBUPANO ODGOVORILA ŠKORČEVKA JERCA. »BEZGOV GRM, JABLANE, TRTO ...,

ŠE ČEŠNJO SO POSEKALI! LE KAJ SI DOVOLIJO!« JE POVZDIGNILA GLAS. »IN SPET BODO ZASADILI CIPRESE! KAJ PA NAJ Z NJIMI? KO BI NA NJIH VSAJ RASTLI KAKŠNI UŽITNI PLODOVI! SPET BOMO LAČNI!« JE VZKLIKNILA JERCA.

»SAJ SO DEŽEVNIKI ZELO OKUSNI, AMPAK SPREMEMBA V PREHRANI RES NE ŠKODI,« JE ZAŽVRGOLEL KOS TINE IZ GOSTEGA RASTJA NA SOSEDNJEM VRTU. »ZARADI TEGA, KER TU NI VEČ GROZDJA, PA SE PRAV GOTOVO ŠE NI PODRL SVET,« JIH JE SKUŠAL POMIRITI. »VČERAJ SEM BIL NA DRUGI STRANI HRIBA, TAM SE ŠE NAJDE KAKŠNA LEPA TRTA, IN GROZDJE NA NJEJ JE RAVNO PRAV ZRELO. HRANE BO DOVOLJ ZA VSE,« JE ODLOČNO DODAL, ZAPRHUTAL S PERUTMI IN SMUKNIL POD NASLEDNJI GRM.

MED ŠKORCI JE ZAVLADAL NEMIR. »TAM PA NISMO BILI ŠE NIKOLI, GREMO POGLEDAT!« JE VZKLIKNIL NEJC IN ŽE SO S HITRI-

MI ZAMAHI PERUTI POLETALI NOVIM DO-
GODIVŠČINAM NAPROTI.

»TAM, GLEJTE, TAM JE GROZDJE!« JE NAV-
DUŠENO ZAKLICALA ŠKORČEVKA NEŽA IN
ODHITELA PROTI TRTAM V BLIŽINI. SPU-
STILI SO SE NA POKOŠEN TRAVNIK, KI JE
OBKROŽAL UREJENO HIŠO. »BEEENG,« SE
JE V TISTEM HIPU ČEZ DOLINO RAZLEGEL
GLASEN POK. ŠKORCI SO SE NEMUDOMA
RAZKROPILI PO OKOLICI.

»KAJ PA JE BILO TO?« SE JE NEKAJ TRE-
NUTKOV KASNEJE, KO SO SE SPET ZBRALI
SKUPAJ, VES ZADIHAN ČUDIL NEJC IN SE
PRESTRAŠENO OZIRAL NAOKOLI. »NEKDO
STRELJA Z ZRAČNO PUŠKO,« JE MRKO OD-
GOVORILA JERCA. »NEKDO HOČE IMETI
GROZDJE SAMO ZASE. TEGA SPLOH NE RA-
ZUMEM. ALI NI KOS TINE REKEL, DA NAS
TU ČAKA VELIKA POJEDINA?« JE RAZOČA-
RANO ODKIMAVALA Z GLAVO.

»POGLEJTE!« SE JE OGLASIL ZVONKI NEJ-
ČEV GLAS. »TAM OB POTOKU, PRI TISTI
VELIKI KMETIJI NAS ČAKA GROZDJE!« JE
NAVDUŠENO VZKLIKNIL IN VSI ŠKORCI SO
SE OZRILI V TISTO SMER. NI MINIL NITI HIP
IN ŽE SO BILI NA POTI PROTI SADOVNJAKU,
V KATEREM SO SE DREVEŠA ŠIBILA OD ZRE-
LIH JABOLK, HRUŠK IN SLIV. OB ROBU SA-
DOVNJAKA JE BILO ZASAJENIH NEKAJ TRT,
POLNIH ZRELEGA GROZDJA.

»IMATE ŠE KAJ PROSTORA ZA LAČNE ŠKOR-
CE?« JE PREVIDNO POVPRASALA JERCA, KO
SO SEDLI V TRATO POD DREVEŠI. »SEVE-
DA,« SE JE OGLASIL PRIJAZNI GLAS IZPOD
GOSTEGA LISTJA NA NAJBLIŽJI TRTI IN
KMALU ZATEM JE IZ NJEGA POKUKALA
ŠKORČJA GLAVICA. »LE PRIDITE, GROZDJA
JE DOVOLJ ZA VSE! CELO POMLAD SMO PRI-
DNO POBIRALI LIČINKE IN GOSENICE PO
SADOVNJAKU, ZDAJ PA IMAMO GOSTIJO.
TUKAJ SMO VEDNO DOBRODOŠLI!«

ŠE DOLGO ZATEM SE JE S TISTEGA KON-
CA SADOVNJAKA SLIŠAL VESEL ŠKORČJI
ŠČEBET. ŠVIGALI SO S TRTE NA TRTO IN
SI POLNILI SVOJE ŽELODČKE S SLASTNIM
GROZDJEM. ●

Program predavanj, izletov in akcij DOPPS oktober - december 2014

Za dodatne informacije o dogodkih lahko pokličete v pisarno društva na telefon 01/426 58 75 (vsak delavnik med 9. in 15. uro) ali vodjo izleta oziroma akcije. Morebitne spremembe bodo objavljene na spletni strani društva ptice.si in na FB strani www.facebook.com/pticeDOPPS najkasneje na dan dogodka.

PREDAVANJA

MURSKA SOBOTA
Pokrajinska in študijska
knjižnica Murska Sobota,
Zvezna ulica 10, Murska
Sobota
predavalnica v pritličju
ob 17.30

20. november 2014
(četrtek): Z vodnimi
pticami si delimo Soboško
kamenšnico (predava
Gregor Domanjko)

Soboška kamenšnica (Bakovska gramoznica) je pomembno življenjsko okolje za številne vodne ptice. Zaradi globine voda v Kamenšnici pozimi dolgo ne zamrzne in zato v severovzhodni Sloveniji predstavlja zelo primerno mesto za prezimovanje ali kot postajališče za številne vodne ptice na njihovi selitveni poti na jug oziroma zahod. Predavatelj nam bo predstavil celoletno pojavljanje več kot 35 vrst vodnih ptic na in ob Soboški kamenšnici. Predstavljene bodo pogostejše vrste, kot so ponirki, čaplje, liske in galebi, kot tudi redke vrste; polarni slapnik, srednji žagar, rjavovrati in črnovrati ponirek, črne čigre, sabljarko ter druge.

MARIBOR
Fakulteta za naravoslovje
in matematiko, Koroška
cesta 160, Maribor
predavalnica 0.80
ob 18. uri

5. november 2014 (sreda):
Napredek projekta
LIVEDRAVA (predava
Dominik Bombek)

Leta 2012 smo na društvu začeli izvajati projekt LIVEDRAVA ali Obnova rečnega ekosistema nižinskega dela Drave v Sloveniji. Od začetka projekta je minilo že kar nekaj časa, zato vam bomo v

tem predavanju predstavili nekaj več o svojih dosežkih in napredku. Predavanje je sklop projekta LIVEDRAVA: Obnova rečnega ekosistema nižinskega dela Drave v Sloveniji (LIFE11 NAT/SI/882).

3. december 2014
(sreda): Maroko, kraljeva
dežela ob Atlantskem
oceanu (predavata Mojca
Podletnik in Gregor
Domanjko)

Kraljevina Maroko popotnike in obiskovalce navduši s svojo raznovrstnostjo v kulturi in naravi. Kulturni presežki se kažejo v arhitekturi stavbne dediščine islamskih vladarjev in osrednjih delov kraljevskih mest, medtem ko ljubitelje narave prevzame pestrost različnih življenjskih okolij, od visokogorskih vrhov Atlasa do puščav in mokrišč ob Atlantskem oceanu. Mokrišča in estuariji rek so življenjsko pomembni za številne ptice na njihovi selitveni poti ob obalah zahodne Afrike, obenem pa so bivališča za redke in v svetovnem merilu ogrožene vrste ptic, kot sta klavžar in afriška uharica.

10. december 2014
(sreda): DOPPS v letu
2014 (predava Tilen
Basle)

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije deluje že od leta 1979 in od takrat skupaj rastemo in dosegamo številne uspehe ter se lahko pohvalimo s številnimi dosežki. To leto ni bilo nobena izjema, zato vam bomo na tokratnem predavanju predstavili delo društva v letu 2014. Izvedbo predavanja sofinancira Mestna občina Maribor.

RADOVLJICA
Knjižnica Antona Tomaža
Linharta, Gorenjska cesta
27, Radovljica
ob 19.30

11. november 2014
(torek): Superplenilstvo
pri pticah (predava Rok
Rozman)

Plenilski medsebojni odnosi med končnimi plenilci lahko močno vplivajo na strukturo združbe določenega območja. Eden takih odnosov je superplenilstvo. Gre za koncept, pri katerem superplenilec ubije in poje drugega plenilca. Na predavanju bomo podrobneje spoznali superplenilstvo pri pticah, kdaj in zakaj do tega pojava prihaja in katere vrste so najpogostejše udeležene v teh procesih.

KOPER
Osrednja knjižnica Srečka
Vilharja Koper, Čevljarska
ulica 22, Koper
ob 18. uri

21. oktober 2014 (torek):
Superplenilstvo pri pticah
(predava Rok Rozman)

Plenilski medsebojni odnosi med končnimi plenilci lahko močno vplivajo na strukturo združbe določenega območja. Eden takih odnosov je superplenilstvo. Gre za koncept, pri katerem superplenilec ubije in poje drugega plenilca. Na predavanju bomo podrobneje spoznali superplenilstvo pri pticah, kdaj in zakaj do tega pojava prihaja in katere vrste so najpogostejše udeležene v teh procesih.

18. november 2014
(torek): Hladnokrvno o
plazilcih slovenske Istre
(predava Griša Planinc)

Pogledali si bomo, kaj so plazilci, iz česa so se razvili in kaj se jim obeta. Ob fotografi-

jah se bomo seznanili z vrstami, ki živijo v slovenski Istri. Spoznavali bomo resnice in odpravljali predsodke.

16. december 2014
(torek): Kaj je novega
v Naravnem rezervatu
Škocjanski zatok?
(predavajo Borut Mozetič,
Matjaž Bedjanič in Slavko
Polak)

Naravni rezervat Škocjanski zatok je naše največje polslovo mokrišče in evropsko pomembno območje za mnoge rastlinske in živalske vrste. Na predavanju bomo spoznali metode in rezultate večletnega spremljanja stanja ptic v rezervatu, predstavili izsledke intenzivnejših odonatoloških raziskav v letih 2010, 2013 in 2014 ter raziskav metuljev in hroščev v obdobju od 2009 do 2013.

IZLETI

11. oktober 2014
(sobota): Ptičariada
2014 (koordinira Gregor
Bernard)

Letošnja Ptičariada bo v tekmovalnem, raziskovalnem in družabnem duhu potekala na Dolenjskem, v organizaciji naše najmlajše sekcije. Dodatne informacije prejmete pri letošnjem koordinatorju (gregor.bernard@siol.net; 041 830 463), ki prav tako sprejema prijave na dogodek do 8. oktobra 2014.

12. oktober 2014
(nedelja): Zadrževalnik
Medvedce (vodi Matej
Gamser)

Zadrževalnik Medvedce je vodno telo umetnega nastanka, vendar zaradi svoje lege in značilne vegetacije prava poslastica za vsakega ljubitelja ptic. Območje je posebej zanimivo v času spomladan-

ske in jesenske selitve, ko se na zadrževalniku ustavljajo številne ptice selivke. Opazovali bomo različne pobrežnike, race, čaplje in ujede, z malo sreče pa morda opazimo tudi jato žerjavov. Dobimo se ob 8.30 na parkirišču pred železniško postajo na Pragerskem. V primeru razmočenega terena priporočamo, da s seboj vzamete nepremočljivo obutev. Več informacij dobite pri vodji izleta (051 235 375).

18. oktober 2014
(sobota): Obročkanje kraljičkov v Mostecu (vodi Dare Fekonja)

Obročkanje kraljičkov je zanimiv dogodek, na katerem si lahko od blizu ogledate naše najmanjše ptice, ob tem pa spoznate, zakaj ptice obročkamo, kako jih stehamo, izmerimo in še veliko drugih zanimivosti. Poleg kraljičkov si boste lahko ogledali še velike sinice, meniščke, plavčke, močvirske sinice in še katero gozdno vrsto ptic. Zborni mesto je ob 9. uri ob poti proti skakalnici v Mostecu v Ljubljani. Za izlet se prijavite pri vodji izleta (041 513 440). V primeru močnega dežja izlet odpade oz. bo prestavljen na naslednji dan (nedelja, 19. oktober 2014). Izvedbo izleta sofinancira Mestna občina Ljubljana.

1. november 2014
(sobota): Spoznavanje vodnih ptic na Soboški kamenšnici (vodi Gregor Domanjko)

Ponovno se bomo dobili prvo soboto v mesecu in spoznali vodne ptice na Soboški kamenšnici (Bakovski gramoznici) za Megamarketom Tuš v Murski Soboti. Poleg različnih vrst galebov, vodomca, zelenonogih tukalic, ponirkov in kormoranov se v jesenskih in zimskih mesecih na Kamenšnici zadržujejo ptice s severa Evrope, kot so polarni slapnik, čopaste črnice, sivke, velike bele čaplje, žvižgavke, kreheljci in druge vrste. Izleti so namenjeni predvsem mla-

dim ornitologom iz Pomurja, drugim začetnikom in družinam. Dobimo se ob 9. uri na parkirišču pri gramoznici. Več informacij dobite pri vodji izleta (031 340 399). Za izlet se prijavite na gregor.domanjko@gmail.com.

2. november 2014
(nedelja): Spoznavanje ptic v parku Tivoli (vodi Dare Fekonja)

Jesenski čas je, kmalu bo odpadlo še zadnje listje, zato bodo ptice na našem tokratnem sprehodu že opaznejše. Pogledali bomo v vrhove dreves in pokukali pod veje grmovnic ter spoznali, kaj se v tem času dogaja s pticami v mestnem parku. Dobimo se ob 9. uri na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju. Prosimo vas, da se za izlet prijavite vodji izleta na številko 041 513 440. Izlet je še posebej primeren za družine z otroki in začetnike. Izlete v Tivoli sofinancira Mestna občina Ljubljana.

8. november 2014
(sobota): Gajševsko jezero, Grabe (vodi Željko Šalamun)

Vodni zadrževalnik Gajševsko jezero je pomembno življenjsko okolje za številne vodne ptice. Zanimivo je pletiti, še bolj pa pozimi in v času selitev ptic. Poleg poletnih »gostov«, kot so vodomci, čopasti ponirki, čaplji, rakarji in labodi grbci, lahko ob selitvi in pozimi opazujemo še rdečegrle slapnike, velikega žagarja, žvižgavke, dolgorepe race, krehelje, sive gosi in mnoge druge. Dobimo se ob 8. uri na parkirišču v Grabah. Podrobnejše informacije dobite pri vodji izleta (041 712 396). Za izlet se prijavite na zeljko.salamun@dopps.si.

23. november 2014
(nedelja): Spoznavanje ptic v mestnem parku v Ljutomeru (vodi Nataša Bavec)

Mestni park v Ljutomeru je ostanek nekdanjih obsežnih, hrastovo-gabrovih gozdov

ob reki Ščavnici. Še danes v njem rastejo impresivna drevesa hrasta doba, ki nudijo dom in prehranjevalno okolje številnim gozdnim pticam. Pričakujemo, da bomo opazovali velikega in srednjega detla, zeleno in črno žolno, kratkoprsteža plezalčka, močvirsko sinico, brgleza, ščinkavca in druge vrste, ki jih pozimi srečamo bližje naseljem. Dobimo se ob 9. uri na parkirišču pri kopališču. Podrobnejše informacije dobite pri vodji izleta (040 294 845). Izlet je primeren za družine in začetnike.

6. december 2014
(sobota): Spoznavanje vodnih ptic na Soboški kamenšnici (vodi Gregor Domanjko)

Ponovno se bomo dobili prvo soboto v mesecu in spoznali vodne ptice na Soboški kamenšnici (Bakovski gramoznici) za Megamarketom Tuš v Murski Soboti. Poleg različnih vrst galebov, vodomca, zelenonogih tukalic, ponirkov in kormoranov se v jesenskih in zimskih mesecih na Kamenšnici zadržujejo ptice s severa Evrope, kot so polarni slapnik, čopaste črnice, sivke, velike bele čaplje, žvižgavke, kreheljci in ostale vrste. Izleti so namenjeni predvsem mladim ornitologom iz Pomurja, drugim začetnikom in družinam. Dobimo se ob 9. uri na parkirišču pri gramoznici. Več informacij dobite pri vodji izleta (031 340 399). Za izlet se prijavite na gregor.domanjko@gmail.com.

7. december 2014
(nedelja): Ptujsko jezero (vodi Dominik Bombek)

Na tradicionalnem zimskem sprehodu po nabrežju Ptujskega jezera bomo lahko opazovali različne vrste ponirkov, rac in galebov, med njimi tudi redkeje goste s severa. Izlet lahko tisti, ki januarja sodelujete pri štetju ptic na vodnih površinah, izkoristite za osvežitev (pre)spoznavanja vrst vodnih ptic. Izlet je del sklopa projekta LIVEDRAVA:

Obnova rečnega ekosistema nižinskega dela Drave v Sloveniji (LIFE11 NAT/SI/882). Dobimo se ob 9. uri na Ptuj pri mostu za pešce na desnem bregu Drave. Več informacij dobite pri vodji izleta (051 395 514).

7. december 2014
(nedelja): Spoznavanje ptic v parku Tivoli (vodi Dare Fekonja)

Ko zima pokaže svoje zobe, pticam nasujemo v krmilnice semena in opazujemo, katere se prihajajo hraniti. Tudi mi bomo pticam na sprehodu skozi mestni park privoščili kakšen priboljšek (prinesite s seboj pest sončničnih semen ali grobo zdrobljenih orehov) in prav mogoče je, da nam bo katera jedla iz roke. Pridružite se nam ob 9. uri na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju. Prosimo vas, da se za izlet prijavite vodji izleta na številko 041 513 440. Izlet je še posebej primeren za družine z otroki in začetnike. Izlete v Tivoli sofinancira Mestna občina Ljubljana.

14. december 2013
(nedelja): Spoznavanje ptic v mestnem parku v Murski Soboti (vodi Robi Gjergjek)

Med sprehodom po grajskem parku, ki spominja na poplavne gozdove med reko Ledavo in Muro, bomo spoznali pogoste vrste ptic, ki pozimi ostanejo pri nas ali priletijo iz severnejših krajev. Izlet je še posebej primeren za začetnike. Zbirno mesto je v mestnem parku za gledališčem Park ob 9. uri. Ne pozabite na daljnogled in priročnik o pticah. Podrobnejše informacije dobite pri vodji izleta (041 947 913).

TABOR

24.-27. oktober 2014: 4. Pomurski ornitološki vikend, Veržej (vodita Larisa Gregur in Nataša Bavec)
Več informacij lahko preberete na spletni strani.

Labod pevec (*Cygnus cygnus*)

foto: Gregor Bernard

OKTOBER

1	sr
2	če
3	pe
4	so
5	ne
6	po
7	to
8	sr
9	če
10	pe
11	so
12	ne
13	po
14	to
15	sr
16	če
17	pe
18	so
19	ne
20	po
21	to
22	sr
23	če
24	pe
25	so
26	ne
27	po
28	to
29	sr
30	če
31	pe

NOVEMBER

1	so
2	ne
3	po
4	to
5	sr
6	če
7	pe
8	so
9	ne
10	po
11	to
12	sr
13	če
14	pe
15	so
16	ne
17	po
18	to
19	sr
20	če
21	pe
22	so
23	ne
24	po
25	to
26	sr
27	če
28	pe
29	so
30	ne

DECEMBER

1	po
2	to
3	sr
4	če
5	pe
6	so
7	ne
8	po
9	to
10	sr
11	če
12	pe
13	so
14	ne
15	po
16	to
17	sr
18	če
19	pe
20	so
21	ne
22	po
23	to
24	sr
25	če
26	pe
27	so
28	ne
29	po
30	to
31	sr

PROGRAM DOPPS oktober – december 2014

PREDAVANJA

MURSKA SOBOTA

Kraj: Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota, Zvezna ulica 10, Murska Sobota
Prostor: predavalnica v pritličju
Čas: ob 17.30

MARIBOR

Kraj: Fakulteta za naravoslovje in matematiko, Koroška cesta 160, Maribor
Prostor: Predavalnica o.80
Čas: ob 18. uri

KOPER

Kraj: Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper, Čevljarjska ulica 22, Koper
Čas: ob 18. uri

RADOVLJICA

Kraj: Knjižnica Antona Tomaža Linhart, Gorenjska cesta 27, Radovljica
Čas: ob 19.30

Popis vodomca na Krki

// Gregor Bernard, Tomaž Jančar

1// Najatraktivnejši popis v letošnjem programu Dolenjske sekcije DOPPS je bil prav gotovo popis vodomca (*Alcedo atthis*) na reki Krki. Kot večino ptic se tudi njega popisuje dvakrat v letu. Predvidena termina za popis sta bila konec aprila in sredina maja, a nam je precej nagajalo letošnje muhasto vreme. Tako smo prvi popis v okrnjeni ekipi izpeljali 1. maja.

foto: Gregor Bernard

2 in 3// Na neobičajno visoko vodo se nas je s sedmimi čolni podalo 15. Poleg vodomcev smo popisovali tudi ostale ptice. Med drugimi smo zabeležili kvakača (*Nycticorax nycticorax*), belorepca (*Haliaeetus albicilla*) in črnočelega srakoperja (*Lanius minor*). Prvi popis smo zaključili z druženjem in opazovanjem ptic v okolici Kostanjevice.

foto: Marjan Jerele (2), Gregor Bernard (3)

4// Na drugem popisu, 24. maja, se nas je zbralo 21, zasedli pa smo 11 čolnov. Število odkritih parov vodomcev se je skoraj potrojilo. V obeh popisih smo zbrali skupaj 84 podatkov o opazovanju vodomcev, odkrili pa smo tudi kar 13 aktivnih gnezditvenih rogov (na sliki sta dva). Koliko parov vodomcev je letos gnezdilo na Krki od Novega mesta do izliva v Savo, bo pokazala obdelava podatkov. Se je pa ponovno potrdilo, da je Krka za vodomca daleč najprimernejša reka v državi. Po popisu je sledilo prijetno druženje pri Janiju v Zburah in seveda smo sklenili, da popis prihodnje leto ponovimo.

foto: Gregor Bernard ●

Maroko, kraljeva dežela ob Atlantskem oceanu

// Gregor Domanjko in Mojca Podletnik

Površina: 446.550 km²

Najvišji vrh: 4167 m (Jbel Toubkal)

Št. prebivalcev Maroka: 32 milijonov

Št. vrst ptic: več kot 460 (15 vrst globalno ogroženih)

Zanimive ptice Maroka: rjasta kozarka (*Tadorna ferruginea*), marmorna raca (*Marmaronetta angustirostris*), beloglavka (*Oxyura leucocephala*), plevica (*Plegadis falcinellus*), klavžar (*Geronticus eremita*), roparski orel (*Aquila rapax*), golobičar (*Melierax metabates*), lebduh (*Elanus caeruleus*), grebenasta liska (*Fulica cristata*), oazna grlica (*Streptopelia senegalensis*), afriška uharica (*Asio capensis*), rdečevrata podhujka (*Caprimulgus ruficollis*), atlaška žolna (*Picus vaillantii*), rjavogrla breguljka (*Riparia paludicola*), maroški pogorelček (*Phoenicurus moussieri*), atlaški kupčar (*Oenanthe oenanthe seebohmi*), atlaška penica (*Sylvia deserticola*), čagra (*Tchagra senegalus*), bulbul (*Pycnonotus barbatus*), afriška sraka (*Pica pica mauritanica*), črni škorec (*Sturnus unicolor*), saharški strnad (*Emberiza sahari*)

Zanimive živali: berberska opica (*Macaca sylvanus*), navadna gazela (*Gazella dorcas*), puščavska lisica (*Vulpes zerda*), berberski leopard (*Panthera pardus panthera*), saharška mačka (*Felis margarita*), progasta hijena (*Hyaena hyaena*), sredozemska medvedjica (*Monachus monachus*), rogati gad (*Cerastes cerastes*)

Priporočena literatura: BERGIER, P., THÉVENOT, M. (2010). Liste des oiseaux du Maroc. Mise à jour février 2010 (rev. 3.0). – *Go-South Bull.* 7: 15–55., The birds of Morocco: <http://www.oiseaux.net/oiseaux/maroc.html>

Podnapisi:

Zemljevid: Uporabljen z dovoljenjem »The General Libraries, The University of Texas at Austin«.

- 1: Kraljeva palača El Badi v Marakešu
- 2: Rodovitno območje v dolini reke Dades
- 3: Pogled na laguno Merja Zerga
- 4: Utrdba in naselbina (kasbah) Ait Benhaddou
- 5: Atlaška cedra
- 6: Pogost prizor ob cestah

foto: vse Gregor Domanjko

Kraljevina Maroko popotnike in obiskovalce navduši s svojo raznovrstnostjo v kulturi in naravi. Kulturni presežki se kažejo v arhitekturi stavbne dediščine islamskih vladarjev in osrednjih delov (medina) kraljevih mest. Naju so v mestih prevzeli na ostankih nekdanjih palač gnezdeči pari bele štokrlje (*Ciconia ciconia*) in planinskih hudournikov (*Tachymarptis melba*) ter neboječi saharški strnadi (*Emberiza sahari*). Predvsem pa sva uživala v pestrosti življenjskih okolij in vrst visokogorja Atlas v osrednjem delu, puščav na jugu in mokrišč ob Atlantskem oceanu.

7

8

Klavžar v Narodnem parku Sous Massa

Južno od mesta Agadir leži Narodni park Sous Massa, ki je ornitologom poznan kot območje z zadnjo populacijo kritično ogroženega klavžarja (*Geronticus eremita*). Zadnjih 200 parov gnezdi na strmih klifih ob obali Atlantskega oceana in se prehranjuje v polpuščavsko pašni stepi. Ob reki Sous, po kateri je park dobil ime, je edino gnezdišče plevice (*Plegadis falcinellus*) v Maroku. Med drugimi v parku gnezdi še maroški pogorelec (*Phoenicurus moussieri*; slika 7).

Življenje na Atlasu

Najvišje gorstvo severne Afrike (slika 8) je sestavljeno iz treh vzporednih gorskih hrbtov oziroma Srednjega, Visokega Atlasa in Anti Atlasa. V kanjonih in dolinah na majhnih zelenih zaplatah rodovitne zemlje ljudstvo Berberov še vedno kmetuje na tradicionalen način. Ena najlepših in z obiskovalci zelo oblegana je dolina reke Dades, seveda polna zanimivih ptic. Na severu Atlasa kamnita pobočja prehajajo v obsežne gozdove atlaske cedre, v katerih živijo endemične berberske opice (slika 9). V mokriščih ob gorskih potokih gnezdi grebenaste liske (*Fulica cristata*), rjaste kozarke (*Tadorna ferruginea*) pa tam preživijo zimo.

9

Modra laguna in naravni rezervat

Jutranji pogled na modro laguno, kakor bi prevedli »Merja Zerga«, daje ob petju bulbulov (*Pycnonotus barbatus*; slika 10) obiskovalcu občutek, da je prišel v raj na Zemlji. Sinje modra laguna, obdana s peščeno obalo, je eno najpomembnejših prezimovališč vodnih ptic ob atlantski obali severne Afrike in je hkrati življenjski prostor redkim vrstam ptic. V neposredni okolici lagune gnezdi edina populacija podvrste afriške uharice (*Asio capensis tingitanus*) na svetu. Južno od Merja Zerge leži naravni rezervat Lac de sidi Boughaba, še eno izmed zelo pomembnih prezimovališč ptic ob atlantski obali Maroka. Na jezeru, kjer je bilo opaženih več kot 200 vrst ptic, lahko še vedno v velikem številu opazujemo ogrožene marmorne race (*Marmaronetta angustirostris*). ●
foto: Mojca Podletnik (7-10)

10

Jesenska opazovanja v naravi

// Blaž Blažič, Dejan Bordjan, Barbara Bric, Jernej Figelj, Miha Krofel, Slavko Polak, Petra Vrh Vrezec

v gozdu

Taščica (*Erithacus rubecula*)

Dolgonoga, oranžno-rdečeprsa ptica je med ljudmi dobro poznana. Kako tudi ne, saj je v Sloveniji pogosto razširjena gnezdilka. Naseljuje pretežno vlažne gozdove z bujno podrastjo, parke, pokopališča, polja in vrtove s kritjem. V hladni polovici leta se rada premakne v nižinske predele in v bližino človekovih bivališč, zato jo pogosto lahko opazujemo na krmilnicah. Taščica, tako samec kot samica, ima spomladi in pozimi močno izraženo območnost. Svojo napadalnost do tekmecev izkazuje z razkazovanjem oranžnih prsi in glasnim prepevanjem na izpostavljeni veji.

foto: Ivan Petrič

ob vodi

Zelenonoga tukalica (*Gallinula chloropus*)

Zaradi kokošje oblike in načina premikanja so zelenonogo tukalico že v Valvasorjevih časih poimenovali vodna kokoška. Danes vemo, da s kokošmi ni v bližnjem sorodstvu, pač pa so njeni najbližji sorodniki žerjavi. V Sloveniji je dokaj pogosta letoletna vrsta. Zadržuje se v obrežnem pasu, ob počasi tekočih in stoječih vodah. Pogosto pa jo bomo našli tudi ob umetnih ribnikih v predmestjih večjih mest. Najlaže jo bomo opazovali v zgodnjih jutranjih urah, ko se predvsem v toplejši polovici leta neredko zadržuje na oprtih travnatih površinah blizu vode, kjer se prehranjuje s travo, semeni in polži.

foto: Matej Vranič

Rjavi medved (*Ursus arctos*)

Rjavi medved je največja zver v Evropi, a plen aktivno lovi zelo redko. Po tem, ko se čez poletje prehranjuje predvsem z žuželkami, se jeseni preusmeri v iskanje plodov in sadja. V letih dobrega obroda žira se rad zadržuje v zrelih gozdovih bukve, kjer najde obilico energijsko bogatih plodov. Letos sicer, kot kaže, obrod žira ne bo ravno obilen, zaradi česar bodo medvedji verjetno nekoliko pogosteje iskali hrano tudi pri ljudeh. V takšnih letih je še toliko bolj pomembno, da skrbimo, da v okolici naselij ne bo klavniških odpadkov, ostankov hrane in drugih smeti, dostopnih medvedu.

foto: Miha Krofel

Sončni ostriž (*Lepomis gibbosus*)

Majhna in barvita riba z značilno pego na škržnem poklopcu, sončni ostriž, naseljuje predvsem stoječe in počasi tekoče vode. Čeprav nas na prvi pogled pritegne s svojimi pisanimi barvami, je to tujerodna vrsta, ki so jo kot okrasno ribo prinesli iz Severne Amerike. Sončni ostriž ima negativen vpliv na domače ribje vrste. Tekmuje z njimi za življenjski prostor in se prehranjuje med ostalim tudi z ribjimi ikrami in manjšimi ribami. V Sloveniji naseljuje donavsko in jadransko porečje, najštevilčnejši pa je v manjših stojećih vodah –ribnikih, gramoznicah, mrtvicah in akumulacijah.

foto: Bor Mihelič

na travniku

Brinovka (*Turdus pilaris*)

Brinovka je v Sloveniji zelo redka lokalna gnezdilka, ki gnezdi v mozaični kulturni krajini, kjer se prepletajo travniki in drevesne mejice. Najlaže jo bomo v naših krajih opazili med jesenskim preletom in pozimi, ko k nam priletijo ptice s severa. Družijo se v jate, ki so lahko velike tudi do več sto osebkov. Zelo rade obirajo jesenske in zimske plodove dreves in grmovja, tudi brina (*Juniperus communis*), po katerem so dobile ime. Brinovke rade »klepetajo«, zato bodimo pozorni na značilno oglašanje, ki nam izdaja njihovo prisotnost.

foto: Matej Kurinčič

okoli našega doma

Dlesk (*Coccothraustes coccothraustes*)

Čeprav je dlesk največji pri nas živeči ščinkavec, v toplem delu leta živi precej skrito življenje. Prehranjuje se v krošnjah dreves, ob tem pa se še precej nevpadljivo oglašja. S prihodom hladnega dela leta pa se približa naseljem. Krmilnico obiščejo posamezni osebki, le redko več ptic skupaj. Ko dlesk prileti nanjo, se ostale ptice hitro razbežijo, saj se ne morejo kosati z njegovim izredno močnim kljunom. Z njim zlahka odstrani ovoj še tako trdega semena, kot je denimo češnjeva koščica, ali pa s svojim »orožjem« hladnokrvno zagrozi vsakemu, ki se mu drzne približati.

foto: Gregor Bernard

Navadni šipek (*Rosa canina*)

Septembra in oktobra dozori bodičast grm, ki ga vsi zelo dobro poznamo pod imenom navadni šipek, nekateri pa tudi po ljudskih imenih – babji zob, divja roža ali pasja gartroža. Jesen je primeren čas, da nabiramo zrele šipkove glavice za krmljenje ptic na krmilnici. Če pa imate vrt, je to obdobje primerno tudi za sajenje tega grma, ki bo privabljal na vrt ptice. Nudil jim bo tako hrano kot skrivališče in gnezdišče. S svežimi plodovi pa lahko pripravimo tudi okusno, z vitaminom C bogato marmelado ali čaj, ki bo pozimi zdravil prehlad in gripe ali pa povečeval odpornost našega telesa.

foto: Simona Strgulc Krajšek

Jamska kobilica (*Troglophilus cavicola*)

Vsak, ki je na Krasu obiskal manj turistično oblegano jamo, se je že srečal z jamskimi kobilicami. To niso pravi jamski prebivalci – troglobionti. V vhodnih delih jam preživljajo le obdobje neugodnih vremenskih razmer. Ponoči se prehranjujejo na površini, čez dan se pred dnevno sončno pripeko zatečejo v okrilje jam. V Sloveniji živita dve vrsti – rjavkasta *T. cavicola* in zelenkasta *T. neglectus*. Obe imata zakrnela krila in slušne organe, značilne za večino drugih kobilic. Pri nas jih najdemo predvsem v kraških jamah, poleti tudi v kleti, votlih drevesnih duplih in drugih temnih ter vlažnih okoljih.

foto: Slavko Polak

1

2

Mladi ornitologi so raziskovali ptice Goričkega

// Katarina Denac

1: Udeleženci Mladinskega ornitološkega raziskovalnega tabora Goričko 2014
foto: Tomaž Mihelič

2: Slika mlade zelene žolne (*Picus viridis*) je bila izbrana za najboljšo fotografijo na taboru.
foto: Luka Poljanec

V Krajinskem parku Goričko je med 26. junijem in 2. julijem 2014 potekal Mladinski ornitološki raziskovalni tabor (MORT) Goričko 2014. Udeležilo se ga je 24 otrok iz vse Slovenije, starih 10–15 let, ter devet mentorjev. Razdeljeni v šest skupin smo se posvetili raziskovanju smrdokavre (*Upupa epops*), zlatovranke (*Coracias garrulus*), hribskega škrjanca (*Lullula arborea*) in rjavega srakoperja (*Lanius collurio*) ter pregledovanju gnezdilnic in naravnih dupel v visokodebelnih sadovnjakih. Ob prijetnem druženju smo zbrali tudi veliko naravovarstveno pomembnih podatkov, otroci pa so se seznanili z različnimi raziskovalnimi in popisnimi metodami v ornitologiji.

Ponovna gnezditvev zlatovranke v Sloveniji

Šele kak teden pred začetkom tabora je postalo jasno, da bo gnezdenje zlatovranke na zahodnem delu Goričkega v letošnjem letu uspešno, zato je bila skupina za zlatovranko na taboru nekakšno presenečenje. Filip Dobnikar, Alex Kotnik, Marcel Ilnikar in Bor Mihelič so pod mentorstvom Tomaža Miheliča z GPS aparatom zabeležili vse preže, ki so jih zlatovranke uporabljale za lov, popisali vse življenjske prostore v polmeru do 500 metrov od gnezda ter s pomočjo digiskopije in kamer s senzorjem gibanja določili plen, ki so ga nosile mladim. Ugotovili so, da zlatovranke največ uporabljajo lesene preže v obliki črke T, postavljene prav zanje v letih 2013 in 2014. Lovile so na travnikih in v manjši meri tudi na njivah, mladim pa so prinašale večinoma bramorje,

nekaj manj pa poljske murne in kobilice dolgotipalčnice. Zanimivo je bilo tudi opazovanje t. i. kooperativnega gnezdenja, saj je gnezdecemu paru pri hranjenju mladim pomagal samčev brat.

Upkač se vrača na stara gnezdišča

Skupina za smrdokavro, v kateri so pod mentorstvom Tilna Basleta, Mojce Podletnik in Barbare Robnik delovali Vanesa Bezljaj, Jakob Habicht, Rok Lobnik, Anamarija Mihovec, je iskala gnezda smrdokavre. Domačini na Goričkem, ki to vrsto imenujejo upkač, upkaš ali celo upek, so nam tudi letos potrdili številne lokacije gnezd iz preteklih dveh let. Očitno je, da smrdokavre iz leta v leto rade zasedajo ista gnezdišča, čeprav ne gre nujno za iste pare. Raziskovalna skupina je odrasle smrdokavre v Dolencih spremljala s pomočjo daljnogleda in njihove prehranjevalne površine zarisovala na karte ter jih kasneje digitalizirala. Na gnezdo so namestili samosprožilne kamere, ki so beležile prineseni plen. Ugotovili so, da so se smrdokavre prehranjevale zlasti na košenih travnikih in košenih cestnih robovih, mladim pa so prinašale ličinke različnih žuželk, bramorje in poljske murne.

Izginjajoča vrsta mozaične kmetijske krajine

Skupina za hribskega škrjanca, ki so jo sestavljali mentor Tomaž Remžgar ter udeleženci Jernej Debevec, Nikolaj Jelatancev, Gaber Mihelič in Kalina Mihelič, je podrobno pregledala vse odprte površine severovzhodnega dela Goričkega med Markovci in Dolenci ter skušala odkriti čim več teh značilnih pevk mozaične kmetijske krajine. V polmeru 100 metrov od najdenih škrjancev so popisali njegov življenjski prostor. Žal je videti, da je številčnost hribskega škrjanca na Goričkem v zadnjih 15 letih močno upadla, tako da so bili odkriti le štirje pari.

3

Ljubitelj kobilic in trnastega grmovja

Mladi ornitologi Mitja Denac, Matija Medved Mlakar, Luka Poljanec in Nejc Poljanec so pod mentorstvom Dejana Bordjana raziskovali prehranjevalni življenjski prostor in izbor prež rjavega srakoperja. To na Goričkem še dokaj pogosto vrsto, ki gnezdi v trnastem grmovju in se rada hrani s kobilicami, so popisovali na ploskvah severno od Ledavskega jezera in na severovzhodu Goričkega, podatke pa so pridobili tudi od drugih skupin. Ugotovili so, da rjavi srakoperji kot preže najpogosteje uporabljajo grme, daljnoveđe (žice) in drevesa; da je večina srakoperjevih prež visokih do treh metrov in da lovijo na zelo raznolikih površinah, med katerimi velja izpostaviti nekošene travnike, njive in zaraščajoče se površine. Vzporedno s srakoperji je ta skupina popisovala tudi ujede ter k temu spodbudila tudi ostale udeležence.

Pregledovanje gnezdilnic

Na Goričkem je bilo leta 2008 postavljenih več kot 100 gnezdilnic za zlatovranko, velikega skovika (*Otus scops*) in smrdokavro. Njihov vsakoletni pregled je pomemben zaradi ugotavljanja zasedenosti in zagotavljanja varnosti za gnezdeče ptice, zato so se na taboru temu pod vodstvom Željka Šalamuna posvetili Vanesa Kozina, Janez Leskošek, Ruj Mihelič in Dominika Mihovec. Pregledali so 55 gnezdilnic, v katerih je bil kot najpogostejša gnezdilka odkrit škorec (*Sturnus vulgaris*), sledili pa so mu veliki skovik, velika sinica (*Parus major*) in smrdokavra. Na dve gnezdi velikega skovika so namestili samosprožilne kamere, ki so beležile prineseni plen. Tega so sestavljale predvsem velike kobilice iz skupine dolgotipalčnic, bra-morji in poljski murni. Eno samico velikega skovika, poimenovano Afrodita, so opremili z GPS oddajnikom, ki so ji ga ob koncu tabora sneli. Samodejno zabeležene lokacije z oddajnika razkrivajo, da se je Afrodita prehranjevala le do 260 metrov stran od gnezda, večinoma na dvoriščih kmetij, v mejicah ter skupinah drevja in grmovja.

Dupla v visokodebelnih sadovnjakih

Visokodebelni sadovnjaki so tako pomemben življenjski prostor za specializirane vrste ptic, da so si na taboru zaslužili posebno skupino. V njej so pod mentorstvom Boštjana Deberška in avtorice prispevka raziskovali Benjamin Denac, Lenart Kafol, Lana Klemenčič in Simon Marčič. Na izbranih ploskvah smo pregledali 1.084 sadnih dreves in med njimi našli le 80 takšnih, ki so imela dupla (to pomeni vsako 14. drevo), od tega pa so bila zaradi poznega datuma le tri aktivna. Lokacijo vsakega dupla smo posneli z GPS aparatom ter zanj v obrazec zabeležili več parametrov. Zaskrbljujoča je bila ugotovitev, da ponekod domačini dupla zapirajo s cementom, z mešanico kravjeka in ilovice ali celo s pur peno, predvsem z namenom ohranitve starih dreves. S tem seveda nehoti odvzamejo dom pticam in drugim živalim.

Zaključna prireditev

V sredo, 2. julija 2014, so otroci na Osnovni šoli Grad, kjer so v času tabora tudi bivali, približno 30 gostom predstavili rezultate svojega dela, s čimer so prispevali k širjenju znanja in osveščanju na področju ptic in naravovarstva. Zaradi svoje prizadevnosti si vsekakor zaslužijo pohvalo, saj so večino podatkov v kratkem času, ki so ga imeli na voljo, zbrali, uredili in pripravili za predstavitev, potrudili pa so se tudi za izpovedne fotografije, video posnetke in risbe ptic. Zahvala gre seveda tudi mentorjem, ki jim ni bilo težko iti pozno spat ali zgodaj vstajati, pomagati pri urejanju podatkov in pripravi predstavitve, sploh pa ne skupaj z udeleženci zaviti na kakšen sladoled.

Tabor je bil organiziran v okviru projekta Upkač (OP SI-HU 2007-2013), sofinanciranega s strani Evropske unije in Službe Vlade RS za razvoj in evropsko kohezijsko politiko. Del sredstev sta prispevala tudi Mestna občina Ljubljana in Paradajz d.o.o.

3: Mladi ornitologi med predstavljanjem svojega dela na zaključni prireditvi
foto: Dejan Bordjan

1

2

Labod na Krki še nedavno občudovana ptica - danes ni več tako // Andrej Hudoklin

1: Vpliv labodov grbcev (*Cygnus olor*) na rečni ekosistem Krke in okolje je vse bolj zaznaven. Kmetje prijavljajo vse več škod na obrežnih travnikih ter žitnih poljih.
foto: Andrej Hudoklin

2: Zaradi doseljevanja in hitrega razmnoževanja se na reki Krki zadržuje med 300 in 500 labodov grbcev.
foto: Gregor Bernard

Na reki Krki se je zgodba z labodi začela leta 1968, ko so iz Švice na Otočec pripeljali dva para labodov grbcev (*Cygnus olor*). Z doseljevanjem in s hitrim razmnoževanjem je njihova populacija stalno rasla in danes se na reki zadržuje med 300 in 500 osebkov, katerih vpliv na rečni ekosistem in okolje je vse bolj zaznaven.

Spremljanje zimske populacije labodov na Krki od leta 1995 kaže, da se je ta s 100 dvignila krepko nad 300 osebkov, lani pa smo zabeležili kar 533 ptic. Nižinski tok Krke z bogato obrežno zarastjo je očitno ugodno prezimovališče za labode iz srednje in severne Evrope, kar potrjujejo tudi najdbe več obročkanih osebkov. O gnezditveni populaciji labodov grbcev je na razpolago malo podatkov. Edina ocena iz leta 1996 znaša približno 50 osebkov. Da bi dobili boljši vpogled v gnezditveno obdobje, je Dolenjska sekcija DOPPS letos opravila dva popisa (21. aprila in 26. junija) od Soteske do izliva Krke ter beležila labode tudi ob popisu vodomca (*Alcedo atthis*) od Mačkovca do izliva. Popis je pokazal, da je v gnezditvenem obdobju na Krki od 160 do 220 ptic. Znake območnega vedenja je kazalo približno 40 parov, našli smo sedem gnezd in 17 mladičev, ob čemer je bil vodostaj večkrat visok in zato ogrožajoč za gnezda. Zabeležili smo tudi več manjših in večjih tat nesparjenih osebkov.

Populacija laboda grbca v Evropi izrazito narašča. Vrsta se širi predvsem v jugovzhodno Evropo, vključno s Slovenijo, kjer smo porast gnezditvene populacije začeli beležiti po letu 1970, zlasti na Dravi, Blejskem jezeru, Ljubljani

in Krki. Hitro rast populacije na Krki podpira več dejavnikov; ugodne klimatske razmere, pester rečni življenjski prostor z bogato ponudbo rastlinske hrane, katere rast spodbuja onesnaženje rečne vode, bogata pa je tudi ponudba hrane na obrežni ravnici s številnimi njivami. Labodi so uspešni tudi zaradi svoje velikosti, agresivnega značaja, močno izražene območnosti in sposobnosti, da v novem okolju ustvarjajo hitro rastoče populacije in ne nazadnje – gre za zavarovano vrsto, ki v naravi skoraj nima plenilcev.

Če je bil labod grbec na reki Krki še nedavno občudovana ptica, danes ni več tako. Probleme povzročajo predvsem velike jate nesparjenih osebkov, ki jih je pozimi tudi do 150. Te povzročajo škodo večinoma na vodnih makrofitih, ki so na plitvih prehranjevališčih v določenih obdobjih povsem požrti. Ptica na dan zaužije tri do štiri kilograme vodne vegetacije, po poročanju nekaterih raziskovalcev pa dnevno uniči (izkorenini, pomendra) še dodatnih 13 kilogramov vodnih rastlin ter nanje vezanih vodnih nevretenčarjev. Posledično so osiromašeni tudi gnezditveni in prehranjevalni življenjski prostori ostalih vodnih ptic ter seveda vodne favne, še zlasti rib, ki na vodne rastline odlagajo ikre.

Kmetje prijavljajo vse več škod na obrežnih travnikih ter žitnih poljih. Kritične so predvsem mile zime brez snežne odeje, ko se jate do 150 osebkov zbirajo na njivah z brstečim žitom. Glede na to, da žival dnevno poje do štiri kilograme rastlinske hrane, škoda ni zanemarljiva. Plašenje živali žal nima pravih učinkov, saj te praviloma odletijo na sosednjo njivo ter se vrnejo čez uro ali naslednji dan. Ograjevanje na ptice ne učinkuje.

Za populacijo labodov na Krki pričakujemo nadaljnjo rast in posledično še večjo konfliktnost. Več ekstremnih primerov prenamnožitve so zabeležili v Severni Ameriki, kamor je bil umetno naseljen, in tudi v nekaterih delih zahodne Evrope. Pri reševanju problematike se predvsem

1

v Ameriki pogosto poslužujejo kontrolnih programov, ki vključujejo lokalno zmanjšanje populacije z odstrelom ali s preselitvijo. Na območjih, kjer odstrel ni primeren (urbana območja, parki), se tega lotijo z odvzemom ali oljenjem jajc.

Na Krki smo za zdaj znali oceniti le škodo, ki jo prijavljajo lastniki prizadetih obrežnih njiv in travnikov. Kakšni so vplivi labodov grbcov na rečni ekosistem, lahko le ugibamo, zato bo treba temeljito razmisliti, kako omejiti vplive rastoče populacije labodov na že tako močno načet rečni ekosistem Krke. Če se bo rast populacije še stopnjevala, bomo morali čim prej najti učinkovite ukrepe za zmanjševanje vpliva labodov na kmetijska zemljišča in še zlasti na rečni ekosistem.

Vrnitev »plavih vran« na Goričko

// Gregor Domanjko in Robi Gjergjek

Letos poleti smo bili po devetih letih priča uspešnemu gnezdenju zlatovranke (*Coracias garrulus*) pri nas, in sicer na Goričkem. Gnezditveni uspeh te markantne ptice pa ni bil naključen, ampak posledica več dejavnikov. V prvi meri je na območju zgornje Ledavske doline še vedno dovolj ekstenzivnih travnikov, na katerih so zlatovranke najraje lovile večje žuželke. Lovile so z žic daljnovodov, suhih vej na drevesih in lovilnih prež, ki smo jih v lanskem letu na robove parcel zasebnih travnikov postavili člani Pomurske sekcije DOPPS in zaposleni v Javnem zavodu Krajinski park Goričko (JZ KPG). Slednji so jim pozimi in v prejšnjih letih namestili tudi primerne gnezdilnice. V eni izmed njih je par zlatovrank uspešno

gnezdil. Vse to pa ne bi bilo dovolj, če avstrijski kolegi pod vodstvom Bernarda Wieserja in Michaela Tiefenbacha s številnimi varstvenimi ukrepi ne bi uspeli ohraniti zadnje populacije zlatovrank v Avstriji na območju Natura 2000 Südoststeirisches Hügelland, ki meji na Goričko. Če smo jim ljudje v preteklosti z uničevanjem življenjskega prostora v tem delu Evrope veliko odvzeli in jih postavili na rob preživetja, smo jim zdaj pomagali, da ponovno zasedejo prostor, ki jim pripada. Če želimo, da bodo »plave vrane«, kot jih imenujejo starejši ljudje, in večina drugih ptic kulturne krajine pri nas uspešno gnezdile tudi v prihodnje, bomo morali ohraniti vsaj takšen delež travnikov, kot ga imamo sedaj.

Zgodovinski dan

Z namenom izboljšati življenjske razmere zlatovrankam smo člani DOPPS tudi letos na začetku aprila na robove travnikov namestili 15 dodatnih lovilnih prež oziroma lesenih drogov v obliki črke T. Postavili smo jih na območju s travniki in z gnezdilnicami, kjer ni električnih žic daljnovodov, s katerih vrsta najraje lovi svoj plen. Kmalu po naši akciji, konec aprila, smo prvič opazovali svatovski let dveh osebkov ob eni izmed pozimi nameščenih gnezdilnic na električnem drogu. Da bi še bolj obvarovali potencialno gnezdo pred plenilci (kune, mačke ...), smo okrog električnega droga pod gnezdilnico pričvrstili pločevino.

Svatovsko vedenje z močnim krakanjem, vrtinčastim strmoglavljanjem samčka in obiskovanjem gnezdilnic se je nadaljevalo do začetka junija, ko se je paru pridružila še ena zlatovranka. Samčka, ki se je želel približati samički, je drug samček večkrat uspešno pregnal. »Prišlek« se je zadrževal severno od gnezdilnice, ki jo je zasedal sparjeni par. Ta čas so se vsi trije osebki prehranjevali na nekaj hektarskem območju z lovilnimi prežami in gnezdilnicami. Kmalu zatem se je na območju predvidenega gnezdenja pojavila še četrta zlatovranka, zopet samček, ki je prav tako začel s svatovskimi leti. Končno smo opazili, da je sa-

1: Markantna zlatovranka (*Coracias garrulus*) nas je letos poleti, po devetih letih »izginotja« iz naših krajev, razveselila z uspešnim gnezdenjem.
foto: Robi Gjergjek

2

3

2: Gnezditveni uspeh te ptice pa ni bil naključen. K temu so gotovo veliko pripomogli člani Pomurske sekcije DOPPS in zaposleni v Javnem zavodu Krajinski park Goričko, ki so postavili 40 lovilnih prež, namestili več kot 30 gnezdilnic in v deževnih dneh pomagali pri hranjenju.
foto: Mojca Podletnik

3: Junija smo izvaljenim mladičem namestili tri barvne plastične obročke in kovinskega, ki priča o tem, da gre za zlatovranke, izvaljene v Sloveniji.
foto: Mojca Podletnik

mički v zasedeno gnezdilnico prvotni samček začel prinašati hrano, zato smo 12. junija s teleskopsko kamero pogledali v gnezdilnico. Na presenečenje in veliko veselje vseh prisotnih smo ugotovili, da je v njej pet komaj nekaj dni starih belih mladičkov. Michael Tiefenbach, ki že deset let spremlja vse v Avstriji izvaljene zlatovranke, je na podlagi barvnih obročkov ugotovil, da sta par tvorila osebk, ki sta lani vsak s svojim partnerjem gnezдила na avstrijski strani.

Skupaj krmili in obročkali zlatovranke

Naslednjih 14 dni je bilo za preživetje mladičkov zlatovrank odločilnih, saj so v tem obdobju odvisni od količine ujetih žuželk na bližnjih travnikih. V času večdnevnega dežja in nižjih temperatur žuželke, ki jih zlatovranke lovijo na travnikih, niso letale. Zato smo po nasvetu avstrijskih kolegov kupili posodo za mačke in jo predelali v »hranilno korito« z dnom, ki prepušča vodo. V deževnih in oblačnih dneh smo korito postavili blizu gnezdilnice in v njo natresli ličinke mokarjev ter zofobov. Odrasli zlatovranki sta nastavljeno hrano dobro sprejeli. Prvi dan, ko smo korito nastavili, sta starša v treh urah krmljenja mladičkov v gnezdilnico odnesla več kot 90 ličink. V sončnem in jasnem vremenu so ptice lovile v okolici gnezda, najraje na pokošenem travniku z nepospravljeno travo. Na njem pa se niso prehranjevale samo zlatovranke, ampak tudi postovke (*Falco tinnunculus*), kanje (*Buteo buteo*), sive vrane (*Corvus cornix*), srake (*Pica pica*) in grivarja (*Columba palumbus*). Na naše presenečenje se je paru zlatovrank pri krmljenju mladičkov pridružila še tretja zlatovranka. V času trajanja Mladinskega ornitološko raziskovalnega tabora Goričko 2014 je skupina otrok z mentorjem raziskovala prehrano zlatovrank in ugotovila, da je bil v razdalji 500 metrov od aktivnega gnezda najpogostejši plen bramor (79 % plena), preostalo so bile velike kobilice, poljski murni in hrošči. Najraje so lovile z žic daljnovidov in lovilnih prež, nekajkrat tudi z dreves in ograj.

Z namenom spremljanja izvaljenih mladičkov v naslednjih letih smo se odločili, da jih 22. junija obročkamo. Za lažje in preprostejše spremljanje v prihodnje jim je Michael Tiefenbach namestil tri barvne plastične obročke, Dare Fekonja pa enega kovinskega, ki priča o tem, da gre za zlatovranke, izvaljene v Sloveniji.

Uspešno poletelo vseh pet mladičkov

Vseh pet mladih zlatovrank je v začetku julija uspešno poletelo iz gnezdilnice. Na začetku so se zadrževale v kritju sosednjih vrb, pozneje pa tudi na lovilnih prežah in po žicah daljnovidov, kjer so jih še vsaj tri tedne hranili starši. V tem obdobju smo člani Pomurske sekcije DOPPS za člane društva in ostale iz severovzhodne Slovenije organizirali izlet na območje, kjer smo skupaj opazovali zlatovranke, ne da bi jih pri tem motili. Vse ljubitelje zlatovrank smo opozorili, da je v času gnezdenja ptic in hranjenja mladičkov prisotnost ljudi za ptice lahko motišča. Ptice se zaradi njih ne vračajo tako pogosto v gnezdilnico, kar lahko prispeva k manjšemu preživetju mladičkov.

Od konca julija do druge polovice avgusta so se zlatovranke razkropile po širšem območju letošnjega gnezdenja in si iskale potencialna območja za gnezdenje v prihodnjem letu. Po besedah avstrijskih ornitologov se mladiči skoraj stoodstotno vrnejo na območja, kjer so se izvalili. Pogoji za to so primerna mesta za gnezdenje, dovolj hrane in uspešna vrnitev nazaj s prezimovališč v Afriki. Zlatovranka, ki so jo pred leti opremili z geolokatorjem, je iz Avstrije poletela čez balkanske države neposredno prek Sredozemskega morja v Libijo, Saharo, prek Namibije na jug Afrike. Na Goričkem izvaljenim zlatovrankam, ki smo jih še zadnjič opazovali 20. avgusta, zato želimo srečno pot in ponovno snidenje v prihodnje leto.

Iskreno se zahvaljujemo vsem prostovoljcem, ki ste pomagali pri prizadevanjih za ponovno gnezdenje in ohranitev »plavih vran« na Goričkem.

1

2

Spomladansko preštevanje znanilk pomladi

// Barbara Vidmar

V deževnem spomladanskem jutru so tisti redki ljubitelji ptic, ki so se odpravili v Sečoveljske soline, uživali v izjemnem pogledu za naše kraje – jata plamencev (*Phoenicopterus ruber*) se je v solinah prehranjevala, si čistila rožnato perje in občasno v nizkem letu zakročila nad laguno. Medtem pa so hudourniki (*Apus apus*) z razprtimi perutmi švigali le nekaj centimetrov nad dežniki obiskovalcev solin, kot da bi jim želeli pokazati svoje letalne sposobnosti. A le hip zatem so se dvignili tako visoko, da so bili le še nerazločne pike na nebu in nekaj časa tam lovili svoj »zajtrk«.

Hudourniki so v tem jesenskem obdobju že v podsaharski Afriki, kjer jih ljudje poznajo kot znanilce prihoda deževnega obdobja po večmesečni suši. Tudi vse ostale štiri vrste ptic, ki jih spremljamo v raziskavi Pomlad prihaja!, se selijo na jug Afrike. Spomladi pa smo jih ponovno, tokrat devetič po vrsti, spremljali na selitvi v naše kraje.

Na spletni strani www.springalive.net smo letos v Evropi zbrali 176.343 podatkov o prvih opazovanjih kmečkih lastovk (*Hirundo rustica*), belih štokelj (*Ciconia ciconia*), kukavic (*Cuculus canorus*), hudournikov in čebelarjev (*Merops apiaster*), od tega 277 v Sloveniji. S tem smo se povzpeli na 9. mesto v skupni razvrstitvi držav glede na število prebivalcev ter na 17. mesto med vsemi evropskimi državami. Danes v raziskavi sodeluje že 51 držav, jeseni se nam bodo pridružile še tri nove: Tunizija, Kamerun in Burkina Faso.

Letošnja novost raziskave Pomlad prihaja! so bili tedenski fotonatečaji na spletni strani Flickr, kamor ste lahko pošiljali svoje fotografije ptic. Na tokratnem risarskem natečaju za otroke z naslovom »Zakaj so mi všeč Pomlad prihaja! ptice?« pa je bila nagrajena tudi risba iz Slovenije, ki jo je narisala 13-letna Vanesa Bezljaj. Čestitamo! Tudi to pomlad ste lahko na spletni strani raziskave prebrali novice o znanilkah pomladi in prek spletnih kamer spremljali bele štoklje in hudournike med gnezdenjem.

Sicer pa je hudournik le ena od več kot 4.000 vrst ptic, ki se vsako leto selijo. Če se to zimo odpravljate v Zambijo, boste morda videli katerega od tistih, ki so se spomladi spreletavali nad glavami ljubiteljev ptic ob našem morju. Vsekakor pa bo večina vseh, ki jih boste opazili, preživela večji del svojega življenja v zraku.

Hvala vsem, ki ste nam posredovali svoje podatke o opazovanjih, in ne pozabite se nam pri raziskavi pridružiti spet naslednjo pomlad! ●

1: Sem in tja švigajoče hudournike (*Apus apus*) smo skupaj z ostalimi štirimi vrstami ptic spremljali v raziskavi »Pomlad prihaja!«. Letos že devetič po vrsti! foto: Dejan Bordjan

2: Na risarskem natečaju z naslovom »Zakaj so mi všeč Pomlad prihaja! ptice?« je bila nagrajena slovenska risba čebelarja (*Merops apiaster*) 13-letne Vanese Bezljaj.

Tabela: Skupno število opazovanj znanilk pomladi v Sloveniji in Evropi

	Število opazovanj	
	Slovenija	Evropa
Bela štoklja	112	12.756
Kmečka lastovka	65	70.266
Hudournik	22	54.910
Kukavica	71	32.162
Čebelar	7	6.249
SKUPAJ	277	176.343

spring alive

The Mitsubishi Corporation Fund for Europe and Africa

Navihani krokarji

Zaradi njihove visoke inteligence, družabnosti in navihanosti mi je bilo fotografiranje krokarjev (*Corvus corax*) od nekdanj še posebej zanimivo. Njihova narava morda še najbolj pride do izraza jeseni in pozimi, ko se neparjeni ne-teritorialni osebki združujejo v večje jate in počnejo razne vragolije – podobno kot najstniki naše vrste. Krokarje sem največkrat slikal po domačih dinarskih planotah, od koder je tudi večina teh fotografij.

Oprema: fotoapararat Canon 50D, 100–400 mm, f4-5,6

Miha Krofcl, Zavrth pri Borovnici

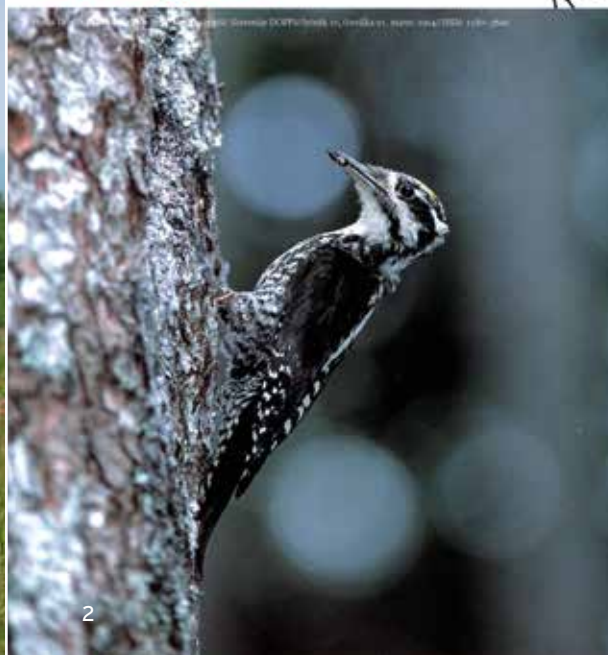
1

Prva številka - iz sveta ptic: Ptice kot zajedalci - poljudni članek: Zolna Slovenija - ornitološki potopis: Nepal - varstvo ptic in narave: Resnica o malih hidroelektrarnah - portret: Veliki škurn

Svet ptic: 01,'04

Svet ptic

2

3

20 let poljudnega društvenega glasila - 3. del

// Damijan Denac, Urša Koce

1: Drugi urednik revije *Svet ptic* Damijan Denac je reviji urednikoval med letoma 2003 in 2004.
foto: Davorin Tome

2: Izvrstna oblikovalka Jasna Andrič je z Damijanovim novim konceptom revije pripravila moderno prenovljeno prvo številko 10. letnika revije *Svet ptic*.

Damijan Denac – urednikovanje revije *Svet ptic*

V prvi in drugi številki revije Svet ptic smo predstavili prvi del zgodovine razvoja revije Svet ptic; nastanek informativnega biltena Novice DOPPS leta 1994, začetek barvne revije Svet ptic leta 2000 in urednikovanje prve urednice Andreje Ramšak do leta 2003. Z drugo številko letnika 9 (2003) je urednikovanje revije prevzel Damijan Denac. V uredniški odbor je povabil Uršo Koce, nekdanjo urednico Andrejo Ramšak, Jakoba Smoleta (v obdobju letnika 10), Ala Vrezca (v času izhajanja 9. letnika) in Evo Vukelič. Poglejmo, kako se Damijan danes spominja svojega urednikovanja (op. ur.).

Z revijo v tistih časih nisem bil najbolj zadovoljen in mnogo članov ter zaposlenih je z menoj delilo mnenje. Izdajalo jo je društvo, a društvene vsebine, kot da bi ne bile pomembne, niso dobile v reviji pravega mesta ali pa se je bilo zanj treba boriti. Bil sem kritik, seveda z najboljšimi željami za revijo in DOPPS, in nemalo presenečen sem bil potem ob ponudbi, da jo sprejemem kot urednik. Postavil sem si cilje: da revija postane spet »društvena«, da postane osrednji društveni medij, ki bo združeval vse generacije ornitologov in naravovarstvenikov, da postane zanimiva za širše bralstvo in da zmanjšam stroške izdajanja. Vedel sem, da bo neizogibna sprememba celotne podobe. Revijo sem prevzel ob izidu 2. številke letnika 9 (2003), ki je izšla šele julija. Potem sem do decembra uredil in izdal tri številke, kar je bilo maratonsko delo. Te so bile izdane še v stari podobi, a vendar z več slikami, več

reportažami, z bolj dinamično postavitvijo in bile so bolj odprte za prispevke članov. Več je bilo tudi varstva narave. Delo društva je postalo enakopraven del revije. Bil sem prvi zaposleni urednik, seveda pa urednikovanje ni predstavljalo glavnine mojega dela. Kljub temu sem nase prevzel celotne korekture, spremenil vlogo uredniškega odbora in tega uporabljal le kot posvetovalno telo. Zamenjal sem postavljavca in tiskarja, ki je bil prej v Cerknici, saj smo s potmi iz Ljubljane izgubljali čas in denar, kar je bilo zelo nerodno. Bil je ravno prelomni čas, ko so še kraljevali diapozitivi, sramežljivo pa je začela s pohodom digitalna fotografija. Diapozitivi, mape, etikete, bele rokavice, bobnasti in emulzijski optični čitalnik. Generalne prenovne revije sem se lotil z novim letnikom – desetim, 2004. Obrnil sem se na eno najboljših oblikovalk našega prostora, Jasno Andrič, ki je novo podobo naredila tako rekoč zastonj. Nisem pa se zavedal, koliko dela bom imel s tem – moral sem napisati nov koncept revije, določiti poglavja, ciljne skupine, utemeljiti pomen vsake rubrike in pripraviti celotno »navidezno« številko s pravimi besedili. Vse na novo. Jasna je prišla z enim predlogom, ga utemeljila in me pustila odprtih ust. Nisem ga upal kazati naokrog. Bil je moderen, drugačen, a zelo všečen. Pri izvedbi Jasninega oblikovanja je pomagala Mina Žabnikar, revijo pa je po novem postavljala izvrstni Primož Orešnik v studiu Fotolito Dolenc d. o. o. Ker je oblika revije brez kakovostnega papirja in tiska kot slabo oblečena ženska, je bilo treba narediti nekaj tudi s tem – še ena sprememba. Obrnil sem se na človeka z bogatimi izkušnjami v grafiki, zdajšnjega predsednika, Rudolfa Tekavčiča. Izkazal se je in našel rešitve za vse Jasnine zahteve, ki jih ni bilo malo, in medgeneracijsko sodelovanje se je začelo.

Dobili smo *Svet ptic* v novi podobi in člani so ga toplo sprejeli. Pod prsti je pustil vtis revije, debeline reviji niso dajali več nemogoče debeli listi, ampak bogata vsebina številnih piscev. Nekateri od njih so dali reviji še poseben pečat, denimo dr. Davorin Tome, ki je s poljudnimi strokovnimi prispevki za slovensko ornitologijo naredil zelo

Izdajajmo skupaj - pčentriravajalna varstve

Posušiti muhovega ovčaka... (text continues)

veliko. Takrat je upravni odbor od mene zahteval podatke, s katerimi bi dokazal, da bo društvo s prenovo revije res na boljšem. Spremembo podobe sem tako moral izboriti, kljub prestižnejšemu videzu pa je bila prenovljena revija za društvo na koncu cenejša kot prej. Le ene stvari nisem »spravil skozi«, pa sem jo zelo želel. Prodaje na trgu. S tem bi društvo, izobraževanje in osveščanje dosegla neslutene razsežnosti. Bili bi pred vsemi revijami, pred National Geographicom in podobnimi, ki so prišle na trg kasneje. A društvo za to očitno ni bilo zrelo. Sem pa doživel mnoga prijetna presenečenja, ko je na primer neznana ženska nasproti mene v čakalnici potegnila iz torbice zadnji Svet ptic. Šel je iz roke v roko in še danes seže mnogo dlje kot le do članov. Zamenjal sem lektorja in se vrnil k preverjeni kakovosti. Ves čas me je reševal Henrik Ciglič s svojim velikim občutkom za jezik in s sposobnostjo hitrega in vestnega pregledovanja besedil. Ker vedno vsi zamujajo, se pritisk pred izdajo stopnjuje. Lektor ima tako najmanj časa. Kolikokrat mi je Cigi popravil celo revijo v eni sami noči in zagotovil izid ob roku. Hvala, Cigi! Posebej se moram zahvaliti za pomoč tudi Jakobu Smoletu. Pri urejanju zelo zahtevne, 79 strani obsežne, »moje zadnje« jubilejne številke mi je izdatno pomagal. Zelo lepo je bilo biti urednik Sveta ptic, zdaj že malo barvitejšega »tovarniškega glasila«, kot je oče sodobne slovenske ornitologije nekoč označil prve Novice.

Urša Koce – tretja urednica revije Svet ptic

Damijan je urednikovanje zaupal Urši Koce. V njenem obdobju urednikovanja so bili njena desna roka (beri uredniški odbor) Marjana Ahačič (od 3. številke leta 2005), Damijan Denac (1. – 4. številka v letu 2005), Tomaž Mihelič, Al Vrezec, Eva Vukelič, od 2. številke leta 2006 naprej pa tudi Luka Božič, Jakob Smole, Tanja Šumrada in Barbara Vidmar. Z letnikom 12 (2006) je prelom revije prevzel Primer d.o.o. Urša se tega časa spominja tako (op. ur.):

Urednikovanje revije Svet ptic mi je predal dr. Damijan Denac. Revija je v njegovih rokah v jubilejnem letu 2004 (društvo 25 let, revija 10 let) doživela korenito oblikovno, deloma pa tudi vsebinsko prenovo. Že leto po tej prenovi sem prejela v urednikovanje to privlačno publikacijo, polno svežine, ki je ponujala vrsto možnosti za nadaljnji razvoj. Poslanstvo revije sem videla predvsem v povezovanju vseh, ki imajo radi ptice in naravo. Z uredniškim odborom smo stremeli k temu, da bi se z vsebino revije dotaknili kar najširšega kroga ljubiteljev, najsi naklonjenost pticam in naravi izražajo skozi prostčasne dejavnosti na domačem vrtu, izletih in potovanjih, skozi fotografiranje ali pa v svojem poklicu v znanosti, naravovarstvu, izobraževanju ... Najprej smo odprli vrata domače hiše. K objavljanju prispevkov in fotografij smo povabili širok krog avtorjev in kmalu se je obrestovalo. Najvidnejša sprememba, ki se je v tem času zgodila, je bil zagotovo »fotobum«, saj sta bili ravno takrat v velikem vzponu digitalna fotografija in digiskopija. Spominjam se užitkov ob nenadni poplavi čudovitih fotografij!

Ob prevzemu uredništva sem se odločila, da bo v času mojega urednikovanja revija v celoti plod prostovoljnega dela, najsi gre za avtorsko ali uredniško delo, saj stroškov vseh honorarjev nikakor ne bi mogli pokriti. Razlik nisem želela delati. Sem ter tja sem naletela na kakšno mnenje, ki je v meni hotelo vzbuditi dvome o občji radodarnosti piscev in fotografov, vendar sem ga hitro preslišala. Za nagrado sem bila zelo prijetno presenečena nad tem, da moja prošnja za prispevek ali fotografijo nikoli ni bila preslišana. Mnogokrat so avtorji rekli: »Z veseljem prispevam za dobro ptic in narave.« V treh letih urednikovanja se je v meni tako dobro utrdila vera v naročilo »Prosrite in se vam bo dalo!«. Hkrati s širjenjem kroga avtorjev so se rojevale tudi nove rubrike. Ob številnih čudovitih fotografijah ptic se je kar sama ponudila rubrika »Skozi objektiv«. V prvih številkah nam je Izток Škornik predstavil digiskopijo, kasneje pa smo v njej objavljali izbrane fotografije in fotozgodbe številnih odličnih ljubiteljskih fotografov.

3: Ena od izvirnih naslovnih »Uršinih« števil revij Svet ptic. Sveta starogrška sova – čuk (Athene noctua) na srebrni atenski tetradrahmi iz 5. stoletja in atenska akropola v ozadju.

4: Za najmlajše je bila leta 2007 uvedena privlačna izobraževalna rubrika »Skupaj rastemo«, ki je »burila domišljijo staršev«.

5: Z letom 2005 je Urša Koce postala nova »mati« revije Svet ptic. V njenem obdobju so se v reviji pojavile rubrike »Skozi objektiv«, »Skupaj rastemo«, »Ptičarske prigode« in ostale priložnostne rubrike. foto: Ivan Esenko

1: Ob izgradnji HE Brežice so si na gradbišču na levi strani Save našle dom breguljke (*Riparia riparia*).
foto: Branko Brečko

Mednarodne zanimivosti iz sveta ornitologije in varstva ptic smo objavljali v rubriki »Prek meja«, na pobudo dr. Ala Vrezca pa smo v mozaični podobi rubrike »Ptice naših krajev« zbirali ornitološke zanimivosti iz domačih logov. Idejni oče je prevzel tudi urednikovanje te rubrike, kar z odliko opravlja še danes. Mladim ornitologom je bilo na društvu in v reviji že prej posvečene kar nekaj pozornosti, a smo presodili, da z rubriko za mladino ne dosežemo naših najmlajših, zato smo za burjenje domišljije njihovih staršev uvedli še rubriko »Skupaj rastemo«. Celo »Ptičarske prigode«, sproščene pripovedi o dogodivščinah s terena, so našle svoje mesto v reviji. Objavljali smo tudi priložnostne rubrike, denimo »Bogastvo vrtov«, o katerem je pisal prvovrstni strokovnjak Ivan Esenko, in »Ornitološko izobraževanje« z odličnim prispevkom dr. Damijana Denaca.

Malo preden sem postala urednica revije, je Barbara Vidmar zasnovala tudi spletno stran revije. To je bilo tedaj nekaj zelo naprednega. Kmalu me je spodbodla k temu, da jo vsebinsko razširimo in med drugim je hitro dozorela tudi ideja, da vse številke revije objavimo v elektronski obliki. Nekatere že dolgo niso več na voljo v tiskani obliki in tako so postale dostopne tudi širšemu krogu bralcev. Barvno preslikavo starih številok so nam takrat prijazno omogočili prijatelji na Oddelku za biologijo Biotehniške fakultete.

Po treh letih urednikovanja sem začutila, da moram revijo predati naprej. Za nadaljnji razvoj bi potrebovala veliko več časa, kot sem ga temu »otroku« DOPPS lahko namenila ob zaključevanju podiplomskega študija in ostalih obveznostih. Priznam, ob tem spoznanju me je malce zaskrbelo, kako do novega urednika. A tudi tokrat sem bila uslišana. Nikoli ne bom pozabila trenutka, ko me je prešinilo Petrino ime. Takoj sem vedela, da bo prava nova »mati« revije, in vidim, nisem se motila! ●

Breguljke ob gradbišču HE Brežice

// Branko Brečko

Minili sta dve leti, odkar so se breguljke (*Riparia riparia*) odselile z brežin četrtega jezera brežiške Vrbine. Včasih jih je bilo na stotine in nanje je bil čudovit pogled! Cvrčanje in čivkanje teh ljubkih ptic je polnilo enkratno okolje, le kakšen nenaden napad škrjančarja (*Falco subbuteo*) jih je pognal v neusmiljen beg. Če si se preveč približal, je kar završalo okrog ušes, kajti ob nevarnosti so se takoj združile v jato in te od blizu glasno in grozeče preletavale.

Vsako leto so bolj krčili njihovo življenjsko okolje. Naključno ali pa verjetno tudi namenoma so uničevali gnezda, ki so zaradi delovanja težkih goseničarjev nad njimi in izkopavanja gramoza pod njimi zgrmela v vodo z mladiči vred. Za izkoriščevalce gramoznega bogastva je obstajal samo kapital, za naravo jim ni bilo nikoli mar.

Lansko leto je četrto jezero preletavalo le še kakšnih 10 breguljk, vendar pogojev za življenje ni bilo več, zato so odletele drugam. »Le kam?« sem se spraševal, ptice se pač nekam prestavijo.

Z začetkom izgradnje HE Brežice, pravzaprav pripravljanih del za to veliko uničujočo investicijo, ki bo za vedno izbrisala s sveta reko Savo od Radeč do hrvaške meje, sem za svojo dokumentacijo o vplivu tega početja na naravno okolje začel fotografirati dogajanja na levi strani Save. Za izgradnjo nasipov, betoniranje brežin obtočnega kanala gradbene jame in druga gradbena dela so ob Savi izkopali velike količine gramoza in tako je nastala približno 100 metrov dolga, 15 široka in sedem metrov globoka gramozna jama. Večkrat sem hodil tod okrog, vendar nisem opa-

2

zil drugega kot nekaj breguljk v zraku. A vseeno se mi je dozdevalo, da bi lahko lastovke gnezdile v visokih steptanih kupih odkrivne precej peščene zemlje ali pa v stenah, ki so ob tem nastajale. Pri ogledu jame sem ugotovil, da so si breguljke ob dovozni cesti v jamo na več mestih zgradile gnezdišča. Dve manjši in eno večje, ki je štelu več kot sto lukenj. Mladiči so bili veliki in so že kukali iz lukenj, ko so čakali na hrano. Imel sem občutek, da bodo vsak trenutek popadali v globino, a so se spet hitro skrili noter, če so opazili kakšno nevarnost.

Veselo novico o novem gnezdišču breguljk sem takoj sporočil Zavodu za varstvo narave in tistim, ki so navezali stike z izvajalci del, da ne bi uničili gnezdišča. Obstaja upanje, da je sobivanje ljudi in živali še vedno mogoče, če le znamo prislusniti drug drugemu.

Siničke v mali šoli

// Zvonko Kokalj

Spomladi, po svetem Gregorju, se ženijo ptički. Takrat si samica velike sinice (*Parus major*) izbere svojega samca, s katerim poskrbi za mladi ptičji rod. Običajno v duplu stare jablane ali hruške obnovita staro gnezdo ali spleteta novo. V pripravljeno gnezdo samica znese drobna jajca, iz katerih se po treh tednih izvalijo mladiči. Ti so vedno lačni, lahko bi celo rekli, da so požrešni. Potrebujemo obilo hrane, zato sem jim pri našem čebelnjaku ponudil trotovo satje. To je čebelje satje, v katerem so že delno razvite ličinke, iz katerih bi se v panjih izlegli čebelji samci, troti. Ker je varoja velik sovražnik čebel, sumljivo satje izrezujemo in ga dajemo na razpolago pticam, da ga prazni in s tem hranijo sebe in svoj naraščaj.

Ko so mladiči še v gnezdu, jim starša pridno prinašata ponujeno hrano, komaj pa malo odrastejo, jih starša že pripeljeta na trotovo pojedino! Mlade sinice posedejo nekje blizu na vejo, krilijo s svojimi nedoraslimi perutmi in čakajo, da jim starša prineseta hrano v kljun. To pa ne traja dolgo, kajti kmalu se morajo same potruditi priti k staršu na sat in šele tam dobijo svoj obrok. V nadaljevanju šole pa starša samo kljuvata po satju in iz njega le delno izvlečeta ličinko in ko mladiček uvidi, da druge rešitve ni, sam potegne ličinko iz satja in jo poje. Po kakšnih desetih dneh šole pa mladiči že sami izključujejo ličinko iz satja in jo pojedjo.

Seveda pa sinice na gostiji niso same, povabljeni so tudi številčnejši vrabci. Ko pridejo, se prepirajo in so pri jedi zelo glasni. Potem se naenkrat, kot na povelje, dvignejo in odletijo, kar se ponavlja iz dneva v dan. V goste pa pride tudi kakšen detel, ki pa je od običajnih ptic veliko večji, zato se ga vrabci in sinice bojijo. Tudi on nahrani sebe in svoj zarod.

Opazam, da je sinic čedalje manj, verjetno zaradi tega, ker ni več dovolj starega drevja, v katerem bi bilo primerno duplo za gnezdenje. Pri nas smo jim zato začeli nastavlja ti gnezdilnice. Tako jih lahko opazujemo od blizu. Starša sta zelo previdna, saj če ugotovita, da ju opazujem, ne odletita naravnost v gnezdo, ampak si izbereta drugo, zapletenejšo pot, po kateri prideta neopazno v gnezdo. ●

→ Vpišite se v e-skupino Ljubitelji ptic

Če želite prejemati naša obvestila o društvenih dogodkih ali prispevati svoje izkušnje oziroma mnenja, povezana s pticami in naravo, če želite prebrati, kakšne dogodivščine so izkusili drugi člani društva, si ogledati njihove fotografije ipd., potem vas vabimo, da se vpišete na skupino Ljubitelji ptic, in sicer na ljubitelji-ptic-subscribe@yahoo.com.

1: Požrešni mladički velike sinice (*Parus major*) se hranijo z ličinkami v satju.
foto: Branko Brečko

2: Mlade velike sinice posedejo na vejah ali ograjah, krilijo s svojimi nedoraslimi perutmi in čakajo, da jim starša prineseta kaj v kljun.
foto: Peter Strgar / www.petersfoto.si

Doživetje z »zamaščenim« velikim skovikom

Od prijatelja sem dobil telefonski klic s prošnjo za pomoč. Na nekem vrtu blizu Trebnjega je v zamaščeno ponev vrtnega žara padel velik skovik (*Otus scops*). Ptička sem šel pogledat in ker je bil v slabem stanju, sem ga vzel domov, mu umil zamaščeno perje in noge. V trgovino za male živali sem šel kupit kobilice in jih nekaj nalovil tudi na bližnjem travniku. Ko je bil skovikec spet pri sebi, čist in sit, sem ga odnesel nazaj k njegovim staršem. Skrb zanj in negovanje sta bila pravo doživetje zame! Za protiuslugo je seveda moral pozirati.

Ivan Esenko, 20. julij 2014

Mala uharica

Pri sosedu v krošnji visoke smreke vsako leto gnezdijo male uharice (*Asio otus*). Prijaznih sosedov prav nič ne moti njihovo glasno oglašanje. Pred hišo sedeta na klop in z nepopisnim veseljem vsak večer opazujeta zanimivo predstavo. Letos je par izvalil kar štiri majhne puhaste kepice. Ko so postale večje, sta se dve preselili na sosednjo smreko, dve pa ostali na smreki, kjer sta se izvalili. Na vsak par mladičev je pazil eden od staršev, ki sta sedela skrita na vejah ob deblu smrek.

Rade so se grele na toplem soncu. Mirno so sedele in mežikale vanj. Na široko so odpirale kljune in zdolgočaseno zehale. Ko je sonce postalo premočno, so se prestavile v senco. Potrpežljivo so čakale, da bo šlo sonce v zaton in bo prišel čas, ko bodo po zraku zaprhutale široke peruti njihovih staršev. Neslišno bosta poletela po hrano na bližnje vrbinske njive in travnike.

Branko Brečko, maj 2014

Nepričakovano gnezdenje

To poletje sem v Ljubljani opazil zanimivi gnezditvi kosa (*Turdus merula*, na sliki) in domačega goloba (*Columba livia domestica*). Oba sta gnezdo zgradila na špicah, ki pticam preprečujejo dostop do zgradb. Zanimivo pri tem je, da so ravno te špice omogočile obe gnezditvi, saj bi bilo brez njih premalo prostora za gnezdo.

Aleksander Pritekelj, julij 2014

Kmetica in nevestica

Ta dan sem obiskal rezervat ob izlivu Soče. Ko sem se sprehajal in iskal primerne motive za fotografiranje, sem opazil zanimiv prizor. Na bregu sta druga ob drugi stali siva (*Ardea cinerea*) in velika bela čaplja (*Casmerodius albus*). Komično sem sliko poimenoval »kmetica in nevestica«.

Miha Podlogar, marec 2014

1

2

1// Škocjanskemu zatoku priznanje Sveta Evrope za krajino

Na DOPPS smo se že na začetku leta 2013 z delom *Krajinska in vodnogospodarska ureditev naravnega rezervata Škocjanski zaton* prijavili na razpis Ministrstva za kmetijstvo in okolje (MKO), ki je na podlagi Evropske konvencije o krajini razpisalo izbor slovenske kandidature za nagrado Sveta Evrope za krajino za leti 2012 in 2013. Nagrada Sveta Evrope za krajino je v Evropski konvenciji o krajini opredeljena kot priznanje, ki se podeli lokalnim ali regionalnim skupnostim in njihovim združenjem, ki so kot del krajinske politike države pogodbenice te konvencije uveljavili politiko ali ukrepe za varstvo, upravljanje ali načrtovanje krajine, pri čemer so se ti ukrepi in politika izkazali kot trajno učinkoviti in so tako lahko zgled drugim teritorialnim skupnostim v Evropi. Priznanje se lahko podeli tudi nevladnim organizacijam, ki so se posebej izkazale pri varstvu, upravljanju in načrtovanju krajine.

Predstavniki Sveta Evrope so na svečanem dogodku, ki je potekal od 12. do 13. junija 2014 v Vroclavu na Poljskem, podelili nagrade in priznanja Sveta Evrope za krajino za leti 2012 in 2013. Slovenska kandidatura *Krajinska in vodnogospodarska ureditev naravnega rezervata Škocjanski zaton* je bila ocenjena kot projekt visoke vrednosti, DOPPS pa je prejel priznanje Evropske konvencije o krajini. Pred leti obnovljeni naravni rezervat Škocjanski zaton je namreč poleg izje-

mnega pomena za ohranjanje narave tudi lep primer obnovljene krajine, ki si kot naravna oaza v urbanizirani okolici zasluži še posebno pozornost. Glavno nagrado Sveta Evrope za krajino za leti 2012 in 2013 je prejelo poljsko Združenje krajinskih parkov Spodnje Šlezije za projekt ohranjanja ekološke in krajinske vrednosti doline reke Szprotawe. NŠ

2// Postavljeni informativni tabli v Hrastovljah

Na začetku septembra smo v okviru projekta BioDiNet, kjer naše društvo sodeluje kot partner, pri Hrastovljah postavili dve informativni tabli. Ti obiskovalce obveščata o avtohtonih pasmah in sortah ter biotski raznovrstnosti slovenske Istre, kjer so predstavljene ptice suhih kraških travnikov, prav tako pa nekatere najzanimivejše rastline in žuželke. Stojita ob vhodu v Park avtohtonih rastlin in živali Hrastovlje, ki je bil prav tako vzpostavljen v okviru projekta. Park v zadnjem času dobiva svojo končno podobo, v njegovem sklopu pa so tudi čebelnjak, skalnjak, različni tipi pašnikov in sadovnjak. Večino avtohtonih sort in pasem si lahko obiskovalci v parku tudi ogledajo. PK

3// DOPPS na 52. kmetijsko-živilskem sejmu AGRA

DOPPS se je že drugič predstavil na stojnici v okviru Kmetijsko-živilskega sejma v Gornji Radgoni. Člani Pomurske in Štajerske sekcije smo obiskovalcem sejma z društvenimi revijami, zloženkami, plakati in drugimi publi-

kacijami poskušali približati svoje dejavnosti, poslanstvo in ptice. Čeprav je bilo zanimanje na stojnici manjše kot lansko leto, ko smo zbirali podpise proti uvrstitvi osmih zavarovanih vrst ptic med lovne, lahko svoje delo na stojnici štejemo za uspešno, saj smo uspeli k društvu pritegniti 11 novih članov. Predstavitev društva je odlična priložnost za izmenjavo različnih pogledov in mnenj z obiskovalci stojnice. Izpostavil bi gospoda, ki mi je priznal, da je po odkritem razgovoru o vplivih sivih vran (*Corvus cornix*) na druge vrste, vplivu kormoranov na ribji življenj in divjih petelinih (*Tetrao urogallus*) popolnoma spremenil mnenje, da je, citiram, »DOPPS največja kriminalna združba v Sloveniji«. Zadnji dan sejma smo skupaj z Javnim zavodom Krajinski park Goričko (JZ KPG) pripravili posvet z naslovom Ohranjanje travniških sadovnjakov v čezmejnem projektu »Upkač«. Uroš Koštric (JZ KPG), Katarina Denac (DOPPS) in Andreja Kovač (Slovenska Krajina) so predstavili projekt Upkač, smernice za ohranjanje smrdokavre (*Upupa epops*) in velikega skovika (*Otus scops*) ter dosežke omenjenega projekta na Goričkem in v Slovenskem Porabju. GD

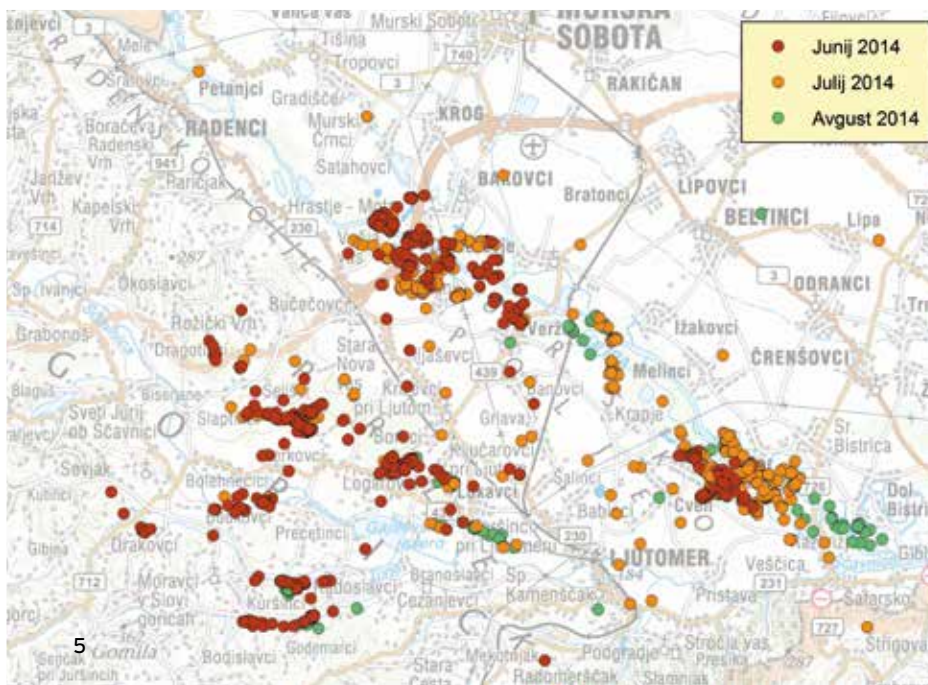
4// Dragocenost visokodebelnih biserov

V petek, 20. junija 2014, smo na Goričkem v Budincih podpisali sporazum o skupnem sodelovanju v mreži za ohranitev travniških sadovnjakov. Besedilo sporazuma se glasi: »Spodaj podpisani partnerji prepoznavamo skupen interes pri ohranjanju ter

avtorji:

- Tilen Basle
- Dominik Bombek
- Damijan Denac
- Katarina Denac
- Gregor Domanjko
- Primož Kmecl
- Urša Koce
- Mateja Mavec
- Bia Rakar
- Nataša Šalaja
- Barbara Vidmar
- Petra Vrh Vrežec

fotografi:

- 1: Iztok Škornik
- 2: Marko Gorišek
- 7, 14, 15: Damijan Denac
- 8: Gregor Bernard
- 13: Dominik Bombek

oživljanju visokodebelnih travniških sadovnjakov. Enotni smo si v ugotovitvi, da je njihov pomen za ohranjanje tradicionalne kulturne krajine izrednega pomena zlasti v biotski, estetski, naravovarstveni ter socialni funkciji. Partnerji se strinjamo, da bomo sodelovali kot skupna mreža z namenom ohranjanja in oživljanja visokodebelnih travniških sadovnjakov. Prizadevali si bomo za skupne dejavnosti s področja promocije, usposabljanja, izobraževanja in trženja visokodebelnih travniških sadovnjakov in njihovih produktov.« Do podpisa je prišlo v okviru projekta Upkač ob zavedanju, da moramo za dejavnostmi za ohranitev teh biserov biotske raznovrstnosti nadaljevati in izkoristiti sinergijo in znanje partnerjev, podpisnikov sporazuma. Podpisniki smo bili: Narodni park Risnjak (Miljenko Gašparac, ravnatelj), Javni zavod Kozjanski regijski park (Hrvoje Teo Oršanič, direktor), Nacionalni park Órség (Tibor Markovics, ravnatelj), Javni zavod Krajinski park Goričko (Bernard Goršak, direktor), Javni zavod Krajinski park Kolpa (Boris Grabrijan, direktor), ARGE Streuobst (Christian Holler, direktor), Razvojnna agencija Slovenska krajina (Andrea Kovacs, predsednica), DOPPS (Damijan Denac, direktor). Simbolika ob podpisu je bila nezanemarljiva – sporazum smo podpisali v matičnem visokodebelnem sadovnjaku v Budincih, točno med podpisom pa se je sredi belega dneva oglasil veliki skovik (*Otus scops*) – ali je naznanil drugačne, boljše čase, tradicionalne kulturne krajine? **DD**

5// Franček na selitvi

Franček, črna štorcklja (*Ciconia nigra*), ki smo jo ujeli na začetku junija v Slaptincih in opremili z GPS oddajnikom, se je 8. avgusta 2014 podal na selitev. Odselil se je na Madžarsko, v širšo okolico mesta Kecskemét, približno 300 kilometrov zračne črte od svojega gnezda. Za varstvo narave ob reki Muri pa so velikega pomena podatki, ki smo jih pridobili med njegovim gnezdenjem v Sloveniji. Franček ima štiri mladiče, za katere je hrano iskal na območju med Bakovci, Dolnja Bistrica, Ljutomerom, Godemarci, Drakovci, Slaptinci in Vučjo vasjo. Prehranjeval se je v gozdnih potokih, stranskih rečnih rokavih, mrtvicah, kanalih, na gramoznicah in drugih antropogenih stoječih vodah. Večino časa je pri tem prebil znotraj pasu rečne loke ob Muri, v kritju gozda, in sicer med vasema Krog ter Dolnja Bistrica. Od gnezda se je med prehranjevanjem redno oddaljil do 16 kilometrov, občasno celo več. Na začetku julija se je na primer dva dni prehranjeval v Murski šumi, ki je od njegovega gnezda oddaljena približno 35 kilometrov. Na osnovi zbranih podatkov lahko zaključimo, da so vodni in močvirni življenjski prostori ob reki Muri izjemnega pomena za varstvo črne štorcklje, in to ne le za tiste pare, ki gnezdiijo v neposredni bližini struge, temveč celo za pare, katerih gnezda so od reke oddaljena več kot 5 kilometrov. Ravno tako lahko sklepamo, da ima za to vrsto velik pomen gozdni prostor, saj se je Franček le redko zadrževal na odprtem. **KD**

6// Izšla je knjiga o pticah Goričkega

Sredi septembra je izšla knjiga o pticah Goričkega, izdana v okviru projekta Upkač (OP SI-HU 2007–2013). V njej so na enem mestu zbrani najnovejši podatki o gnezdkah Goričkega. Vrste so predstavljene s karto razširjenosti, populacijsko oceno, z deležem nacionalne populacije na Goričkem ter varstvenimi statusi, izbrane ptice odprte kmetijske krajine pa tudi s fotografijo. Na poljuden način so opisane metode raziskovanja in rezultati ekološke raziskave na smrdokavri in velikem skoviku, s poudarkom na njihovi prehrani in prehranjevalnih površinah. Zaradi dobro dokumentiranega obsežnega upada populacij ptic kmetijske krajine v Evropi in Sloveniji je posebno poglavje posvečeno vplivom kmetijstva na biotsko raznovrstnost ter naravovarstvenim smernicam, katerih cilj je zaustaviti ta upad. Knjiga je bila natisnjena v nakladi 585 izvodov, ki bodo razdeljeni vsem ključnim nacionalnim in lokalnim deležnikom na področju kmetijstva in varstva narave, partnerjem v projektu Upkač, prostovoljcem, ki so sodelovali pri popisih, izbranim domačinom in turističnim kmetijam z Goričkega, osnovnim šolam v Krajinskem parku Goričko ter nekaterim drugim posameznikom. **KD**

7// Prvih šest poletelih mladičev v Sloveniji

Doslej v Sloveniji še nismo beležili šestih poletelih mladičev bele štor-

klje (*Ciconia ciconia*) iz enega gnezda – zdaj jih imamo, na Blokah, v Novi vasi. Gospod Slavko Strman, lastnik velike hiše z gnezdom na dimniku, ki zelo lepo skrbi za gnezdo in njegove štoklje, me je poklical in mi povedal, da ima letos v gnezdu šest mladičev – in res jih je bilo šest, kot sem se pričel kasneje. Vseh šest je poletelo, a eden je v neurju premočen obnemogel in podhlajen ostal na tleh, ker ni mogel več vzleteti. Po večdnevni temeljiti oskrbi gospoda Slavka je čez nekaj dni tudi ta mladič poletel in se pridružil ostalim. V vmesnem času, ko je spal v pasji uti in hodil po dvorišču, je bil sijajna zanimivost za domačine.

Odkar v Sloveniji vsakoletno od leta 1999 opravljamo popis bele štoklje, v gnezdu še ni doraslo šest mladičev. V povprečju gnezdeči par spelje le dva mladiča na leto. Tudi sicer je bil na Notranjskem letos velik gnezditveni uspeh – v treh gnezdih 15 mladičev! Letos smo popisovali bele štoklje 16. leto zapored in sodelovali pri mednarodnem popisu bele štoklje, ki je vsakih 10 let – in to je ravno letos. Popis v Sloveniji sofinancira Comita d.d. v okviru EBC. DD

8// **Otvoritev fotografske razstave Vidiki redkosti**

17. julija 2014 je bila na Krakovskem nasipu v Ljubljani otvoritev fotografske razstave *Vidiki redkosti* avtorja prof. dr. Davorina Tometa, ki je predstavljala Davorinova dolgoletna prizadevanja na izobraževalnem področju. Razstavo je otvoril župan MOL, Zoran Jankovič. Davorin deluje

v tem duhu ne samo kot univerzitetni profesor in izvrsten mentor ter avtor univerzitetnega učbenika za ekologijo, temveč tudi kot publicist in fotograf. Že zelo dolgo aktivno deluje z društvom, in sicer od začetka ustanovitve DOPPS. Njegove fotografije bogatijo našo revijo, brošure, številne table itd. V poplavi sodobnih fotografov Davorin močno izstopa. Ob dostopnosti današnje tehnike lahko marsikdo naredi tehnično zelo solidne fotografije. A poznavalsko oko bo takoj ločilo vrhunskega fotografa od nekoga, ki naravo zgolj portretira. Te fotografije, ki smo jim bili priča na razstavi, so umetniška dela. Takšne fotografije lahko naredi samo nekdo z velikim znanjem ekologije, s terenskim poznavanjem, z odlično fotografsko tehniko in ne nazadnje s tistim umetniškim občutkom, ki ga nekdo ima, drugi pa nima. Davorin sodi v sam vrh naravoslovnih fotografov tako pri nas kot v svetu, to pa je dokazal že z objavami svojih del v najprestižnejših revijah. DD

9// **Sprejet občinski podrobni prostorski načrt za Naravni rezervat Ormoške lagune**

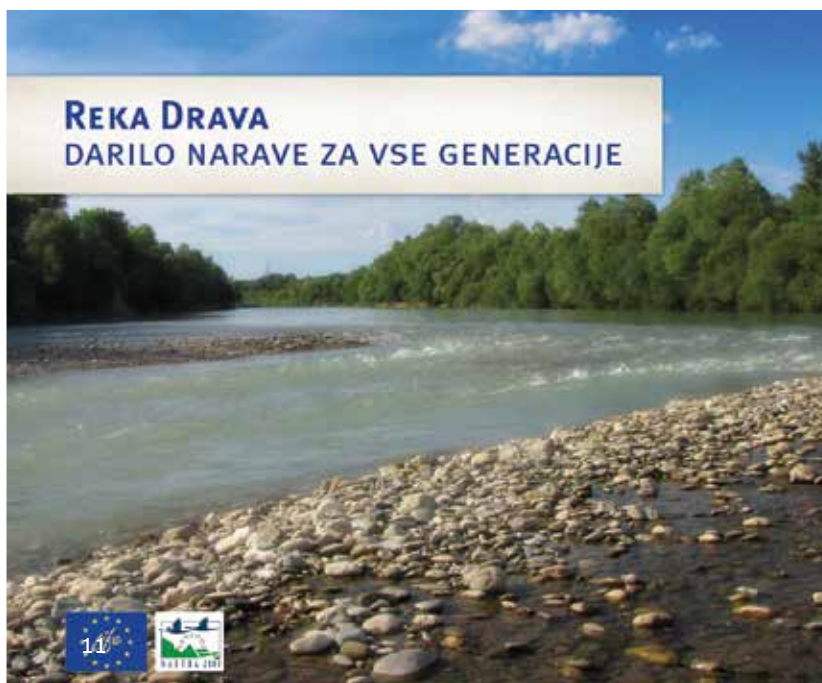
Občina Ormož je sprejela občinski prostorski načrt (OPN) aprila 2013 in v njem določila, da je za prihodnjo ureditev območja Ormoških lagun treba izdelati podrobni prostorski načrt (OPPN), kar je seveda naloga in strošek investitorja, torej DOPPS. To nalogo smo prepustili za to specializiranemu podjetju V prostoru d.o.o., ki je v tesnem sodelovanju z nami pripravilo predlog OPPN za uredi-

tev Naravnega rezervata Ormoške lagune (v nastajanju). Po pripombah vseh nosilcev urejanja prostora, javni razpravi in pripombah občinskih svetnikov – na 30. seji občinskega sveta (2. junija 2014) – je bil na 31. seji občinskega sveta (21. julija 2014), na drugi obravnavi, sprejet usklajen predlog. Vendar pa so trije občinski svetniki – Boštjan Štefančič, Stanislav Podgorelec in Vili Trofenik – predlagali razpis referenduma v zvezi s sprejetjem tega OPPN. Na 32. seji (posnetki sej so dostopni na Youtube) Občinskega sveta Ormož (1. septembra 2014) je bil obravnavan predlog referenduma, vendar ni bil podprt s strani večine, zato je bil 2. septembra 2014 OPPN objavljen v Uradnem vestniku Občine Ormož (let. 18., št. 12), začel pa je veljati osmi dan po objavi. Ta prostorski akt je za DOPPS pomemben, saj lahko na njegovi osnovi nadaljujemo z urejanjem naravnega rezervata, predvsem z gradnjo infrastrukture, za katero potrebujemo gradbeno dovoljenje – hlev za pašno živino, učno pot in opazovališča, vstopno točko, parkirišče itd. Za vodenje sej in podporo pri sprejemanju OPPN se zahvaljujemo županu g. Alojzu Soku. DD

10// **Prisotnost hrčka v Sloveniji**

Navzočnost hrčka (*Cricetus cricetus*) na ozemlju Slovenije so prvič potrdili leta 1980, ko so našli dva osebkov v bližini vasi Obrež. Po tem letu so našli le posamezne osebkov. Po 34 letih pa smo večje število hrčkov ponovno potrdili v Središču ob Dra-

13

vi. Nahajališče je na robu njegovega območja razširjenosti in edino znano v Sloveniji. Popis hrčka in pregled življenjskega prostora smo imeli 12. septembra 2014 v sklopu terenskih vaj predmeta Varstvena biologija s študenti biologije in ekologije z naravovarstvom s Fakultete za naravoslovje in matematiko. Študente smo po terenu vodili prof. dr. Boris Kryštufek, prof. dr. Franc Janžekovič in Dominik Bombek. Pred začetkom terenskega dela je župan Središča ob Dravi g. Jurij Borko študentom predstavil občino in dejavnosti v zvezi z ustanovitvijo Krajinskega parka Središče ob Dravi, prof. dr. Boris Kryštufek je v kratkem predavanju predstavil biologijo hrčka, več o zavarovanih in varovanih območjih pa je pojasnil Dominik Bombek.

Približno 200 hektarov popisnega območja med Obrežom in Središčem ob Dravi je bilo razmočenih zaradi obilnih padavin in zato težko prehodnih. Še dodatno težavo so povzročala koruzna polja, ki jih zaradi neprehodnosti nismo uspeli pregledati. Na območju je bilo približno 40 % takšnih polj. Vendar smo kljub vsem omenjenim težavam našli rove. Na dveh mestih ob zaraščeni koruzni njivi smo odkrili sedem rovo, na nji vi z lucerno pa še en rov in odgriznjene poganjke rastlin. Kljub preteku treh desetletij se je na tem območju ohranila raba kmetijskih površin, ki ustreza ekološkim zahtevam hrčka. To je še en razlog več, zakaj ustanoviti krajinski park in vzpostaviti zavarovano območje med Ormožem in Središčem ob Dravi, v katerem se

ohranjata narava in značilna kulturna krajina. Dejavnosti ustanovitve krajinskega parka potekajo v okviru projekta LIVEDRAVA. **DB**

11// Brošura o projektu LIVEDRAVA natisnjena v 60.000 izvodih

V okviru projekta LIVEDRAVA smo septembra 2014 izdali brošuro, v kateri na poljuden način na 29 straneh v barvah predstavljamo ta projekt in njegove poglavitne akcije. Predstavljene so narava rečnega ekosistema, grožnje in rešitve za prihodnost. Natisnili smo jo v nakladi 60.000 izvodov, od katerih smo 53.635 izvodov razposlali gospodinjstvom vzdolž projektne območja, ostali izводи bodo na voljo širši javnosti ob različnih priložnostih. Brošura je na voljo v prostorih DOPPS na Tržaški 2 in v začasni projektne pisarni v Ormoških lagunah. Je brezplačna in dostopna tudi na spletni strani DOPPS ter spletni strani projekta. Vabljeni k branju. **DD**

12// Zakup parcele, določitev območja za obročkanje, opazovališča in parkirišče v NROL

V sklopu projekta LIVEDRAVA smo od lastnika g. Martina Toriča za dobo 25 let zakupili parcelo v velikosti 6.747 m². Raba območja bo namenjena izključno naravovarstvu, hkrati pa bo omogočeno učinkovito izvajanje projekta ter upravljanje s prihodnjim naravnim rezervatom. Dne 17. septembra 2014 smo na območju Naravnega rezervata Ormoške lagune

(NROL v nastajanju) naredili ogled območja za pripravo trase za obročkanje. Za pomoč smo prosili g. Franca Bračka, ki nam je predlagal, kje in kako pripraviti območje. V sklopu istega projekta smo začeli tudi postavljati osnovno infrastrukturo za obiskovalce. Za ta namen smo kupili štiri ladijske zabojnike, ki jih bomo predelali v opazovališča in jih postavili v Naravnem rezervatu Ormoške lagune (v nastajanju). Vhod v rezervat bomo v mesecu oktobru uredili s parkiriščem za obiskovalce. **DB**

13// Nova otoka za navadne čigre

Na Ptujskem jezeru sta narejena dva nova otoka za navadne čigre (*Sterna hirundo*). Vsak od njiju meri 1.000 m², prekrita sta s plastjo proda in po eni dolžini plitva, kar je pomembno za čigre med gnezdenjem. Investitor (DEM), izvajalec (FIRA), projektant (VGB Maribor), predstavnik ribiške družine in nosilec ideje (DOPPS) smo 3. septembra 2014 opravili ogled izvedenih del in ocenili, da sta otoka izdelana v skladu z načrti ter primerno gnezdišče za navadne čigre. Nestrpno pričakujemo naslednjo gnezditveno sezono – zdaj verjetno tudi čigre. **DD**

14// Prostovoljci ohranjajo navadno čigro in rečnega galeba na Ptujskem jezeru

V soboto, 20. septembra 2014, smo v okviru projekta LIVEDRAVA pokosili letošnje rastlinje na umetnem otoku na Ptujskem jezeru, ki je bil izdelan leta 2004, in tako vzpostavili pogoje za gnezdenje rečnih galeb

(*Chroicocephalus ridibundus*) in navadnih čiger (*Sterna hirundo*) v naslednjem letu. Košnjo smo opravili s strižno BCS kosilnico, ki smo jo za ta namen s čolnom prepeljali na otok. Sodelovalo je 14 prostovoljcev, med njimi je bilo precej mladih – osnovnošolcev in študentov. Brez redne košnje bi se otok čezmerno zarasel in postal neprimeren za gnezdenje obeh vrst. Z upravljanjem tako skrbimo za populacijo obeh ogroženih vrst. Letos je na Ptujskem jezeru gneznilo 72 parov čiger in 595 parov rečnih galebov. Opravili smo tudi ogled t. i. Malega otoka – ta je bil na našo pobudo pred nedavnim očiščen v okviru ekološke sanacije Ptujškega jezera. Z otoka so bile odstranjene tujerodne rastline, vrhnji sloj pa je bil prekrit s finim prodom. Na tem otoku so tako ponovno nastale idealne razmere za gnezdenje navadne čigre, po tihem pa upamo celo na vrnitev na Dravi leta 1979 izumrle male čigre (*Sterna albifrons*). Ornitološka zanimivost tega dne pa je bilo vsekakor sedem kaspijskih čiger (*Hydroprogne caspia*), ki so nas kar nekaj časa opazovale pri delu. DD

15// Novi sodelavec na projektu LIVEDRAVA

S 1. septembrom letos smo na DOPPS zaposlili Tilna Basleta. Študiral je na Fakulteti za naravoslovje in matematiko v Mariboru in je diplomirani ekolog naravovarstvenik. Med nami je znan obraz. Kot mlad osnovnošolec je pisarno zasipaval s pismi s svojih ornitoloških terenov, kasneje pa bil vrsto let uspešen mladi ornitolog raziskovalec na Srečanjih

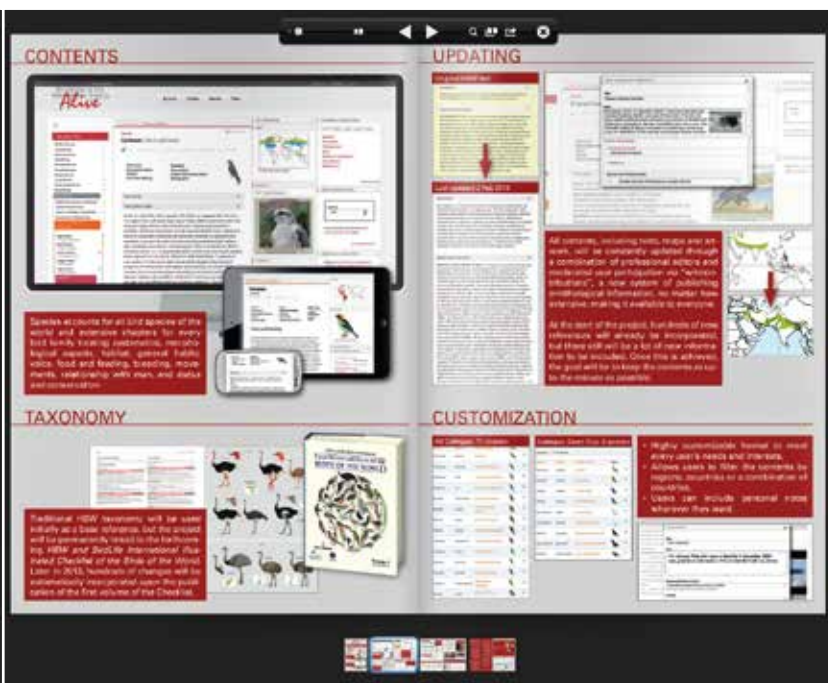
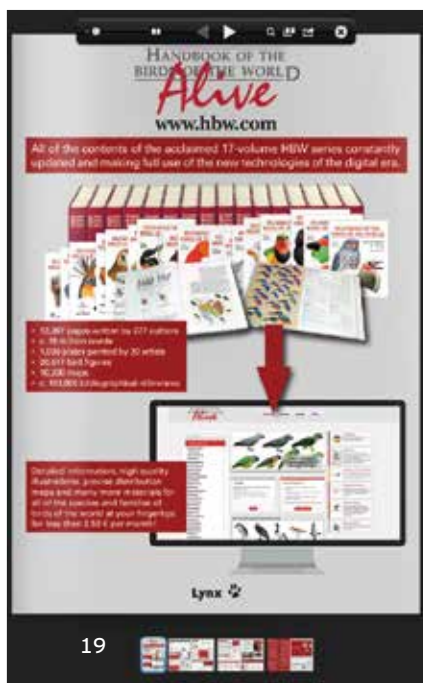
mladih ornitologov. Vedno je bil prisoten na vseh akcijah in vedno pripravljen pomagati kot prostovoljec tudi takrat, ko večini narava dela ni dišala. Tilna poleg velike predanosti delu odlikuje izvrstno poznavanje ptic in njihove ekologije, predvsem vodnih. Ima mentorske izkušnje pri delu z mladimi in je večkrat zastopal društvo ob pomembnejših priložnostih v tujini. Že doslej je dejavno sodeloval pri mnogih društvenih projektih – različnih ekoloških študijah, popisih, taborih, spletni strani itd. Zaposlen je kot varstveni ornitolog, njegove naloge pa bodo pretežno v okviru izvajanja projekta LIVEDRAVA. Želimo mu veliko uspehov pri delu in vse dobro. DD

16// Zaključili še zadnjo terensko akcijo na morju

Tekom letošnjega poletja smo uspešno zaključili še zadnjo terensko akcijo v okviru projekta SIMARINE-NATURA (LIFE10NAT/SI/141) – telemetrijo sredozemskih vranjekov (*Phalacrocorax aristotelis*). Po lanskih neuspehih zaradi tehničnih težav z GPS oddajniki smo letos nadaljevali intenzivni lov, saj smo morali opremiti še vsaj enajst osebkov. Na začetku sezone smo si obetali uspeh na školjčičiščih pri Sečovelskih solinah in Strunjanu, kjer vranjeki množično prenočujejo, vendar smo se kasneje preselili na staro lokacijo ob izolski ladjedelnici, saj so bili vranjeki na skupinskih prenočiščih izjemno nezaupljivi do splavov in boj, kamor smo namestili pasti. Večino smo tako ujeli na bojah pri Izoli, ki jih upora-

bljajo le kot dnevna počivališča tekom prehranjevanja na morju. Ujeli smo kar dvanajst osebkov, ki smo jim namestili barvne obročke in GPS oddajnike. Tako smo izpolnili načrt, da bomo tekom projekta pridobili podatke z najmanj dvajset osebkov – v preteklih dveh letih smo namreč uspešno sledili le devetim vranjekom. Vranjeki so nam posredovali kopico podatkov, na osnovi katerih bomo lahko določili značilnosti njihovih domačih okolišev. Začetne analize kažejo, da je večina vranjekov zelo zvesta svojemu območju prehranjevanja, ki se tekom sezone in celo med leti ne spreminja bistveno. Nekateri osebki pa območje prehranjevanja tudi menjajo. Največji potepuh med »našimi« vranjeki je bil Ilija, ki smo ga ujeli pri Izoli in se je sprva zadrževal na sredi Tržaškega zaliva, se nato preselil na obrobje delte Soče ter se kasneje vrnil k nam, v Piranski zaliv. Žal je po nekaj dneh vrnitve, kot kaže, poginil pri Savudriji. Daleč od naše obale zahajata tudi Tartini, ki smo ga ujeli pri Strunjanu, in Bepo, ujet pri Izoli (oba mladostna osebka). Kot posebnost pa naj omenimo še vranjeka Anteja, ki so ga obročkali že hrvaški kolegi, in sicer kot mladiča v gnezdu na otoku Oruda vzhodno od Lošinja. Ante bo spomladi dopolnil pet let in je povsem zadovoljen s turistično ponudbo v Piranskem zalivu, le da ga piranski brancin, kot kaže, ne zanima. Podatki o vseh ujetih vranjeki so dostopni na spletni strani www.simarine-natura.ptice.si/rezultati/vranjeki. Ko bomo zaključili z analizami, pa bomo na spletni strani

19

projekta objavili tudi zemljevide njihovih domačih okolij, zato vas vabimo k nadaljnjim ogledom spletne strani.

Projekt SIMARINE-NATURA se je konec poletja prevesil v drugo etapo, v kateri se intenzivno posvečamo statistični obdelavi podatkov o številčnosti in razširjenosti vranjekov, pridobljenih na terenu v letih 2012–2014, in identifikaciji morskih Mednarodno pomembnih območij za ptice (IBA). Predlog IBA moramo konec oktobra posredovati na BirdLife International, kjer ga bodo pregledali pristojni strokovnjaki, območja pa nato vključili v uradni IBA inventar. Tako bomo dobili uradno zasnovo za pripravo predloga novih morskih območij Natura 2000, ki ga bo izdelal Zavod za varstvo narave. UK

17// Vranjek Ari na 26. britanskem sejmu opazovanja ptic

Britanski sejem opazovanja ptic (British Birdwatching Fair) je največji svetovni dogodek, posvečen naravi, prostoživečim živalskim in rastlinskim vrstam. Letošnji, že 26. sejem je potekal od 15. do 17. avgusta v naravnem rezervatu Rutland Water v Angliji. Zbrana denarna sredstva so letos namenili BirdLife globalnemu programu za morske ptice. Tej mednarodni zvezi nevladnih organizacij za varstvo ptic bodo pomagala varovati svetovna morja in oceane. Na letošnjem sejmu se je predstavil tudi naš vranjek Ari, v slikanici *Vranjek Ari in njegovo prvo potovanje* avtoric Petre Vrh Vrezec in Kristine Krhin,

ki je nastala v okviru projekta SIMARINE-NATURA (LIFE10NAT/SI/141). Slikanico v angleškem jeziku so delili na BirdLife stojnici, sodelujoči pa so nas obvestili, da je bila publikacija prava uspešnica, ki je bila vseh vsem obiskovalcem. Žal je bila naklada daleč premajhna, da bi si jo lahko vsi odnesli domov. Ta tridnevni ornitološki dogodek vsako leto pritegne večje število ljubiteljev ptic in narave, lani kar 350 podjetij in organizacij ter 22.000 obiskovalcev. Vse večje zanimanje dokazuje, da je skrb za naravo vse bolj prisotna med ljudmi in da lahko s skupnimi moči priporočimo k varstvu narave. Birdfair je v svoji 25-letni zgodovini financiral številne varstvene projekte organizacije BirdLife International, med drugim obnovo tropskega deževnega gozda na Sumatri, omilitev prilova albatrosov na parangale v svetovnih oceanih, boj proti nezakonitemu pobijanju ujed na selitvi preko Malte ter še in še. BR in UK

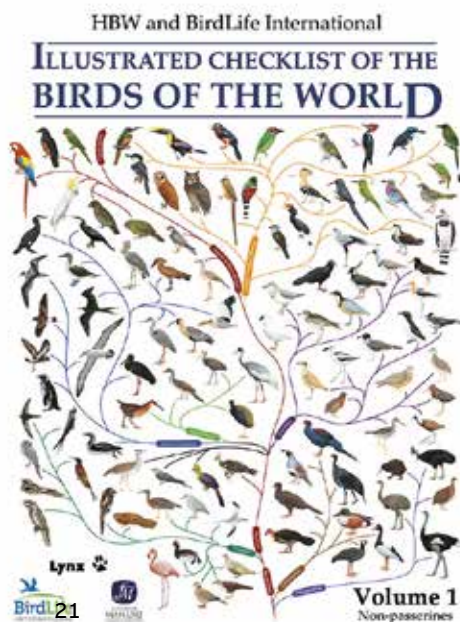
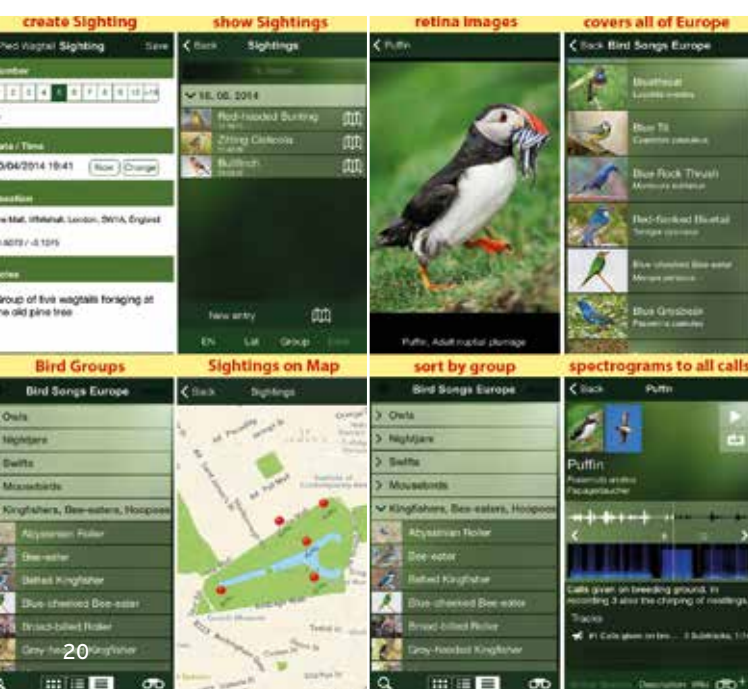
18// Krilate zgodbe v Prirodoslovnem muzeju Slovenije

Vsako prvo nedeljo v mesecu ima Prirodoslovni muzej Slovenije prost vstop in na te dni prostovoljci izvajajo izobraževalni program. Namenjen je vsem obiskovalcem in poteka ob vitrinah s pticami, ki so del stalne razstave muzeja. Prostovoljci, ki so se v ta namen posebej usposobili, obiskovalcem predstavijo značilnosti petnajstih izbranih vrst ptic in jim predvajajo posnetek njihovega petja. Ponudijo jim, da se dotaknejo nojeve-

ga in sovinega jajca, sovinega izbljuka ter nekaj različnih peres. Od blizu si lahko pogledajo tudi, kako so videti gnezda in jajca različnih vrst ptic. Obiskovalci pogosto prepoznajo napeve in podobe tistih ptic, ki so pogoste obiskovalke njihove okolice. Hkrati pa se naučijo tudi veliko novega o vedenjskih in prehranjevalnih podobnostih in razlikah med posameznimi vrstami ptic. Vabljeni, da prisluhnete Krilatim zgodbam vsako prvo nedeljo v mesecu med 11. in 18. uro v Prirodoslovnem muzeju Slovenije. Hkrati boste lahko potežkali tudi mamutov zob in izvedeli kaj novega o okostju neveljskega mamuta. MM

19// Priročnik Ptice sveta zdaj tudi na spletu

Zbirko priročnikov Ptice sveta (Handbook of the Birds of the World) sestavlja 17 knjig, ki v angleškem jeziku na skupno 13.367 straneh podrobno predstavljajo vse do junija 2013 znane vrste ptic na svetu. Predstavitev vključujejo tudi zemljevide razširjenosti posamezne vrste, risbe in fotografije. Zadnja tiskana knjiga zbirke je bila izdana lansko leto, letos pa je celotna zbirka na voljo tudi na spletu. Najdemo jo na spletni strani www.hbw.com, na kateri so zbrani vsi podatki iz tiskane izdaje (taksonomija, podvrste, razširjenost, opisne beležke, življenjski prostor, prehrana in prehranjevanje, gnezdenje, selitve, status in zaščita, bibliografija ...), poleg tega pa vključuje še različne povezave do angleških opisov vrst z mnogimi slikami, zvočnimi in video posnetki. Uporabnik lahko dodaja

osebne zabeležke, spletna stran pa omogoča tudi geografsko filtriranje podatkov. Osnovna letna naročnina za obisk spletne strani je 29,95 €. BV

20// Spletna aplikacija o ptičjem petju

Na voljo je nova spletna aplikacija o ptičjem petju Evrope, severne Afrike in Bližnjega vzhoda (*Bird songs of Europe, North Africa and the Middle East*). Z njo si lahko pomagata pri prepoznavanju oglašanja, petja in zvokov vseh vrst ptic z omenjenih območij. Profesionalna aplikacija, ki je pravzaprav prenovljeno delo avtorjev Schulza in Dinglerja, obsega 800 evropskih vrst ptic ter 2.817 petij in oglašanj. Vse vrste so predstavljene z opisom, priloženi so spektrogrami za vsako oglašanje in kakovostne fotografije. O tem si lahko več preberete na njihovi spletni

strani: <https://itunes.apple.com/cz/app/bird-songs-europe-north-africa/id889786452?mt=8> PVV

21// Prvi ilustrirani seznam ptic sveta

BirdLife International in Lynx Editions sta v mesecu avgustu v knjižni izdaji objavila prvi ilustrirani seznam ptic sveta. Težko pričakovana knjiga z angleškim naslovom *International Illustrated Checklist of the Birds of the World* predstavlja 4.549 vrst ptic, ki ne spadajo v skupino ptic pevk. Prva v tej seriji knjig se osredotoča na ptice, kot so ujede, morske ptice, vodne ptice, papige in sove. Poleg celotnega seznama ptic sveta, katerih taksonomija temelji na najsodobnejših informacijah in metodah dela, je vsaka vrsta ptice predstavljena z barvnimi ilustracijami in zemljevidi razširje-

nosti, mnoge izmed njih prvič v zgodovini. Knjiga tako vsebuje skupaj 357 barvnih palet, 8.290 ilustracij in 4.428 zemljevidov razširjenosti. Avtorji so v novi knjigi uporabili posodobljen kriterij klasifikacije in s tem prepoznali 462 novih vrst ptic, kar kaže na to, da je prejšnja klasifikacija podcenila biotsko raznovrstnost ptic za dobrih 10 odstotkov. V knjigi lahko tako na primer najdemo 46 "novih" vrst papig, 36 "novih" vrst kolibrijev in 26 "novih" vrst sov. Delo predstavlja ponoven velik dosežek v karieri dveh najbolj znanih oseb v ptičjem svetu – Josepha del Hoya in Nigela Collarja. Na voljo je samo v angleškem jeziku, vendar zagotovo spada na polico vsakega zahtevnejšega ljubitelja ter poznavalca ptic. TB ●

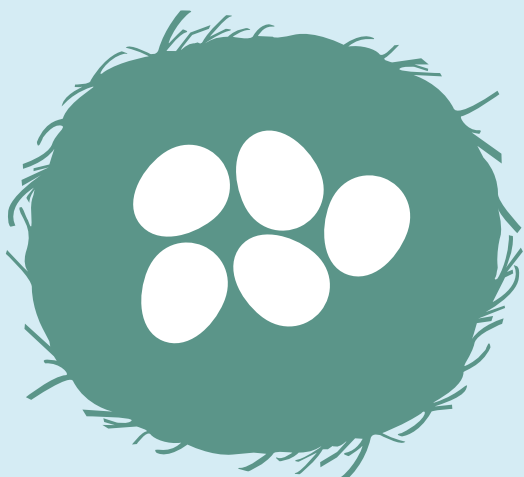
Poziv k zbiranju podatkov o poznem gnezdenju mlakarice

Direktiva o pticah v svojem 7. členu določa, da se nobene vrste ptice v Evropski uniji ne sme loviti v času vzreje mladičev in v različnih fazah razmnoževanja. Te vključujejo svatovanje, zasedanje gnezdišč, valjenje, hranjenje mladičev, obdobje odvisnosti že splejanih mladičev od staršev, pri selitvenih vrstah pa tudi spomladansko vrnitev na gnezdišča.

Mlakarica je pogosta ptica naših voda, zato se marsikomu od nas ne zdi smiselno zapisovati gnezditvenih podatkov zanjo. Hkrati je to lovna vrsta, ki se jo sme streljati med 1. septembrom in 15. januarjem. Glede na terenske izkušnje in nekatere podatke iz baze Novega ornitološkega atlasa gnezdik Slovenije (NOAGS) se lahko gnezdenje mlakarice zavleče v pozno poletje, kar bi pomenilo, da se sedanja lovna doba začne prezgodaj, saj so nekateri mladiči na začetku septembra še odvisni od staršev. Na Tivolskem bajerju v

Ljubljani je bila na primer 25. avgusta 2013 opazovana samica, ki je vodila mladiče, velike zgolj četrtino njene velikosti. Dne 2. avgusta 2004 so bili na zadrževalniku Medvedce opazovani begavci, v gramoznici Duplek je 10. avgusta 2002 samica vodila štiri mladiče, na jezeru Komarnik pa je bilo 2. avgusta 2004 v jati 30 osebkov tudi pet mladičev. Zgodnji začetek lovne sezone na mlakarico je problematičen tudi zaradi globalno ogrožene rase kostanjevke (*Aythya nyroca*), saj ta dostikrat vodi mladiče še v avgustu ali celo septembru, nato pa se samice na gnezdiščih tudi golijo. Ker so podatki o poznem gnezdenju mlakarice v bazi NOAGS maloštevilni, lepo prosimo vse ljubitelje ptic, da opazovanje pozno gnezdečih mlakaric vnesejo v NOAGS (<http://www.ptice.si/atlas/index.php?r=user/login>). Za pomoč se najlepše zahvaljujemo!

Katarina Denac

Kako lahko pomagate

Članstvo

Pridružite se nam in uživajte številne članske ugodnosti in aktivnosti.

Donacija

Namenite svojo podporo neposredno izbranemu projektu in našemu delu.

Postanite prostovoljec

Pridružite se več kot 300 aktivnim prostovoljcem društva.

Čudovito darilo

Razveselite najdražje z darom, ki bo v pomoč naravi.

Posebno za vas: Vseživljenjska članarina

Postanite član za vse življenje in podarite svoj prispevek k ohranjanju narave. Prestižna oblika članstva za vse, ki se zavedate velikega pomena dolgoročne podpore delovanju društva.

ptice.si

T 01 426 58 75

www.facebook.com/pticeDOPPS

Pridružite se nam!

Naše delo ni mogoče brez sodelovanja in radodarnosti ljudi, kot ste vi. Uspešne zgodbe lahko pišemo le skupaj, zato potrebujemo vaš glas in podporo. Vsakdo lahko prispeva in soustvarja. Veselimo se, da vas bomo spoznali.

